

Yrityksien välinen hyväksyttävä yhteistyö kuluttajahyötykriteerin näkökulmasta

Maisteritutkielma

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Kilpailuoikeus

Anu Alamehtä

2019

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta**Työn nimi:** Yrityksien välinen hyväksyttävä yhteistyö kuluttajahyötykriteerin näkökulmasta**Tekijä:** Anu Alamehtä**Opetuskokonaisuus ja oppiaine:** Oikeustiede, kilpailuoikeus**Työn laji:** Tutkielma X Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__**Sivumäärä:** XIII + 83 s.**Vuosi:** 2019**Tiivistelmä:**

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, milloin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 artiklan 3 kohdan ja kilpailulain (948/2011) 6 §:n tehokkuuspuolustukseen sisältyvän kuluttajahyötykriteerin edellytykset täyttyvät. Tähän liittyen tutkielmassa tarkastellaan, miten kuluttajahyötykriteerin arvioimiseen liittyvät tärkeät käsitteet kohtuullinen osuus ja kuluttajat on määritetty. Lisäksi työssä tarkastellaan kuluttajahyötykriteeriin liittyvän edun käsitettä. Tutkielmassa selvitetään kuluttajahyötykriteerin edellytysten täyttymistä tilanteissa, jotka kuuluvat SEUT 101 artiklan 1 kohdan piiriin.

Kuluttajien hyvinvoinnin edistäminen on yksi Euroopan unionin kilpailupolitiikan tavoitteita ja sen on nähty toteutuvan edullisempien ja laadukkaampien hyödykkeiden muodossa. Kuluttajahyötykriteerin arvioimisen kannalta tämä on tarkoittanut lähinnä hintaan ja laatuun liittyvien etujen tarkastelua, koska nämä edut ovat mainittu komission tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin viimeisen kymmenen vuoden aikana käyty keskustelua siitä, mitä kuluttajien saama etu voi pitää sisällään. Erityisesti ympäristönsuojeluun ja työllisyyden edistämiseen liittyvien seikkojen huomioon ottamista on pohdittu. Samaan aikaan oikeuskirjallisuudessa keskustelua on käyty kuluttajien käsitteen laajentamisesta kattamaan nykyisten kuluttajien lisäksi myös tulevat kuluttajat.

Tutkielmassa tuodaan esille, että kuluttajahyötykriteerin arviointiin liittyvät seikat eivät ole yksiselitteisiä. Ainoastaan kohtuullisen osuuden käsite on varsin selkeä ja yksiselitteinen. Edun ja kuluttajien käsitteiden laajentamiseen liittyvät ongelmat olisi hyvä ratkaista. Etenkin tulkintaongelma, miten laajasti edun käsitettä tulisi tulkita, on aiheuttanut jäsenvaltioiden kansallisten kilpailuviranomaisten ratkaisuihin eroja, tämä voi vaarantaa EU:n toimintaedellytysten yhdenmukaistamisen ja täydellisen markkinoiden yhdentymisen. Edun käsitteen laajentaminen saa tukea oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta, mutta asiaan liittyy myös ongelmia.

Avainsanat: kilpailuoikeus, tehokkuuspuolustus, kuluttajahyötykriteeri, kuluttajat, oikeustaloustiede

Sisällysluettelo

Lähteet:	V
Kirjallisuus:	V
Oikeuskäytäntö:	VIII
Euroopan unionin tuomioistuin:	VIII
Euroopan komissio:	IX
Kilpailuvirasto (nyk. Kuluttaja- ja Kilpailuvirasto):	IX
Markkinaoikeus:	X
Internet-sivut:	X
Muut:	XI
Lyhenteet:	XIII
1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusaiheen taustaa	1
1.2. Tutkielman kysymyksenasettelu ja rajaus	3
1.3. Hyödynnetyt menetit	4
1.4. Tutkielman lähdeaineisto	6
1.5. Tutkielman rakenne	8
2. SEUT 101 artikla, yritysten välinen yhteistyö ja ryhmäpoikkeusasetukset	10
2.1. SEUT 101 artiklan 1 ja 2 kohta sekä kilpailulain 5§	10
2.2. Kilpailijoiden välinen yhteistyö	10
2.2.1. Horisontaaliset kilpailunrajoitukset	13
2.2.2. Vertikaaliset kilpailunrajoitukset	14
2.3. SEUT 101 artiklan 3 kohdan ja kilpailulain 6 §:n tehokkuuspuolustus	16
2.3.1. Tehokkuuspuolustuksen edellytykset	17
2.3.2. 101 artiklan 3 kohdan uudistuminen vuonna 2004	19
2.4. Yritysten itsearviointi tehokkuuspuolustuksen osalta	21
2.5. Ryhmäpoikkeusasetukset	23
3. Kuluttajahyötykriteeri ja tehokkuusedut	26
3.1. Kuluttajahyötykriteerin merkitys ja soveltaminen	26
3.1.1. Kuluttajan määritelmä	26
3.1.2. Relevanttien markkinoiden vaikutus kuluttajahyötyperiaatteen soveltamiseen	28
3.1.3. Kohtuullisen osuuden määritelmä	31
3.1.4. Nykyiset vai tulevat kuluttajat?	34
3.2. Tehokkuusetujen eri luokat	36
3.2.1. Kustannusedut	37
3.2.2. Laadulliset tehokkuusedut	40

3.2.3. Muut tehokkuusedut	42
3.3. Tehokkuusetujen ilmentyminen kuluttajahyötyinä.....	47
3.4. SEUT 101 artiklan 3 kohdan ristiriitaiset tulkinnat jäsenvaltioissa	52
4. Kuluttajahyötykriteerin arvioiminen	58
4.1. Tapauskohtainen ja objektiivinen arvioiminen.....	58
4.2. Hyödyn siirtymisen arviointiin liittyvät tekijät.....	58
4.1.1. Markkinoiden rakenne ja ominaispiirteet.....	59
4.1.2. Tehokkuusetujen luonne ja suuruus.....	63
4.1.3. Kysynnän joustavuus.....	65
4.1.4. Kilpailunrajoituksen voimakkuus.....	68
5.Yhteenveto ja johtopäätökset	76
5.1. ”Kohtuullisen osuuden” ja ”kuluttajien” käsitteiden määritelmät	76
5.2. Millaiset edut voidaan ottaa huomioon arvioidessa SEIT 101 artiklan 3 kohtaa?.....	77
5.3. Kuluttajahyötykriteerin tulevaisuus	81

Lähteet:

Kirjallisuus:

Aine, Antti: Kilpailunoikeudellinen pätemättömyys. 1. painos, Helsinki 2013. (Aine 2013)

Alkio, Mikko – Wik, Christian: Kilpailuoikeus.2., uudistettu painos, Helsinki 2009. (Alkio & Wik 2009)

Begg, David – Fisher, Stanley – Dornbusch, Rudiger: Economics. 8th edition. McGraw-Hill Education 2005. (Begg ym., 2005)

Bishop, Simon – Walker, Mike: The Economics of EC Competition Law: Concepts, Application and Measurement. Third edition, Sweet & Maxwell, London 2010. (Bishop & Walker, 2010)

Brook, Or: Struggling with Article 101(3) TFEU: Diverging Approaches of the Commission, EU Courts, and Five Competition Authorities. Common Market Law Review 56, 2018. (Brook 2018)

Buttigieg, Eugene: Competition Law: Safeguarding the Consumer Interest. Kluwer Law International. The Netherlands, 2009. (Buttigieg 2009)

Galbraith, John Kenneth: The Good Society: The Human Agenda. Houghton Mifflin Company Boston/ New York, 1997. E-kirja.(Galbraith 1997)

Gerber, David J.: Two Forms of Modernization in European Competition Law. Fordham International Law Journal, Volume 31, Issue 5, Article 8, 2007. (Gerber 2007)

Geradin, Damien – Layne-Farrar, Anne – Petit, Nicolas: EU Competition Law and Economics. Oxford University Press, 2012. (Geradin ym. 2012)

Groyder, D.G: *EC Competition Law*. Fourth edition. Oxford University Press 2003. (Groyder 2003)

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, 2011, Helsinki. (Hirvonen 2011)

Hodge, Tom C.: Compatible or Conflicting: The Promotion of a High Level of Employment and the Consumer Welfare Standard Under Article 101. William & Mary Business Law Review, Volume 3, Issue 1, 2012. (Hodge 2012)

Jones, Alison – Surfin, Brenda: EU Competition Law. Text, Cases, and Materials. Sixth edition. Oxford University Press 2016. (Jones & Surfin 2016)

Kanniainen, Vesa – Määttä, Kalle: Kartellit teoriassa ja käytännössä. Julkaistu Edilexissä, 18.10.2011. (Kanniainen 2011)

Kuoppamäki, Petri: Kilpailun taloustieteen soveltaminen kilpailuoikeudessa- artikkeli. Lakimies 7-8/2008, 2008. (Kuoppamäki 2008)

Kuoppamäki, Petri: Uusi kilpailuoikeus. 3., uudistettu painos, Helsinki, 2018. (Kuoppamäki 2018)

Leivo, Kirsi – Leivo, Timo – Huimala, Hannele – Huimala, Mikko: EU:n ja Suomen kilpailuoikeus. 2., uudistettu painos. Helsinki 2012. (Leivo ym., 2012)

Lindberg, Leena: Miten kilpailusäännöt tulee huomioida kilpailijoiden välisessä yhteistyössä? Kehittyvä Elintarvike 5/2016, s. 42-43. (Lindberg 2016)

Mentula, Arttu: Kartellit Suomen ja EY:n kilpailuoikeudessa. Helsinki 2002. (Mentula 2002)

Mähönen, Jukka: Taloustiede lain tulkinnassa. Lakimies 1/2004. (Mähönen 2004)

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen aakkoset. Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu 2003, Helsingin yliopisto. Helsinki 1999. (Määttä 1999)

Määttä, Kalle: Uusi kilpailunrajoituslaki. Helsinki 2004. (Määttä 2004)

Määttä, Kalle – Turtiainen, Matti: Tarjousyhteistyö kilpailuoikeudellisena haasteena- artikkeli. Edilex 2014/15, 2014. (Määttä & Turtiainen 2014)

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. 2., uudistettu painos. Keuruu 2016. (Määttä 2016)

Oinonen, Mika: EU:n ja Suomen kilpailuvalvonta. Helsinki 2016. (Oinonen 2016)

Penttinen, Sirpa-Leena – Talus, Kim: Avaimet EU-oikeuteen. Keuruu 2017. (Penttinen & Talus 2017)

Pohjola, Matti: Taloustieteen oppikirja.14., uudistettu painos, Sanoma Pro Oy, Helsinki 2019. (Pohjola 2019)

Raitio, Juha: Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat. 3., uudistettu painos, Alma Talent Oy, 2013. E-kirja. (Raitio 2013)

Rosenboom N.R.S: How does article 101(3) TFEU case law relate to EC guidelines and the welfare perspective? Working paper, SEO Economic Research, Amsterdam 2013. (Rosenboom 2013)

Pradelles, Frédéric – Scordamaglia-Tousis, Andreas: Two Sides of the Cartes Bancaires Ruling: Assessment of the Two Sided Nature of Card Payment Systems Under Article 101(1) TFEU and Full Judicial Scrutiny of Underlying Economic Analysis. Competition Policy International, Volume 10, Number 2, 2014. (Pradelles & Scordamaglia-Tousis 2014)

Stenberg, Markku: Poikkeuslupa. Teoksessa: *Aalto-Setälä, Ilkka – Aine, Antti – Lehto, Petri – Petäjäniemi-Björklund, Anne – Stenberg, Markku – Virtanen, Pertti:* Kilpailulait ja laki julkisista hankinnoista. 3. uudistettu painos, Helsinki 2003, ss. 279-302. (Stenberg 2003).

Talus, Kim –Penttinen, Sirja-Leena: Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellistä opinnäytettä kirjoittaessa. Osa teosta Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten pinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Toim. Tarmo Miettinen, Edilex, 2015. (Talus & Penttinen 2015)

Timonen, Pekka: Oikeustaloustiede – Mitä se on? Lakimies 1/1998. (Timonen 1998)

Townley, Chris: Inter-Generational Impacts in Competition Analysis: remembering those not yet born. Reprinted from *European Competition Law Review*. Issue 11. London 2011. (Townley, Issue 11, 2011)

Townley, Chris: Which goals count in article 101 TFEU?: Public policy and its discontents, *European Competition Law Review*, Issue 9, London 2011. (Townley, Issue 9, 2011)

Walkila, Sonya: Yleistä etua palvelevat tavoitteet osana kilpailua rajoittavien vaikutusten arviointia. *Defensor Legis* 2008/2. (Walkila 2008)

Whish Richard – Bailey, David: *Competition Law*. 9th edition, Oxford University Press, 2018. (Whish & Bailey 2018)

Wikberg, Olli: *Johdatus kilpailuoikeuteen*. Helsinki 2011. (Wikberg 2011)

Oikeuskäytäntö:

Euroopan unionin tuomioistuin:

Asia 106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA*.

Asia C-397/03 P, *Archer Daniels Midland Co. v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

Asia C-238/05 *Asnef-Equifax*.

Asia 13/61 *Bosch & van Rijn*.

Yhdistetyt asiat C-395/96 P ja C-396/96 P, *Compagnie maritime belge SA & Dafa-Lines A/S*.

Asia C-209/07 *Competition Authority v. Beef Industry Development Society Ltd*.

Yhdistetyt asiat C-56/64 ja 58/66 *Consten & Grundig*.

Yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, *Dansk Rørindustri ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

Asia C-49/92 P, *Euroopan yhteisöjen komissio v. Anic Partecipazioni SpA*

Asia T 168/01, *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. komissio*.

Yhdistetyt asiat C 501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ja C 519/06 P, *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

Yhdistetyt asiat 209/78- 215/78 ja 218/78 *Heintz van Landewyck SARL ym. v. komissio*.

Asia 48/69, *Imperial Chemical Industries Ltd. v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

Asia 32/65 *Italia v. neuvosto ja komissio*.

Asia T-7/93, *Langnese Iglo GmbH v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

Asia C-382/12 P *MasterCard*.

Asia T- 17/93 *Matra Hachette SA v. komissio*.

Yhdistetyt asiat T-528/93, T-542/93, T-543/93 ja T-546/93, *Métropole télévision (M6) & ym. v. komissio*.

Asia T-112/99 *Métropole television*.

Asia 26/76 *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

Asia T-193/02, *Piau v. komissio*.

Asia C-209/10 *Post Danmark A/S v. Konkurrencerådet, Forbruger-Kontakt a-s*.

Asia 63/75 *SA Fonderies Roubaix Wattrelos v. Société nouvelle des Fonderies A. Roux*

Asia C-322/88, *Salvatore Grimaldi v. Fonds des maladies professionnelles*.

Asia T-29/92 *SPO*.

Asia C-234/89 *Stergios Delimitis v. Henninger Bräu AG*.

Asia 42/84 *Remia BV ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio.*

Asiassa T-65/98, *Van den Bergh Foods Ltd v. Euroopan yhteisöjen komissio.*

Euroopan komissio:

Komission päätös IV/30.863 *BPCL/ICI.*

Komission päätös IV/29.955 *Carbon Gas Technologie.*

Komission päätös IV.F.1/36.718 *CECED.*

Komission päätös *COMP/C2/38.698 CISAC.*

Komission päätös *IV/27.093 De Laval-Stork.*

Komission päätös *IV/33.814 FordVolkswagen.*

Komission päätös *GEC/ Weir, EYVL 1977 L327/26.*

Komission päätös *IV/29.420 Grundig's EEC distribution system.*

Komission päätös *IV/32.363 KSB/Goulds/Lowara/ITT.*

Komission päätös *IV/30.373 P&I Clubs.*

Komission päätös *COMP/C/38.170 Reims II renotification.*

Komission päätös *COMP/38.284/D2 SociÈtÈ Air France / Alitalia Linee Aeree Italiane S.p.A.*

Komission päätös *IV/34.456 Stichting Baksteen.*

Komission päätös *IV/30.810 Synthetic fibres.*

Komission päätös *COMP/C.2-38.287 Telenor/Canal+/Canal Digital.*

Komission päätös *IV/35.830 Unisource.*

Komission päätös *IV/26.940/a United Reprocessors GmbH.*

Komission päätös *Vacuum Interrupters II, EYVL 1980 L383/1.*

Komission päätös *IV/428 VBBB/VBVB.*

Komission päätös *IV/31.458 X/Open Group.*

Kilpailuvirasto (nyk. Kilpailu- ja kuluttajavirasto):

Kilpailuvirasto 10.11.1995, Dnro 846/67/1995.

Kilpailuvirasto 20.11.1995, Dnro 54/67/95.

Kilpailuvirasto 3.4.1996, Dnro 1060/67/1996.

Kilpailuvirasto 10.5.1996, Dnro 68/67/1996.
Kilpailuvirasto 19.6.1996, Dnro 131/67/1996.
Kilpailuvirasto 29.8.1996, Dnro 548/67/1996.
Kilpailuvirasto 23.1.1997, Dnro 1040/67/1996.
Kilpailuvirasto 29.5.1997, Dnro 504/67/1996.
Kilpailuvirasto 24.2.1998, Dnro 91/67/1998.
Kilpailuvirasto 21.8.1998, Dnro 571/67/98.
Kilpailuvirasto 22.2.2000, Dnro 1116/67/1999.
Kilpailuvirasto 3.4.2000, Dnro 963/67/99.
Kilpailuvirasto 30.10.2000, Dnro 302/67/2000.
Kilpailuvirasto 24.1.2001, Dnro 945/67/2000.
Kilpailuvirasto 3.4.2001, Dnro 803/67/1997.
Kilpailuvirasto 21.1.2002, Dnro 109/ 67/2001.
Kilpailuvirasto 5.4.2002, Dnro, 845/67/2002.
Kilpailuvirasto 16.9.2002, Dnro 1225/67/2001.
Kilpailuvirasto 14.3.2003, Dnro 187/67/2003.
Kilpailuvirasto 5.5.2003, Dnro 542/67/2002.
Kilpailuvirasto 7.7.2003, Dnro 225/67/2003.
Kilpailuvirasto 18.8.2003, Dnro 582/67/2002.
Kilpailuvirasto 29.4.2004, Dnro 1069/67/2003.
Kilpailuvirasto 30.4.2004, Dnro 768/67/2001.
Kilpailuvirasto 30.4.2004, Dnro 811/67/2003.
Kilpailuvirasto 20.3.2006, Dnro 201/61/2005.

Markkinaoikeus:

MAO:121/16, Suomen Leipuriliito ry, Dnro 2015/414, 29.2.2016.

Internet-sivut:

Euroopan komissio lehtitiedote: EU:n kilpailusääntöjen uudistuspaketti on valmis, Bryssel 30.3.2004. Saatavuus: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/IP_04_411. Viitattu: 2.11.2019.

KKV: EU:n kilpailusäännöt. Saatavuus: <https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/kilpailuasiat/lainsaadanto-ja-suuntaviivat/eun-kilpailusaannot/>. Viitattu 18.8.2019.

KKV:n tiedote: ” Taksialalle tietoa kilpailuvalvonnan painopisteistä”, 7.6.2018. Saatavuus: <https://www.kkv.fi/ajankohtaista/Tiedotteet/2018/7.6.2018-taksialalle-tietoa-kilpailuvalvonnan-painopisteista/>. Viitattu: 10.4.2019.

KKV: Kielto- sitoumus- tai toimitusvelvoiteratkaisut. Saatavuus: <https://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/kilpailuasiat/kielto-sitoumus-tai-toimitusvelvoiteratkaisut/>. Viitattu: 10.9.2019.

KKV: Kilpailuviraston poikkeuslupa- ja puuttumattomuustodistusratkaisut 1995–2004. Saatavuus: <https://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/kilpailuasiat/poikkeuslupa-ja-puuttumattomuustodistusratkaisut/>. Viitattu: 10.9.2019.

KKV: Muut ratkaisut. Saatavuus: <https://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/kilpailuasiat/muut-ratkaisut/>. Viitattu: 10.9.2019

Työ- ja elinkeinoministeriö: Kilpailupolitiikka. Saatavuus: <https://tem.fi/kilpailupolitiikka>. Viitattu: 9.10.2019.

Virtanen, Valtteri: Taksimarkkinat uudessa tilanteessa, 1.2.2019. Saatavuus: <https://ajankohtaistakilpailusta.fi/2019/02/01/taksimarkkinat-uudessa-tilanteessa/>. Viitattu: 7.11.2019.

Muut:

Hallituksen esitys eduskunnalle kilpailulaiksi, HE 88/2010 vp, Helsinki 2010. (HE 88/2010 vp)

Komission tiedonanto: Suuntaviivat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, (2004/C 101/08). (Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta)

Komissio: Report on the functioning of Regulation 1/2003. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council COM (2009) 206 final, 29 April 2009. (Report on the functioning of Regulation 1/2003)

Komission tiedonanto: Suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista, (2010/C 130/01). (Komission suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista)

Komission tiedonanto: Suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin, (2011/C 11/01). (Komission suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin)

Komissio: COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Ten Years of Antitrust Enforcement under Regulation 1/2003: Achievements and Future Perspectives. COM/2014/0453 final, Bryssel 9.7.2014. (Ten Years of Antitrust Enforcement under Regulation 1/2003)

Office of Fair Trading: Article 101(3) –a discussion of narrow versus broad definition of benefits. Summary note for OFT breakfast roundtable, 2010. (OFT 2010)

Vihreä kirja Euroopan yhteisön kilpailupolitiikan vertikaalisista rajoituksista, 1997.

KKV:n muistio: Taksimarkkinoiden avaaminen kilpailulle ja taksitoimialan kilpailuvalvonnan painopisteet. 7.6.2018.

Kroes, Neelie: European Competition Policy – Delivering Better Markets and Better Choices. Speech/05/512, European Consumer and Competition Day, London 15 September 2005. Saatavilla: [https://europa.eu/rapid/press-release SPEECH-05-512 en.htm](https://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-05-512_en.htm). Viitattu 9.10.2019. (Kroes 2005)

Kroes, Neelie: EU competition rules – part of the solution for Europe's economy. Speech/08/625, European Competition Day, Paris 18th November 2008. Saatavilla: [https://europa.eu/rapid/press-release SPEECH-08-625 en.htm](https://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-625_en.htm). Viitattu 9.10.2019. (Kroes 2008)

Lyhenteet:

Dnro	Diaarinumero
EU	Euroopan unioni
ETA	Euroopan talousalue
KKV	Kuluttaja- ja kilpailuvirasto
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
T&K-	Tutkimus- ja kehitys-
vp	Valtiopäivät

1. Johdanto

1.1. Tutkimusaiheen taustaa

Euroopan unionin (EU) kilpailuoikeuden perustavoite on tehokkaan kilpailun edistäminen ja säilyttäminen markkinoilla. Kuluttajien hyvinvointia pyritään lisäämään suojelemalla kilpailua. Tehostamalla kilpailua ja kilpailuprosessia parannetaan kuluttajien taloudellista hyvinvointia.¹ Kuluttajat hyötyvät kilpailusta laadukkaampien ja halvempien tuotteiden ja palveluiden sekä innovaatioiden ja valinnanmahdollisuuksien kasvun muodossa.² EU:n kilpailuoikeudessa kuluttajien ja tuottajien hyvinvointia ei pidetä yhtä tärkeinä. Kuluttajien hyvinvointi on nostettu tuottajien hyvinvoinnin yläpuolelle, vaikka tätä ei tosin missään EU:n lainsäädännössä mainita selkeästi. Esimerkiksi SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus tehokkuuseduista. Tämä tarkoittaa sitä, että vain tuottajien ylijäämä ei riitä.³

Kuluttajien hyvinvoinnista on tullut vakiintunut standardi, jota komissio soveltaa arvioidessaan kilpailurikkomuksia yrityskauppojen, kartellien ja monopolien yhteydessä. *Kroesin* mukaan komission tavoite on lisätä kuluttajien hyvinvointia suojelemalla kilpailua markkinoilla.⁴ *Kroesin* on todennut myös, että saamalla markkinat toimimaan paremmin kuluttajien hyvinvointi lisääntyy. Jotta tämä onnistuisi, tarvitsemme ajan tasalla olevat kilpailusäännöt sekä selkeät ja tasapuoliset toimintaedellytykset eurooppalaisille yrityksille ja kuluttajille.⁵

Komission antamissa suuntaviivoissa perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (tehokkuuspuolustussuuntaviivat) todetaan, että perustamissopimuksen 101 artiklan tavoitteena on suojella markkinoilla esiintyvää kilpailua keinona parantaa kuluttajien hyvinvointia ja varmistaa voimavarojen tehokas kohdentaminen.⁶ EU:n kilpailuoikeuden tavoitteena on myös taata tehokkaasti toimivat sisämarkkinat. Tämä on näkynyt myös EU:n oikeuskäytännössä. Kilpailusääntöjen tarkoitus ei ole vain edistää kuluttajien hyvinvointia,

---

¹ Penttinen & Talus 2017, s. 204.

² Leivo ym. 2012, s. 5.

³ Bishop & Walker 2010, s. 29.

⁴ Kroes 2005, s. 2.

⁵ Kroes 2008, s. 4.

⁶ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 13.

vaan suojella myös markkinoiden rakenteita ja kilpailua. Asiassa *GlaxoSmithKline II* tuomioistuin korosti, että SEUT 101 artikla, sen enempää kuin muutkaan perustamissopimuksen kilpailusäännöt, ei ole yksinomaan tarkoitettu kilpailijoiden tai kuluttajien intressien suojelemiseen, vaan niillä pyritään myös suojelemaan markkinoiden rakennetta ja siten kilpailua sinänsä. Se, että sopimuksen tarkoitus on kilpailunvastainen, ei näin ollen vaadita, että loppukuluttajilta evätään tehokkaan kilpailun etuja hyödykkeiden tarjonnan tai hintojen muodossa.⁷ EU:n kilpailulainsäädännön nimissä on toteutettu monenlaisia poliittisia tavoitteita, eivätkä kaikki näistä ole mahtuneet kuluttajien hyvinvoinnin käsitteeseen. Jotkin ovat olleet jopa selvästi haitallisia allokatiivisen ja tuottavan tehokkuuden saavuttamiseksi.⁸

Kilpailulain (948/2011) 1 §:n mukaan lakia sovellettaessa on otettava erityisesti huomioon markkinoiden toimintaedellytysten ja elinkeinon harjoittamisen vapauden suojaaminen niin, että myös asiakkaat ja kuluttajat hyötyvät kilpailusta. Lain lähtökohtana on, että asiakkaat ja kuluttajat hyötyvät myös toimivasta kilpailusta. Tästä seuraa, että kilpailunrajoituksen hyväksyttävyyden on konkreettisesti kytkettävä asiakkaiden ja kuluttajien saamaan hyötyyn sen saavutettavien tehokkuusetujen vuoksi. Säännöksessä on nostettu esille asiakasyritysten ja kuluttajien näkökulma.⁹ Näin ollen voidaan katsoa, että myös Suomen kilpailupolitiikan tavoitteena on taata kuluttajien hyvinvointi. Tämän on oikeastaan myös todennut Suomen työ- ja elinkeinoministeriö, jonka mukaan kilpailupolitiikan tavoitteena on, että toimiva kilpailu koituu loppujen lopuksi myös asiakkaiden ja kuluttajien eduksi esimerkiksi laajempina valinnanmahdollisuuksina ja alhaisempina hintoina.¹⁰

Perinteisesti SEUT 101 artiklan 3 kohtaa arvioidessa kuluttajien hyvinvoinnin edistämisen on katsottu toteutuvan alhaisimpana hintoina, lisääntyvän valinnanvapauden sekä laadukkaampien tuotteiden ja palveluiden myötä. EU:n oikeuskäytännössä on kuitenkin

---

⁷ Yhdistetyt asiat C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ja C-519/06 P, *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 63. Sama on todettu asiassa C-8/08 *T-Mobile Netherlands BV ym. v. Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, kohdat 38 ja 39.

⁸ Whish & Bailey 2018, s. 19.

⁹ HE 88/2010 vp, s.54.

¹⁰ TEM: Kilpailupolitiikka.

pitkään katsottu myös ympäristön ja työpaikkojen suojelun toteuttavan kuluttajien hyvinvoinnin edistämistä, kunhan ne ovat täydentäneet taloudellisia hyötyjä.¹¹ Oikeuskirjallisuudessa on alettukin pohtia mitä kaikkea kuluttajien hyvinvoinnin edistäminen voi sisältää. Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu, voisiko SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaista kuluttajien hyvinvointia laajentaa koskemaan yleisen edun piiriin kuuluvia seikkoja, kuten ympäristön suojelua tai työllisyyden edistämistä. Kuten edellä on mainittu, tästä on jo viitteitä EU:n oikeuskäytännössä, että tuomioistuimet ovat ottaneet huomioon muitakin seikkoja kuin hintaan ja laatuun liittyvät edut arvioidessaan SEUT 101 artiklan 3 kohdan edellytyksien täyttymistä. Lisäksi on mietitty tulisiko ”kuluttajien” käsite kattaa nykyisten kuluttajien lisäksi myös tulevat kuluttajat.

1.2. Tutkielman kysymyksenasettelu ja rajaus

SEUT 101 artiklan 3 kohdassa säännellään tehokkuuspuolustussäännöstä, jonka soveltaminen edellyttää neljän kumulatiivisen kriteerin täyttymistä. Kilpailulain 6 § on vastaava kansallinen säännös. Kuluttajahyötykriteeri on yksi näistä kriteereistä ja sen mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus kilpailunrajoituksella saatavasta hyödystä. Tutkielman tarkoituksena on tarkastella juuri tätä kriteeriä. Pää tarkoituksena on tarkastella, millaisia edellytyksiä kuluttajahyötyperiaatteen näkökulmasta on asetettu yritysten väliselle yhteistyölle ja milloin nämä edellytykset on katsottu täyttyvän. Kilpailulakiin tai EU:n oikeuteen ei ole vireillä tehokkuuspuolustukseen liittyviä uudistuksia, mutta Suomessa vuoden 2018 heinäkuussa tapahtuneen taksimarkkinoiden vapautumisen myötä tehokkuuspuolustuksen ja näin ollen myös kuluttajahyötykriteerin soveltaminen voi lisääntyä.¹²

Koska tarkastelun kohteena on SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaisen yritysten välisen yhteistyön hyväksyminen kuluttajahyötykriteerin näkökulmasta, tarkastelun ulkopuolelle jää luonnollisesti tehokkuuspuolustussäännöksen suhde SEUT 102 artiklaan. EU:n tuomioistuimen mukaan samaan kilpailurajoitukseen voi soveltua sekä SEUT 101 että 102 artiklan kielto­säännökset. Se, että sopimus tai menettely johtaa määräävän markkina-aseman syntymiseen, ei johda siihen, etteikö SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukainen

---

¹¹ Kts. esimerkiksi komission päätös IV/29.955 *Carbon Gas Technologie*, kohta II. B1

¹² KKV:n tiedotteet: ”Taksialalle tietoa kilpailuvalvonnan painopisteistä”, 7.6.2018.

tehokkuuspuolustus voisi soveltua. Komission mukaan tehokkuuspuolustus ei sen sijaan voi soveltua sellaiseen menettelyyn, joka täyttää SEUT 102 artiklan määräävän markkina-aseman väärinkäytön.¹³

1.3. Hyödynnetyt metodit

Tämä tutkielma on sekä lainopillinen että oikeustaloustieteellinen. Lainoppi on kuulunut oikeustieteen perinteiseen ydinalueeseen. Lainopin eli oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus, etenkin sen tarkoitus on selvittää voimassaolevien oikeusnormien sisältöä. Toisin sanoen lainoppi tutkii siis sitä, mikä on voimassaolevaa oikeutta ja mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on. Oikeustaloustiede puolestaan tutkii oikeuden sisällön vaikutusta talouden toimintaan ja oikeusnormien taloudellista tehokkuutta.¹⁴ Oikeustaloustiede, nimitykseltään myös ”law and economics”, on lähtökohdiltaan ja menetelmiltään common law-järjestelmään sidoksissa oleva suuntaus. Oikeustaloustieteelle on siis ominaista lainsäädännön taloudellinen analyysi, eli se arvioi sääntelyvaihtoehtojen ja ratkaisukäytäntöjen taloudellisia vaikutuksia.¹⁵

Pääsääntöisesti oikeustaloustieteen apuvälineistö on lainattu mikrotaloustieteestä, joka tutkii talousyksiköiden, esimerkiksi yritysten ja kuluttajien, käyttäytymistä markkinoilla.¹⁶ Oikeustaloustiedettä ei kuitenkaan voida kuvailla tutkimussuuntaukseksi, jossa on kyse vain taloustieteellisestä tutkimuksesta, jonka tutkimuskohteena on oikeusjärjestelmä ja sen yksittäiset oikeusinstituutiot. Oikeustaloustiede on hyvin monimuotoinen tutkimussuuntaus, koska taloustieteellistä analyysia on myös kohdistettu esimerkiksi vahingonkorvaus- ja perheoikeuteen.¹⁷ Oikeustieteen lainopilliselle lähestymistavalle on tunnusomaista, että lain tulkinnassa käytetään apuna talousteoreettista argumentointia sekä joskus myös empiirisiä taloustieteellisiä tutkimustuloksia.¹⁸ Tämä tutkielma tarkastelee tehokkuuspuolustukseen ja erityisesti siihen sisältyvän kuluttajahyötykriteeriin liittyvää voimassaolevaa lainsäädäntöä ja sen soveltamisesta syntyviä oikeustiloja ja -periaatteita. Taloustieteen rooli tässä tutkielmassa on ennen kaikkea toimia taustamateriaalina ja markkinoiden perusilmiöiden selvittäjänä.

¹³ Leivo ym. 2012, s.183.

¹⁴ Hirvonen 2011, s.23-25 ja s. 29.

¹⁵ Timonen 1998, s. 100.

¹⁶ Määttä 1999, s.17.

¹⁷ Määttä 2016, s.11 ja s. 24.

¹⁸ Määttä 1999, s. 10.

Kuoppamäen mukaan oikein käytettynä kilpailuteoreettinen tietämys voi vähentää riskiä tehdä virheitä sekä aineellisoikeudellisesti että tapauksen sovellettavan metodin osalta. Kilpailuoikeudelliseen päätöksentekoon taloustiede tuo hyödyllisen lisän. Hyötyjä saadaan erityisesti silloin, kun taloustiedettä soveltamalla saadaan osumatarkkoja ratkaisuja käytännön päätöksentekoon tai sen avulla luodaan hyödyllistä ja objektiivista taustamateriaalia kilpailupoliittiselle päätöksenteolle, jossa taustalla olevat arvostukset ovat selkeästi esillä. Kilpailuoikeudellisessa päätöksenteossa taloustieteen soveltaminen on niin hyväksyttyä nykyään, että se ei vaadi tuekseen laajoja perusteluja.¹⁹ *Mähösen* mukaan oikeustaloustieteen rooli kilpailuoikeudessa on niin vahva, että sen sivuuttaminen voi johtaa jopa tuomiovirheeseen.²⁰ Hyvää kilpailuteorian tuntemusta tarvitaan, kun esimerkiksi määritellään relevantteja markkinoita, arvioidaan kilpailu- ja tehokkuusvaikutuksia tai mietitään, onko yrityksellä markkinavoimaa tai määräävää markkina-asemaa. Kilpailuoikeudellisia tapauksia voidaan tutkia käyttäen taloustieteen malleja ja teorioita, joiden avulla voidaan ymmärtää paremmin taustalla olevia ilmiöitä ja ratkaista ongelmia.²¹

Kilpailuoikeudellisessa tutkimuksessa keskitytään useasti rajatapauksiin. On hyvä huomata, että taloustiede ei pysty ainakaan yksinään vastaamaan kysymyksiin rajatapauksissa, koska taloustiede on rajatapauksissa monisäkeinen tiede, jossa positiiviset näkemykset saattavat mennä voimakkaasti ristiin. Toiseksi kilpailuoikeudessa kieltokynnys ylittyy silloin, kun sen halutaan ylittyvän. Kyse on lainsäätäjän ja sen soveltajan tekemistä nimenomaisista tai hiljaisista valinnoista. Lisäksi taloustiede ei voi osoittaa tiettyjä arvovalintoja tieteellisesti oikeiksi tai vääriksi. Kilpailupolitiikka edellyttää aina arvovalintoja, jotka kertovat mitä tavoitteita kilpailuoikeudella halutaan edistää. Taloustieteellä voidaan kuitenkin tuoda esiin

---

¹⁹ Näin ei ole kuitenkaan aina ollut. Timosen mukaan 1990- luvun loppupuolella osa tutkijoista on sivuuttanut oikeustaloustieteen viittaamattakaan suuntauksen tarjoamiin mahdollisuuksiin tai siihen liittyviin ongelmiin. Jotkut tutkijoista ovat viitanneet oikeustaloustieteelliseen suuntaukseen torjuvassa mielessä todeten, ettei se ole hyödynnettävissä suomalaisessa lainsäädäntöympäristössä tai ainakaan ao. tutkimusalalla. Joillakin tutkijoilla on ollut positiivinen tai neutraali asenne ja oikeustaloustieteellisiä peruskäsitteitä tms. esitellään tutkimuksen johdannossa, mutta varsinainen kysymyksenasettelu ja tarkastelutapa eivät ole ottaneet oikeustaloustieteen mahdollisuuksia ja näkökulmia huomioon. Oikeustaloustieteellisen metodin vakava hyödyntäminen on ollut rajoittunut (Timonen 1998, s. 113).

²⁰ Mähönen 2004, s. 58.

²¹ Kuoppamäki 2008, s. 1078-1079.

tietyin vaihtoehdon puolesta tai sitä vastaan puhuvia asia-argumentteja.²² On kuitenkin hyvä muistaa, että kilpailuoikeus on oikeutta ja sellaisena se tulee myös säilyttää.²³

1.4. Tutkielman lähdeaineisto

Tutkielman tärkeimmät oikeuslähteet ovat SEUT 101 artikla kokonaisuudessaan, kilpailulain 5 ja 6 §:t sekä komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta. Lisäksi merkittäviä oikeuslähteitä tutkielmassa ovat EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntö, komission päätökset ja Kilpailuviraston (nykyisin Kilpailu- ja kuluttajavirasto, KKV) poikkeusluparatkaisut. Tutkielmassa hyödynnetään myös taloustieteellisiä argumentteja.

Eurooppaoikeudellisilla säännöksillä on suora sovellettavuus jäsenvaltioissa, mikäli säännöksiä ei tarvitse erikseen saattaa maansisäiseksi oikeudeksi kansallisilla lainsäädäntötoimilla. Perussopimukset ovat voimaan tultuaan suoraan sovellettavaa oikeutta jäsenvaltioissa. Eurooppaoikeuden ensisijaisuuden periaatteesta seuraa, että eurooppaoikeuden kanssa ristiriitainen kansallisen normin soveltaminen on kiellettyä. Tämä todettiin jo 1970- luvulla tapauksessa *Simmenthal*.²⁴ Tuomioistuin totesi, että yhteisön oikeuden ensisijaisuuden periaatteesta seuraa, että välittömästi sovellettavat perustamissopimuksen määräykset ja toimielinten antamat säännökset aiheuttavat suhteessaan jäsenvaltioiden sisäiseen oikeuteen sen, että nämä oikeussäännöt jo pelkällä voimaantulollaan estävät kaikkien niiden kanssa ristiriidassa olevien kansallisten säännösten soveltamisen.²⁵

EU:n tuomioistuimen antamilla ennakkoratkaisuilla on ollut vakiintuneesti huomattava merkitys oikeuslähteenä, vaikkakin ahtaasti tulkiten ennakkoratkaisu sitoo vain sitä pyytäneyttä kansallista tuomioistuinta. Kuitenkin ennakkoratkaisujen sisältämä eurooppaoikeuden tulkintakannanotto, *ratio decidendi*, voidaan tulkita sitovaksi oikeusohjeeksi kaikkien jäsenvaltioiden tuomioistuinten ja muiden EU-lainsäädäntöä

---

²² Kuoppamäki 2008, s.1105.

²³ Ibid., s.1104.

²⁴ Raitio 2013, s. 251 ja 256.

²⁵ Asia 106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato vastaan Simmenthal SpA*, kohta 17.

soveltavien viranomaisten toiminnassa. Suomessa on todettu ennakkoratkaisujen olevan sitovaa oikeutta.²⁶

EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetuksen (1/2003) tuli voimaan toukokuussa 2004. Uudistuksen myötä komission poikkeuslupamenettelystä luovuttiin. Tämän seurauksena uudistamisen jälkeiseltä ajalta on melko vähän tapauksia, joissa on otettu kantaa tehokkuuspuolustuksen kriteereiden tulkintaan.²⁷ Yritykset joutuvat nyt itse arvioimaan, täyttyvätkö tehokkuuspuolustuksen kriteerit vai ei. Mikäli yritykset vetoavat tehokkuuspuolustukseen, ne kantavat todistustaakaan siitä, että tehokkuuspuolustuksen kriteerit täyttyvät.²⁸ Tämä takia ennen uudistusta annetut EU:n tuomioistuimen ratkaisut, komission ja Kilpailuviraston poikkeusluparatkaisut ovat tärkeitä tehokkuuspuolustuksen tulkinnan ja soveltamisen kannalta.

Komission suuntaviivat kuuluvat juridisesti sitomattomiin lainsäädäntöinstrumentteihin ja ne kuuluvat myös ns. *soft law*-oikeuslähteisiin.²⁹ Suuntaviivoilla on käytännön merkitystä sekä niiden antajalle että myös yleisemmin, vaikka ne eivät ole oikeudellisesti sitovia.³⁰ Suositusten osalta, jotka kuuluvat myös *soft law*-normeihin, tuomioistuin on todennut tapauksessa *Grimaldi*, että suositukset eivät sido kansallisia tuomioistuimia. Niiden tulee kuitenkin ottaa suositukset huomioon ratkaistessaan niiden käsiteltäväksi saatettuja asioita erityisesti silloin, kun suositukset selventävät muiden kansallisten tai yhteisön säännösten tulkintaa.³¹ Tämän saman voidaan katsoa koskevan myös suuntaviivoja.

EU:n tuomioistuin on ottanut kantaa suuntaviivojen käytöstä, esimerkiksi tapauksessa *Dansk Rørindustri*. Tapauksessa tuomioistuin katsoi suuntaviivojen osalta, että vaikka niitä ei voida pitää oikeussääntöinä, joita hallinto on joka tapauksessa velvollinen noudattamaan, niissä vahvistetaan kuitenkin käytännesääntöjä, joissa ilmaistaan noudatettava käytäntö. Kun komissio antaa tällaisia käytännesääntöjä ja ne julkaisemalla ilmoittaa, että niitä sovelletaan

---

²⁶ Raito 2013, s. 234.

²⁷ Jones & Surfin 2016, s. 239.

²⁸ Leivo ym. 2012, s. 181.

²⁹ Raitio 2013, s. 234.

³⁰ Talus & Penttinen 2015, s. 10.

³¹ Asia C-322/88, *Salvatore Grimaldi v. Fonds des maladies professionnelles*, kohta 17.

tuosta hetkestä lähtien niissä tarkoitettuihin tilanteisiin, se rajoittaa oman harkintavaltansa käyttämistä. Näistä säännöistä ei voi poiketa, koska sen mahdollisesti katsottaisiin loukanneen yleisiä oikeusperiaatteita, kuten yhdenvertaisen kohtelun periaatetta tai luottamuksensuojan periaatetta. Näin ollen ei voi olla poissuljettua, että tietyillä edellytyksillä ja niiden sisällön mukaisesti tällaisilla yleisesti sovellettavilla käytäntösäännöillä voi olla oikeusvaikutuksia.³²

Toisaalta tapauksessa *Archer Daniels Midland Co I* tuomioistuin totesi, että suuntaviivoista, joissa ilmaistaan noudatettava käytäntö, hallinto voi poiketa erityistapauksissa vain esittämällä sellaiset perusteet, jotka ovat sopusoinnussa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen kanssa.³³

Taloustieteellisten argumenttien soveltamista kilpailulain tulkinnassa rajoittavat oikeuslähdeopilliset sitoumukset. Taloustieteelliset argumentit on katsottu kuuluvat seuraamusargumentteihin, jotka puolestaan kuuluvat Pohjoismaisen oikeuslähdeopin mukaisesti sallittuihin oikeuslähteisiin. Oikeuslähdeopin mukaan taloustieteellisillä argumenteilla ei oli suurta merkitystä. Asia ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen. Kilpailulain sanamuoto jo viittaa siihen, että tehokkuusargumentointi on lakia tulkittaessa otettava huomioon. Taloustieteellä on omat vahvuutensa ja se on tärkeässä asemassa kilpailuoikeudellisessa tutkimuksessa, mukaan lukien lainopillisessa tutkimuksessa.³⁴

1.5. Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa kerrotaan tutkimusaiheen taustaa ja kysymyksenasettelua. Lisäksi siinä käydään läpi hyödynnettyjä metodeja ja lähdeaineistoa. Toisessa luvussa esitellään perusasioita SEUT 101 artiklasta, tehokkuuspuolustuksesta sekä yritysten välisestä yhteistyöstä. Kyseisessä luvussa käydään myös läpi vuoden 2004 täytäntöönpanoasetusta 1/2003 ja ryhmäpoikkeusasetuksia.

Kolmannessa luvussa keskitytään tutkimuksen pääaiheeseen kuluttajahyötykriteeriin. Luvussa tuodaan esille, millaisiin asioihin tulee kiinnittää huomiota arvioidessa kuluttajahyötykriteerin

³² Yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, *Dansk Rørindustri ym. vastaan Euroopan yhteisöjen komissio*, kohdat 209 ja 211.

³³ Asia C-397/03 P, *Archer Daniels Midland Co. v. Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 91.

³⁴ Kanniainen & Määttä 2011, s. 20-21 ja 23.

täyttymistä. Lisäksi käydään läpi tehokkuusetujen eri luokkia ja millaisia tulkintaeroja niissä on ollut eri jäsenvaltioissa. Neljännessä luvussa tarkastellaan millaiset seikat vaikuttavat kuluttajahyötykriteerin arviointiin taloustieteen teorioita apuna käyttäen.

Viidennessä luvussa tehdään yhteenveto ja tarkastellaan johtopäätöksiä, joita syntyi tutkimuksen aikana. Lisäksi pohditaan kuluttajahyötykriteerin tulevaisuutta EU:n ja Suomen kilpailuoikeudessa.

2. SEUT 101 artikla, yritysten välinen yhteistyö ja ryhmäpoikkeusasetukset

2.1. SEUT 101 artiklan 1 ja 2 kohta sekä kilpailulain 5§

Euroopan unionin kilpailusäännökset on säädetty Euroopan unionin toimista tehdyn sopimuksen (SEUT) 101-109 artikloihin. Tärkeimmät kohdat koskien yritysten välistä yhteistyötä ovat SEUT 101 artiklan 1 ja 2 kohdassa. Kansallisella tasolla yritysten välistä yhteistyötä koskeva pykälä on kilpailulain (948/2011) 5§, joka vastaa melko pitkästi SEUT 101 artiklan 1 ja 2 kohtaa. Ainoana erona on se, ettei kansallisen säännöksen soveltaminen edellytä kauppavaikutuksen soveltamista.³⁵

SEUT 101 artiklan 1 kohdassa mukaan sisämarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla, ja erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat: a) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja; b) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja; c) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä; d) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla; e) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppataidan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen. SEUT 101 artiklan 2 kohdan mukaan kielletyt sopimukset ja päätökset ovat mitättömiä.

2.2. Kilpailijoiden välinen yhteistyö

Kilpailusäännöt on hyvä ottaa huomioon kaikessa kilpailijayhteistyössä, koska kilpailusääntöjen vaikutus ulottuu kaikenlaiseen kilpailijoiden väliseen yhteistyöhön ja kanssakäymiseen. Kilpailijan käsite on myös syytä ymmärtää laajasti, koska se kattaa todellisten eli samalla markkinoilla toimivien kilpailijoiden lisäksi myös potentiaaliset

---

³⁵ Kuoppamäki 2018, s. 133.

kilpailijat. Potentiaalisella kilpailijalla tarkoitetaan yritystä, joka voisi lyhyen ajan kuluessa kohtuulliset investoinnit toteuttamalla kilpailla vastaavilla tuotteilla samoista asiakkaista.³⁶

Kartellit ovat yleisin kilpailijoiden välinen yhteistyömuoto. Kartellit ovat keskenään kilpailevien yritysten välisiä salaisia sopimusjärjestelyjä, joiden yleinen päätarkoitus on nostaa hintoja ja rajoittaa tuotantoa. Kartellien toiminnasta ei synny positiivisia vaikutuksia kilpailulle.³⁷ Kartellit ovat kuitenkin vain yksi kilpailijoiden välisen yhteistyön ilmenemisen muoto. Yhteistyöllä voi olla monia ilmenemismuotoja ja niitä voidaan luokitella eri tavoin. Esimerkiksi horisontaalinen kilpailijoiden välinen yhteistyö on yleensä luokiteltu näin: 1) kartellit, 2) oligopolit, hiljainen kolluusio ja jaettu määräävä markkina-asema sekä 3) yhteistyösopimukset.³⁸

Kilpailijoiden yleinen kohtaamispaikka on toimialajärjestö, jolloin kilpailusäännöt tulisi ottaa huomioon asianmukaisesti. Esimerkiksi markkinaoikeuden ratkaisu (MAO:121/16) osoittaa, että toimialajärjestön antamat hintasuositukset ovat vakava kilpailunrajoitus, vaikka niillä pyrittäisiin parantamaan koko alan kannattavuutta.³⁹ Lisäksi muidenkin kuin hintoja koskevien suositusten jakamiseen on suhtauduttava kriittisesti. Etukäteen on hyvä huolehtia asian huolellisesta arvioinnista. Kilpailusäännöt eivät kuitenkaan kiellä tavanomaista toimialajärjestön piirissä tapahtuvaa edunvalvontaa, kuten lainsäädäntöä valmisteleviin työryhmiin osallistumista tai aloitteiden tekemistä. Luonnollisesti on kuitenkin kiellettyä sopia sellaisista asioista, joista toistensa kanssa kilpailevien yritysten tulee päättää itsenäisesti markkinoilla.⁴⁰

Suurin osa markkinoilla toimivista yrityksistä tiedostavat, että eri strategioiden kannattavuuteen vaikuttaa kilpailevien yritysten valitsemat strategiat. Tämä kasvattaa mahdollisuutta sille, että yritykset tekevät keskenään sopimuksia, joiden tarkoituksena on vähentää kilpailua yritysten välillä. Sopimuksien myötä kukin yritys pystyy nostamaan hintoja tasolle, joka ei olisi ollut mahdollista ilman sopimusta. Tällainen käyttäytyminen on selkeästi

---

³⁶ Lindberg 2016, s. 42.

³⁷ Leivo ym. 2012, s. 217-218.

³⁸ Whish & Bailey 2018, s.520, 570 ja 597.

³⁹ MAO:121/16, Suomen Leipuriliito ry, dnro 2015/414, 29.2.2016, kohdat 67-84 ja 102.

⁴⁰ Lindberg 2016, s.43.

haitallista kuluttajien näkökulmasta. Tällainen käytös on myös kiellettyä SEUT 101 artiklan nojalla.⁴¹ Yritysten väliset sopimukset kuuluvat SEUT 101 artiklan 1 kohdan kielto­säännön soveltamisalan piiriin, kun ne todennäköisesti aiheuttavat tuntuvia kielteisiä vaikutuksia markkinoilla esiintyvän kilpailun parametreihin, kuten hintaan, tuotantoon, tuotteiden laatuun, tuotteiden valikoimaan ja innovaatioon.⁴²

Asiassa *Anic Partecipazioni* todettiin, että SEUT 101 artiklan 1 kohdassa olevan luettelon on tarkoitus soveltua kaikkeen yritysten salaiseen yhteistyöhön, sen muodosta riippumatta. Lisäksi tuomioistuin totesi, että yhteensovittamisen ja yhteistyön kriteerejä on tarkasteltava sellaisesta perustamissopimuksen kilpailua koskeville määräyksille ominaisesta näkökulmasta, jonka mukaan jokaisen yrityksen on itsenäisesti määrättävä yhteismarkkinoilla noudatettavaksi aikomastaan toimintalinjasta.⁴³

Kartellia vastaavaan tilanteeseen ilman sopimusta tai yhteydenottoja on mahdollista päästä oligopolimarkkinoilla toimivilla yrityksillä. Hiljainen kolluusio perustuu yritysten keskinäisen riippuvuussuhteeseen.⁴⁴ Hiljainen kolluusio on paljon vaikeampaa muodostaa, kun alalla on paljon yrityksiä, tuotetta ei ole standardoitu ja jos kysyntä- ja kustannusolosuhteet muuttuvat nopeasti. Siksi hiljaisia kolluusioita on eniten oligopolimarkkinoilla. Silloin markkinoilla on vain muutamia toimijoita. Oligopolimarkkinoilla yritykset eivät voi toimia aivan itsenäisesti, koska niiden pitää ottaa huomioon, miten niiden toimintastrategiat vaikuttavat kilpailevien yritysten päätöksen tekoon.

Esimerkiksi yrityksen miettiessä, onko kannattavaa laskea hintoja, sen pitää miettiä, kuinka todennäköisesti kilpailijat vastaisivat hintakilpailuun alentamalla hintojaan. Jos on todennäköistä, että kilpailijat laskisivat myös hintojaan, yritys ei saisi houkuteltua uusia asiakkaita alhaisimmilla hinnoillaan. Lopulta tuotteen markkinahinta laskisi ja tämä puolestaan vähentäisi kaikkien yritysten voittoja. Taloudellisesti kannattavinta tällaisessa tilanteessa olisi pitää hinnat ennallaan tai hieman korottaa niitä, koska silloin kaikki markkinoilla toimivat yritykset saisivat korkeamman hinnan tuotteesta kuin hintakilpailuun

---

⁴¹ Bishop & Walker 2010, s. 163.

⁴² Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 16.

⁴³ Asia C-49/92 P, *Euroopan yhteisöjen komissio v. Anic Partecipazioni SpA*, kohdat 108 ja 116.

⁴⁴ Leivo ym. 2012, s. 240.

ryhdyttäessä. Yhdenkään yrityksen tavoite ei ole laskea markkinoilla vallitsevaa yleistä markkinahintatasoa, koska tämä todennäköisesti johtaisi voittojen vähenemiseen.⁴⁵

2.2.1. Horisontaaliset kilpailunrajoitukset

Komission antamien horisontaalista yhteistyö koskevissa suuntaviivoissa todetaan, että kielteisiä vaikutuksia kilpailulle voi aiheutua sopimuksista, joissa sovitaan sellaisista tekijöistä kuin yhteistyön alue ja tarkoitus, osapuolten välinen kilpailusuhde ja se, missä laajuudessa ne yhdistävät niiden toimintoja. Luonnollisesti sopimuksen luonne ja sisältö vaikuttaa mahdollisten kilpailurajoitusten syntymiseen.⁴⁶

Kilpailua voidaan rajoittaa monella tavalla horisontaalista yhteistyötä koskevilla sopimuksilla. Sopimuksella voidaan rajoittaa osapuolten mahdollisuutta kilpailla toisiaan tai kolmansia osapuolia vastaan itsenäisinä taloudellisinä toimijoina tai muiden, kilpailevien sopimusten osapuolena; edellyttää, että osapuolet luovuttavat omaisuuseriä, jonka seurauksena niiden itsenäinen päätösvalta heikkenee tuntuvasti; tai vaikuttaa osapuolten taloudellisiin etuihin niin, että niiden itsenäinen päätösvalta heikkenee tuntuvasti. Sopimukseen liittyvien taloudellisten etujen lisäksi myös sopimuksen muihin osapuoliin liittyvät taloudelliset edut ovat merkityksellisiä arvioinnin kannalta.⁴⁷ Yhteistyösopimuksilla voidaan lisäksi paljastaa strategisia tietoja ja siten lisätä osapuolten välisen yhteensovittamisen todennäköisyyttä yhteistyön piiriin kuuluvalla tai sen ulkopuolisella alalla, ja johtaa merkittäviin yhteneviin kustannuksiin, jolloin osapuolet voivat helpommin sovittaa markkinahintoja ja tuotantomääriä yhteen.⁴⁸

Tällaisilla sopimuksilla voidaan poistaa sopimuspuolten välinen kilpailu. Lisäksi osapuolet voivat hyötyä kilpailupaineen heikkenemisestä ja sen takia pitää kannattavana korottaa hintoja. Joten kilpailupaineen heikkeneminen, voi johtaa hinnankorotuksiin merkityksellisillä

---

⁴⁵ Begg & ym., s. 147-150.

⁴⁶ Komission suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin, kohta 32.

⁴⁷ Ibid, kohta 33.

⁴⁸ Ibid., kohta 35.

markkinoilla.⁴⁹ Jotkut sopimukset, esimerkiksi tuotanto- ja standardointisopimukset, voivat myös johtaa kilpailunvastaista markkinoiden sulkemista koskeviin huolenaiheisiin.⁵⁰

Suuntaviivojen mukaan horisontaalinen sopimus voi pienentää osapuolten itsenäistä päätösvaltaa ja sen seurauksena lisätä todennäköisyyttä, että yritykset sovittavat käyttäytymistään yhteen kilpailunvastaaiseen lopputulokseen päästäkseen, mutta se voi myös tehdä yhteensovittamisesta helpompaa, vakaampaa ja tehokkaampaa yrityksille, jotka jo harjoittivat yhteensovittamista aikaisemmin, joko tekemällä siitä määrätietoisempaa tai mahdollistamalla vieläkin korkeampien hintojen saavuttamisen.⁵¹

2.2.2. Vertikaaliset kilpailunrajoitukset

Horisontaaliset kilpailunrajoitukset rajoittavat kilpailua kilpailevien tuotemerkkejä myyvien yritysten välillä (inter-brand -kilpailu). Useimmat vertikaaliset sopimusehdot puolestaan rajoittavat ensisijaisesti tuotemerkkien sisäistä kilpailua (intra-brand -kilpailu), toisin sanoen samaa tuotemerkkiä myyvien yritysten keskinäistä kilpailua. Vertikaalisilla kilpailunrajoituksilla voi olla myös välisesti merkittäväkin vaikutus kilpailevien tuotemerkkien väliseen kilpailuun.⁵² Komissio on hyväksynyt vertikaalisia sopimuksia koskevia ryhmäpoikkeusasetuksia. Komissio on myös antanut vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat.⁵³

Vertikaaliset rajoitukset on katsottu olevan vähemmän haitallisia kilpailulle kuin horisontaaliset rajoitukset.⁵⁴ Ns. Chicago-koulukunnan ajattelutavan mukaan vertikaaliset sopimukset ovat aina hyödyllisiä, koska yritykset käyttävät niitä ensisijaisesti tehostaakseen vertikaalisia tuotanto- ja jakeluketjujaan.⁵⁵ Lisäksi vertikaalisen sopimuksen osapuolet yrittävät estää yleensä toisiaan käyttämästä markkinavoimaa. Toisen tuote on toisen

---

⁴⁹ Ibid., kohta 34.

⁵⁰ Ibid., kohta 38.

⁵¹ Ibid., kohta 37.

⁵² Leivo ym. 2012, s. 461.

⁵³ Alkio & Wik 2009, s. 245- 246.

⁵⁴ Komission suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista, 2010, kohta 98.

⁵⁵ Leivo ym. 2012, s. 462.

tuotannontekijä. Jos jälleenmyyjä nostaa tuotteen hintaa, hinnankorotus vähentää tuotteen kysyntää. Tämä taas heijastuu valmistajan kannattavuuteen.⁵⁶

Tätä itsehillitsevää vaikutusta ei ole syytä yliarvioida. Mikäli yrityksellä on markkinavoimaa, se voi vertikaalisilla kilpailunrajoituksilla tavoitella hintojen nostamista kuluttajien vahingoksi. Riippuen markkinatilanteesta yritys voi joko jakaa saaman ylimääräisen voiton vertikaalisen sopimusosapuolensa kanssa tai pitää voiton itsellään.⁵⁷ Useimmat vertikaaliset kilpailunrajoitukset voivat aiheuttaa ongelmia vain, jos tuotemerkkien välinen kilpailu on vähäistä.⁵⁸ Vallitsevan käsityksen mukaan vertikaalisia kilpailunrajoituksia ei voida pitää yksiselitteisesti hyödyllisinä tai haitallisina kilpailulle. Mitä kiivaammin eri tuotemerkit kilpailevat keskenään, sitä todennäköisemmin vertikaaliset kilpailunrajoitukset lisäävät kilpailua.⁵⁹

EU-oikeuden ensimmäisinä vuosikymmeninä käytiin paljon keskustelua siitä, pitäisikö EU:n kilpailuoikeudella edes puuttua vertikaalisiin kilpailunrajoituksiin.⁶⁰ Asiassa *Bosch & van Rijn* tuomioistuin totesi, että ei ole poissuljettua, että vertikaaliset vientirajoitukset kuuluvat SEUT 101 artiklan 1 kohdan soveltamisalan piiriin ja että niillä olisi vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.⁶¹ Asiassa *Italia v. neuvosto ja komissio* tuomioistuin totesi, että eri tuotanto- tai jakeluportaalla olevien yritysten välinen sopimus voi olla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja että tämän sopimuksen tarkoituksena tai vaikutuksena on samanaikaisesti kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen, minkä takia se kuuluu SEUT 101 artiklan 1 kohdan kiellon soveltamisalaan.⁶²

---

⁵⁶ Komission suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista, 2010, kohta 98.

⁵⁷ Ibid., kohta 99.

⁵⁸ Ibid., kohta 23.

⁵⁹ Vihreä kirja Euroopan yhteisön kilpailupolitiikan vertikaalisista rajoituksista, kohta 54.

⁶⁰ Alkio & Wik 2009, s. 245

⁶¹ Asia 13/61 *Bosch & van Rijn*, s.129.

⁶² Asia 32/65 *Italia v. neuvosto ja komissio*, s.307. Suomessa vertikaalisia kilpailunrajoituksia koskeva oikeuskäytäntö on ollut suhteellisen vähäistä. Kts. esimerkiksi MAO:643/08, *Nikon*, dnro 147/06/KR, 31.12.2008; MAO:27/09, *Greendoor*, dnro 568/05/KR, 27.1.2009 tai MAO:81/09, *Lastentarvike*, dnro 336/06/KR, 13.2.2009.

2.3. SEUT 101 artiklan 3 kohdan ja kilpailulain 6 §:n tehokkuuspuolustus

Tehokkuuspuolustus (efficiency defence) on poikkeus SEUT 101 artiklan 1 kohdan kiellosta. Tehokkuuspuolustuksesta säädetään saman SEUT 101 artiklan 3 kohdasta. Mikäli tehokkuuspuolustuksen edellytykset täyttyvät, 101 artiklan 1 kohdan mukaisesti määritellyt kilpailunrajoitukset eivät ole kiellettyjä.⁶³ SEUT 101 artiklan 3 kohta on seuraavanlainen:

” Voidaan kuitenkin julistaa, että 1 kohdan määräykset eivät koske

- yritysten välistä sopimusta tai yritysten välisten sopimusten ryhmää,*
- yritysten yhteenliittymän päätöstä tai yritysten yhteenliittymien päätösten ryhmää,*
- yhdenmukaistettua menettelytapaa tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää,*

joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä:

- a) asettamatta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi;*
- b) antamatta näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.”*

SEUT 101 artiklan 3 kohtaa vastaa nykyisen kilpailulain 6 §. Tehokkuuspuolustuksen tavoitteena on, että sellaiset taloudellista tehokkuutta edistävät sopimukset ja menettelyt, joista on hyötyä loppujen lopuksi kuluttajalle, eivät olisi EU:n kilpailusäännösten kieltämiä, vaikka niillä olisikin kilpailua haittaavia vaikutuksia.⁶⁴

Täytäntöönpanoasetuksen 1/2003 3 artiklan mukaan kansallisen kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa johtaa sellaisten sopimusten kieltämiseen, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mutta jotka eivät rajoita kilpailua perustamissopimuksen 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla tai jotka täyttävät perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdassa määrätyt edellytykset tai jotka kuuluvat sen soveltamiseksi annetun asetuksen piiriin.

---

⁶³ Leivo ym. 2012, s. 176.

⁶⁴ Ibid., s. 177.

Sovellettaessa SEUT 101 artiklaa on ensiksi arvioitava, rajoittaako yritysten välinen sopimus, joka vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kilpailua. Mikäli sopimuksen katsotaan rajoittavan kilpailua, seuraavaksi tulee määrittellä sopimuksesta aiheutuvat haitat sekä hyödyt. Huomiota tulee kiinnittää siihen, ovatko kilpailua edistävät hyödyt suurempia kuin kilpailua rajoittavat seikat.

Kilpailunrajoituksesta aiheutuvien hyötyjen ja haittojen punninta tapahtuu nimenomaisesti SEUT 101 artiklan 3 kohdassa. Tämä on myös vahvistettu oikeuskäytännössä. Asiassa *Métropole television* kantajat väittivät, että rule of reason -periaatteen kuuluminen unionin kilpailuoikeuteen, tarkoittaa sitä, että perustamissopimuksen 101 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa on verrattava sopimuksen kilpailua edistäviä ja kilpailua rajoittavia vaikutuksia arvioitaessa sitä, sovelletaanko siihen kyseisessä määräyksessä. Tuomioistuin kuitenkin totesi, että toisin kuin kantajat väittivät, unionin tuomioistuimet eivät ole vahvistaneet tällaisen periaatteen olemassaoloa sellaisenaan. Päinvastoin tuomioistuimet ovat useissa tuomioissaan katsooneet tarpeelliseksi huomauttaa, ettei ole selvää, kuuluuko rule of reason -periaate yhteisön kilpailuoikeuteen. SEUT 101 artiklan 3 kohdassa määrätään nimenomaisesti mahdollisuudesta myöntää kilpailua rajoittaville sopimuksille poikkeuslupa silloin, kun ne täyttävät tietyt edellytykset. Muuten SEUT 101 artiklan 3 kohta menettäisi suuren osan tehokkaasta vaikutuksestaan, jos tällainen tutkimus pitäisi tehdä jo SEUT artiklan 1 kohtaa sovellettaessa.⁶⁵

2.3.1. Tehokkuuspuolustuksen edellytykset

Tehokkuuspuolustuksen soveltuminen edellyttää neljän kumulatiivisen vaatimuksen täyttymistä. Vaatimuksien on siis täytyttävä samanaikaisesti. Mikäli yksikin vaatimus ei jää täyttymättä, tehokkuuspuolustusta ei voida soveltaa. Tärkeimpinä vaatimuksina on pidetty ensimmäistä ja toista vaatimusta.

Kriteerien kumulatiivisuus on todettu esimerkiksi asiassa *Post Danmark A/S*. Tuomioistuin totesi, että yrityksen asiana on osoittaa, että kyseisestä toiminnasta seuraavat tehokkuusedut neutralisoivat kilpailulle ja kuluttajien eduille kyseisillä markkinoilla todennäköisesti

---

⁶⁵ Asia T-112/99 *Métropole television*, kohta 72 ja 74.

aiheutuvat haitalliset vaikutukset, että tehokkuusedut on saavutettu tai voidaan saavuttaa kyseisen toiminnan avulla, että viimeksi mainittu toiminta on välttämätöntä tehokkuusetujen saavuttamiseksi ja ettei sillä poisteta toimivaa kilpailua hävittämällä kaikki tosiasiallisen tai potentiaalisen kilpailun olemassa olevat lähteet tai suurin osa niistä.⁶⁶

Ensimmäistä vaatimusta kutsutaan niin sanotuksi tehokkuuskriteeriksi. Sen mukaan kilpailunrajoituksen on tehostettava tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka teknistä tai taloudellista kehitystä. Kriteeri sisältää siis neljä eri vaihtoehtoista tehokkuuden muotoa, joista jonkin toteutuminen on riittävää tehokkuuskriteerin täyttymiseksi. Vaikka säännöksen sanamuoto viittaa vain tuotteisiin, voi tehostuminen koskea sekä tuotteita että palveluita. Komissio on jakanut tehokkuusedut kustannusetuihin ja laadullisiin tehokkuusetuihin.⁶⁷ Kun tehokkuuskriteerin täyttymistä arvioidaan, tulee tarkastella, onko tehokkuus luonteeltaan objektiivista ja onko kilpailunrajoituksen ja tehokkuusetujen välillä kausaalisuhte. Lisäksi on arvioitava tehokkuusetujen todennäköisyyttä ja laajuutta, sekä miten ja milloin kukin väitetty tehokkuusetu saavutetaan.⁶⁸

Toista vaatimusta kutsutaan niin sanotuksi kuluttajahyötykriteeriksi, jonka mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus kilpailunrajoituksella saatavasta hyödystä. Tätä kriteeriä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin myöhemmin.

Kolmas vaatimus on välttämättömyyskriteeri. Välttämättömyyskriteerin mukaan kilpailua rajoittavien toimien tulee olla välttämättömiä tavoitellun hyödyn saavuttamiseksi. Kriteerin täyttymisen kannalta ratkaisevaa on se, mahdollistavatko kilpailua rajoittava sopimus tai sen yksittäiset rajoitukset kyseisen toiminnan toteuttamisen tehokkaammin kuin tilanne ilman kyseistä sopimusta tai rajoitusta. Merkitystä ei puolestaan ole sillä, jätettäisiinkö sopimus tekemättä ilman kilpailunrajoittamista.⁶⁹

Neljättä vaatimusta kutsutaan kilpailunsäilymiskriteeriksi. Kilpailunrajoitus ei saa antaa mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita tai

---

⁶⁶ Asia C-209/10 *Post Danmark A/S v. Konkurrencerådet, Forbruger-Kontakt a-s*, kohta 42.

⁶⁷ Leivo ym. 2012, s. 184-187.

⁶⁸ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohdat 52-58.

⁶⁹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 74.

palveluita. SEUT 101 artiklan perimmäinen tarkoitus on suojella kilpailuprosessia, joten kilpailun suojeleminen menee kilpailua rajoittavien sopimusten mahdollisten kilpailua edistävien tehokkuusetujen edelle. Kun kilpailu päättyy, kilpailuprosessi päättyy. Silloin lyhyen aikavälin tehokkuusedut ovat pienempiä kuin pitkän aikavälin tehokkuusedut. Kriteerin täyttymistä arvioitaessa on otettava huomioon sekä tosiasiallinen että potentiaalinen kilpailu.⁷⁰

2.3.2. 101 artiklan 3 kohdan uudistuminen vuonna 2004

Alun perin SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltaminen oli rajoitettu Euroopan unionin komission tehtäväksi, eikä kansallisilla viranomaisilla tai tuomioistuimilla ollut oikeutta soveltaa kyseistä kohtaa. Ennen toukokuuta 2004 yritysten oli aiemman EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetuksen 17/62 mukaisesti haettava poikkeuslupaa, mikäli niiden soveltama sopimus tai menettely kuului SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan, hyötyäkseen SEUT 101 artiklan 3 kohdasta. Komission tehtävä oli arvioida, täytyikö ilmoitettu kilpailunrajoitus 101 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytykset. Komissio myönsi siis yksittäisiä poikkeuslupia hakijoille, joten artiklan soveltaminen edellytti siis nimenomaista hallintopäätöstä. Komission hyväksyessä kilpailunrajoituksen yritykset saivat varmuuden siitä, että niiden toiminta oli kilpailusääntöjen mukaista.⁷¹

Uuden täytäntöönpanojärjestelmän tarkoituksena on varmistaa, että EU:n kilpailusääntöjä sovelletaan tehokkaammin kuluttajia ja yrityksiä hyödyttävällä tavalla sekä vähentää byrokratiaa Euroopassa toimivien yritysten eduksi. Lisäksi kilpailusääntöjen täytäntöönpanojärjestelmän uudistus sopii paremmin laajentuneelle Euroopan unionille. Nykyään Euroopassa toimivat yritykset tuntevat kilpailusäännöt, toisin kuin yli 40 vuotta sitten, jolloin sekä yrityksillä että viranomaisilla oli Euroopassa vasta varsin vähän kokemusta kilpailupolitiikasta. Komission mukaan vanhasta järjestelmästä oli tullut myös turhan raskas.⁷² Taustalla vaikutti myös Neuvostoliiton hajoaminen. Komissio havaitsi, että Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena syntyvistä uusista Itä-Euroopan valtioista suurin osa hakisi Euroopan unionin jäsenyyttä. Tästä seuraisi työmäärän kasvu myös kilpailun pääosastolla, ja

---

⁷⁰ Ibid., kohdat 105-108.

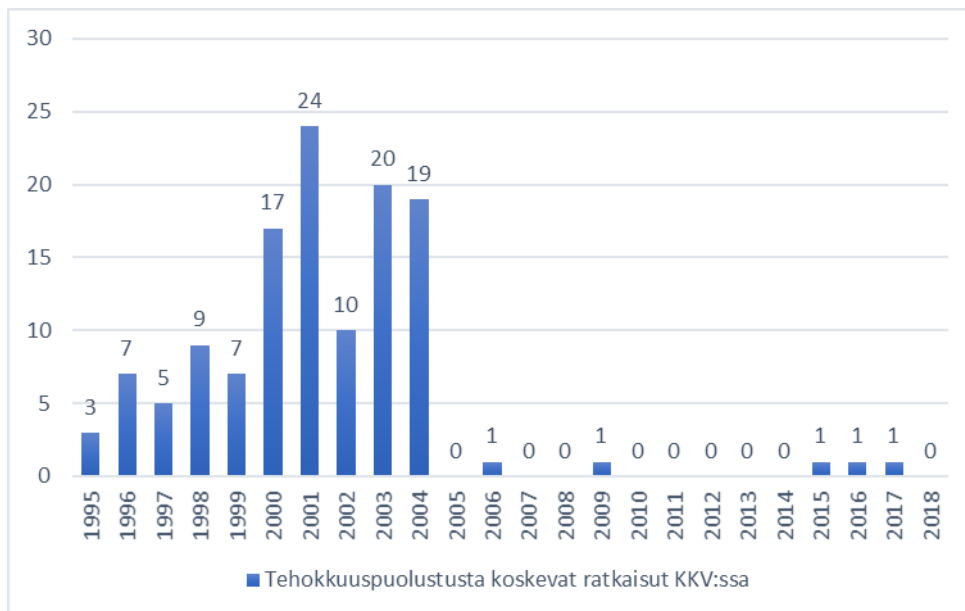
⁷¹ Leivo ym. 2012, s. 180.

⁷² Euroopan komissio: "EU:n kilpailusääntöjen uudistuspaketti on valmis", 30.3.2004.

huolenaiheena oli, että pystyisikö kilpailun pääosasto tehokkaasti käsittelemään huomattavasti lisääntyntä työmäärää.⁷³

SEUT 101 artiklan 3 kohdan tapauskäytännöstä muodostui ennen uudistusta vuosien varrella laajaksi, kun komissio myös julkaisi antamansa poikkeusluvut. Toisaalta poikkeuslupapäätöksistä valitettiin harvakseltaan, joten niistä tehdyt linjaukset ovat vailla suurelta osin EU:n tuomioistuimen kantaa.⁷⁴ Nykyisin tehokkuuspuolustuksen tulkintaan liittyviä tapauksia tulee harvakseltaan komissiolta, EU:n tuomioistuimelta tai KKV:lta. Tätä voidaan havainnollistaa alapuolella olevan kaavion avulla, jossa on vuosittain merkattu KKV:n tapaukset, jossa on sovellettu tehokkuuspuolustusta tai sen soveltumista on mietitty. Kaaviosta voi huomata, miten uudistus on vaikuttanut tapauksien määrään.

Kaavio 1. KKV:n ratkaisut, joissa on sovellettu tehokkuuspuolustusta tai sen soveltamista on mietitty, vuosilta 1995-2018.⁷⁵

Historiansa aikana SEUT 101 artiklan 3 kohdan sanamuoto on pysynyt muuttumattomana perussopimuksia uudistaessa (EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohta ja sitä ennen 85

⁷³ Gerber 2007, s. 1237.

⁷⁴ Ibid., s. 180.

⁷⁵ KKV:n ratkaisut: Kilpailuviraston poikkeuslupa- ja puuttumattomuustodistusratkaisut 1995–2004, muut ratkaisut 2005–2018 ja kiello- sitoumus- tai toimitusvelvoiteratkaisut 2004–2018.

artiklan 3 kohta).⁷⁶ Kuitenkin toukokuussa 2004 EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetuksen (1/2003) tullessa voimaan säädöksen soveltamiskäytäntö muuttui kokonaan. Komissio luopui tuolloin poikkeuslupamenettelystä. Nykyään yritykset eivät saa enää kilpailuviranomaisen ennakkoratkaisua siitä, onko niiden sopimusjärjestely sallittu vai kielletty. Yrityksien on itse arvioitava, täyttävätkö niiden sopimukset tai muut menettelyt SEUT 101 artiklan 3 kohdan poikkeuksen edellytykset.⁷⁷

Uudistus ei koskenut tilanteita, joissa kilpailunrajoitus kuuluu johonkin komission antamaan ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaan. Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltaminen tarkoittaa, että SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan kuuluva kilpailunrajoitus täyttää SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytykset ja tapauskohtainen arviointi ei ole tarpeen. Poikkeuslupaa ei ole siis aiemminkaan tarvinnut hakea ryhmäpoikkeusasetuksen piiriin kuuluvissa tilanteissa.⁷⁸ Ryhmäpoikkeusasetuksista on kerrottu lyhyesti luvussa 2.5..

Kansallinen kilpailulain 6§:n sisältämien poikkeusedellytysten täyttymisen arvioinnissa sovelletaan EU:n komission horisontaalisia ja vertikaalisia kilpailunrajoituksia koskevia ryhmäpoikkeusasetuksia ja suuntaviivoja.⁷⁹

Toukokuun 2004 uudistus on tuonut lisää joustavuutta sääntelyyn EU:ssa ja Suomessa, kun sopimuksen tekeminen ei edellytä enää kilpailuviranomaisen lupaa. Toisaalta lisääntyvän joustavuuden vastapainona on yleensä riski oikeusturvan vaarantumisesta. KKV:lla on kuitenkin lakisääteinen velvollisuus jatkossakin antaa neuvoja ja ohjeita kohtuullisessa määrin hallintolain (434/2003) 8 §:n mukaisesti.⁸⁰ Komissio on pitänyt uudistusta menestyksenä. Komission mukaan EU:n kilpailuoikeudesta on tullut ”maan lakia” koko EU:n alueella.⁸¹

2.4. Yrityksien itsearviointi tehokkuuspuolustuksen osalta

Yrityksien on siis pitänyt täytäntöönpanoasetuksen 1/2003 voimaan tuleminen jälkeen itse arvioida, onko niiden soveltama menettely kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan

⁷⁶ Ibid., 2012, s. 180.

⁷⁷ Kuoppamäki 2018, s.152

⁷⁸ Leivo ym. 2012, s. 180.

⁷⁹ Kuoppamäki,2018, s.153.

⁸⁰ Ibid., s. 153-154.

⁸¹ Report on the functioning of Regulation 1/2003, kohta 42

mukainen. Yrityksien on tehtävä arviointi käytännössä ennakkollisesti ja huolehdittava jatkuvasti kilpailunrajoituksen voimassa ollessa, siitä ettei tehokkuuspuolustuksen soveltuminen lakkaa esimerkiksi olosuhteiden muutosten vuoksi. Täytäntöönpanoasetuksen 1/2003 ja vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan todistustaakka tehokkuuspuolustuksen edellytyksien täyttymisestä on kilpailurajoitussopimukseen osallistuvilla yrityksillä.⁸² Esimerkiksi EU:n tuomioistuin on todennut tapauksessa *Van den Bergh Foods Ltd*, että kun yritykset hakevat SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaista poikkeusta, niiden on ensinnäkin esitettävä komissiolle sellaisia todisteita, joista käy ilmi, että sopimus täyttää perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan edellytykset.⁸³

Markkinaoikeuden ratkaisussa (MAO:121/16) tuomioistuin totesi, että Leipuriliitto ei ole osoittanut oikeuskäytännössä tarkoitettuja vakuuttavia perusteluja tai todisteita kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan edellytysten täyttymisestä. Se oli ainoastaan yleisellä tasolla esittänyt väitteitä siitä, mitä etuja sen tiedottamisesta on sen käsityksen mukaan seurannut. Markkinaoikeus katsoi, että kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytykset eivät täytyneet kyseisessä tapauksessa.⁸⁴

Komissio, kansalliset kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet voivat vain jälkikäteisesti arvioida sen, onko jossain menettelyssä ollut kyse SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaisesta menettelystä. Yrityksien on siis kyettävä esittämään, että kilpailunrajoitussopimus täyttää SEUT 101 artiklan 3 kohdan edellytykset. Komission on tutustuttava huolellisesti yrityksen esittämään näyttöön edellytyksien täyttymisestä, eikä se saa sivuttaa perusteluja ilman tutkintaa. Tapauksessa *GlaxoSmithKline* EU:n tuomioistuin katsoi, että komission tutkinta oli puutteellinen, koska komissio ei ollut muun muassa ottanut asianmukaisella tavalla huomioon kaikkia GSK:n asianmukaisesti esittämiä tosiseikkoja koskevia perusteluja ja todisteita. Tuomioistuin katsoi, että komission päätelmää ei voitu hyväksyä. Komission olisi pitänyt tehdä aluksi riittävä tutkimus GSK:n esittämistä tosiseikkoja koskevista perusteluista ja todisteista, jotta se olisi kyennyt sen jälkeen tekemään monitahoisen arvioinnin.⁸⁵

---

⁸² Leivo ym., 2012, s.181.

⁸³ Asia T-65/98, *Van den Bergh Foods Ltd v. Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 134.

⁸⁴ MAO:121/16, Suomen Leipuriliitto ry, dnro 2015/414, 29.2.2016, kohta 101.

⁸⁵ Asia T 168/01, *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. komissio*, kohdat 303 ja 307.

Poikkeuksellisissa tilanteissa komissiolla on mahdollisuus hakea etukäteistä tulkintaratkaisua siihen, kuuluuko sopimuksen kilpailunrajoitus SEUT 101 artiklan 1 kohdan soveltamisalan piiriin vai täyttyykö SEUT 101 artiklan 3 kohdan tehokkuuspuolustuksen edellytykset. Tämä menettely koskee vain tapauksia, joissa on todellista epävarmuutta SEUT 101 artiklan soveltamisesta. Kyse voi olla esimerkiksi uudesta tai toistaiseksi tapauskäytännössä ratkaisemattomasta kysymyksestä. Komission antama tapauskohtainen neuvonta ei kuitenkaan ole tuomioistuimia sitovaa.⁸⁶

2.5. Ryhmäpoikkeusasetukset

SEUT 101 artiklan 3 kohtaa voidaan soveltaa yksittäistapauksittain ja sopimusten ryhmää koskien. Jälkimmäisen luokan muodostavilla ryhmäpoikkeusasetuksilla on merkittävä asema EU:n kilpailuoikeudessa. Ryhmäpoikkeusasetukset ovat yritysten kannalta hyödyllinen instrumentti. Mikäli yritysten yhteistyö kuuluu jonkin ryhmäasetuksen piiriin, niin SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltumista ei tarvitse tutkia vaan sopimuksen katsotaan olevan sallittu. Tämä vähentää yrityksille kilpailuoikeuden soveltamisesta aiheutuvia kuluja ja parantaa yritysten oikeusturvaa.⁸⁷

Vuosien myötä komissio on myöntänyt ryhmäpoikkeuksia useille sellaisille sopimustyypeille, joiden seurauksena syntyvät myönteiset vaikutukset on aina katsottu olevan suuremmat kuin haitalliset vaikutukset kilpailulle.⁸⁸ Ryhmäpoikkeusasetukset koskevat nykyisin muun muassa erikoistumissopimuksia (1218/2010), tutkimus- ja kehityssopimuksia (1217/2010), teknologiansiirtosopimuksia (316/2014/) ja vertikaalisia sopimuksia (330/2010). Lisäksi on annettu sektorikohtaisia ryhmäpoikkeusasetuksia, kuten autojen jakelusta (461/2010) ja vakuustoiminnasta (267/2020).

Kansallinen tuomioistuin voi joutua soveltamaan ryhmäpoikkeusasetusta esimerkiksi osana yksittäisten toimijoiden välistä oikeudenkäyntiä. Olennainen seikka kansallisen tuomioistuimen kannalta on se, mikä taho määrittää sopimuksen kuulumisen

---

⁸⁶ Leivo ym. 2012, s. 182.

⁸⁷ Aine 2013, s.125.

⁸⁸ KKV: EU:n kilpailusäännöt.

ryhmäpoikkeusasetuksen piiriin. Tapauksessa *Nouvelle des Fonderies* EU:n tuomioistuin totesi, että kansallisten tuomioistuimien pitää tutkia sopimuksen soveltuminen ryhmäpoikkeusasetuksen alaan.⁸⁹ Tämä ei saa kuitenkaan johtaa ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalan laajentumiseen.⁹⁰

Relevanttien markkinoiden määrittäminen toimii nykyisten ryhmäpoikkeusasetusten soveltamisen lähtökohtana. Lisäksi tuomioistuimen on otettava huomioon sopimusosapuolten markkinaosuuksien suuruus relevanteilla markkinoilla. Näiden asioiden ratkaiseminen ei ole aina helppoa, tosin täytäntöönpanoasetuksen 1/2003 2 artiklan mukaan SEUT 101 artiklan 3 kohdan edellytysten täyttymistä koskeva todistustaakka kuuluu sille taholle, joka vetoaa kyseisestä kohdasta johtuvaan etuun. Kansallisten tuomioistuinten tulee kuitenkin kyetä myös itsenäisesti ottamaan kantaa markkinoihin ja markkinaosuuksiin liittyviin kysymyksiin.⁹¹ Jos sopimus täyttää poikkeusasetuksessa säädetyt kriteerit eikä siinä ole erikseen kiellettyjä vahingollisina pidettyjä ns. mustan listan ehtoja, sopimusosapuolten ei tarvitse erikseen, miettiä täyttääkö sopimus SEUT 101 artiklan 3 kohdan tai kilpailulain 6 §:n kriteerit.⁹²

Komissio on julkaisut eri suuntaviivoja ryhmäpoikkeusasetuksien soveltamisen helpottamiseksi. Komissio on muun muassa julkaisut erityiset suuntaviivat horisontaalisista ja vertikaalisista sopimuksista, joiden perusteella voidaan arvioida sopimuksen sallittavuutta SEUT 101 artiklan 3 kohdan tai kilpailulain 6§:n nojalla, jos kaikki ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisedellytykset eivät täyty. Lisäksi suuntaviivoja on annettu myös kauppavaikutuskriteerin tulkinnan ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytyksistä. Jäsenvaltioiden kansalliset kilpailuviranomaiset, kuten Kilpailu- ja kuluttajavirasto, voivat käyttää näitä SEUT 101 artiklan 3 kohtaa koskevia suuntaviivoja tulkintansa apuna.⁹³

Ryhmäpoikkeusasetuksissa säädetään myös mahdollisuudesta peruttaa ryhmäpoikkeusta koskeva soveltamisetu. Peruuttaminen voi olla yksittäistapauksellinen tai se voi koskea

---

⁸⁹ Asia 63/75 SA *Fonderies Roubaix Wattrelos v Société nouvelle des Fonderies A. Roux*, kohta 11.

⁹⁰ Asia C-234/89 *Stergios Delimitis vastaan Henninger Bräu AG*, kohta 55.

⁹¹ Aine 2013, s. 126-127.

⁹² Kuoppamäki 2018, s. 157.

⁹³ *Ibid.*, s.157

ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamatta jättämistä.⁹⁴ Lisäksi Suomen kilpailulain 11 §:n mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi SEUT 101 ja 102 vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 29 artiklan 2 kohdan mukaisesti peruuttaa sopimukselta, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän päätökseltä tai yhdenmukaistetulta menettelytavalta komission ryhmäpoikkeusasetuksen mukaisen edun Suomen alueella, jos sopimuksella, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän päätöksellä tai yhdenmukaistetulla menettelytavalla on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 3 kohdan kanssa ristiriidassa olevia vaikutuksia Suomen alueella tai sellaisella osalla Suomen aluetta, joka täyttää kaikki erillisten maantieteellisten markkinoiden tunnuspiirteet. Kansallisen kilpailuviranomaisen päätöksen oikeusvaikutukset koskevat kilpailuviranomaisen oman jäsenvaltion alueita tai sen osia, joka täyttää kaikki erillisten maantieteellisten markkinoiden tunnuspiirteet. Komission peruuttamispäätös koskee lähtökohtaisesti koko EU:n aluetta.⁹⁵ Ryhmäpoikkeuksen mukaisen edun peruuttamispäätös yksittäistapauksellisesti merkitsee käytännössä sitä, että sopimuksen katsotaan täyttävän SEUT 101 artiklan 1 kohdan kriteerit,⁹⁶ jolloin sopimukseen voi kohdistua SEUT 101 artiklan 2 kohdan mukainen pätemättömyysseuraus.

---

⁹⁴ Ibid., s. 127.

⁹⁵ Aine 2013, s. 127-128.

⁹⁶ Komission suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista, kohta 74.

3. Kuluttajahyötykriteeri ja tehokkuusedut

3.1. Kuluttajahyötykriteerin merkitys ja soveltaminen

Kuluttajahyötykriteeri on osa tehokkuuspuolustusta. Tehokkuuspuolustuksen neljä kriteeriä ovat kumulatiivisia eli jokaisen ehdon on täytyttävä samanaikaisesti, jotta poikkeus soveltuisi. Tämä tarkoittaa luonnollisesti sitä, että myös kuluttajahyötykriteerin tulee täytyttävä. On kuitenkin hyvä muistaa, että kilpailunrajoitussopimuksella on oltava SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaisia kilpailua rajoittavia vaikutuksia, jotta on edes tarvetta tutkia SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaisten edellytyksien täyttymistä.⁹⁷

Tehokkuus- ja kuluttajahyötykriteerien täyttymistä voidaan pitää tärkeimpinä edellytyksinä tehokkuuspuolustuksen soveltamisen kannalta. Näistä kahdesta tehokkuuskriteeriä voidaan pitää tärkeimpänä. Tämä heijastuu esimerkiksi komission tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa. Suuntaviivojen mukaan, jos sopimuksesta johtuvat rajoitukset ovat melko vähäisiä ja tehokkuusedut ovat huomattavia, on todennäköistä, että kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden kustannussäästöjen tuomasta edusta. Tällöin ei yleensä ole tarpeen analysoida yksityiskohtaisesti, täytyykö SEUT 101 artiklan 3 kohdan toinen edellytys, kunhan määräyksen soveltamisen kolme muuta edellytystä täytyvät.⁹⁸ Tosin sanoen, jos tehokkuuskriteeri täytyy, kuluttajahyötykriteeriä ei tarvitse tutkia kovin tarkoin.

Kuluttajahyötykriteerin soveltamisen kannalta tärkeää on määritellä ”kuluttajien” ja ”kohtuullisen osuuden” käsitteet. Arvioinnissa on myös hyvä huomioida relevanttien markkinoiden vaikutus. Seuraavaksi käymme läpi, miten ”kuluttajien” ja ”kohtuullisen osuuden” käsitteet ovat tulleet määritellyiksi muun muassa oikeuskäytännön ja tehokkuussuuntaviivojen kautta ja millainen vaikutus relevanteilla markkinoilla on kuluttajahyötykriteerin osalta.

3.1.1. Kuluttajan määritelmä

SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus kilpailunrajoituksen aikaansaamista tehokkuuseduista. Komission laatimassa suuntaviivoissa ”kuluttajien” käsitteeseen sisältyvät kaikki sopimuksen kattamien tuotteiden käyttäjät,

⁹⁷ Alkio & Wik 2009, s.134.

⁹⁸ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 90.

mukaan luettuina näitä tuotteita tuotannontekijöinä käyttävät valmistajat, tukkukauppiat, vähittäismyyjät ja loppukuluttajat, jotka eivät hanki näitä tuotteita omaa kauppaa tai ammattiaan varten. Kuluttajan käsite kattaa siis kaikki sopimuspuolten asiakkaat ja myöhemmät ostajat.⁹⁹

Kuluttajat voivat olla yrityksiä tai luonnollisia henkilöitä.¹⁰⁰ Jos lopullisten kuluttajien tulisi aina saada hyötyä tehokkuuseduista, yritykset eivät voisi aina ryhtyä yhteistyöhön. Yritykset, jotka kohtaisivat monopsonistisen ostajan markkinoilla, kantaisivat riskin siitä, että ostaja ei siirtäisi tehokkuuseduilla saavutettua hintaetua lopullisille kuluttajille. Kyseisessä tilanteessa kilpailevat yritykset eivät alkaisi tehokkaaseen yhteistyöhön, vaikkakin varsinaisen ongelman olisi ostajan markkinavoima, eikä kilpailevien yritysten välinen yhteistyö.¹⁰¹ Erityisen tärkeää on myös huomata, että Suomen kansallisessa hankintalaissa tarkoitetut hankintayksiköt, esimerkiksi kunnat ja kuntayhtymät, ovat kilpailulainsäädännön tarkoittamassa mielessä kuluttajia.¹⁰²

Esimerkiksi EU:n tuomioistuimen tapauksessa *SPO* urakoitsijat olivat sopineet järjestelystä, jossa töiden tilaajien oli korvattava tarjouskilpailuun osallistumiseen liittyviä suunnittelukustannuksia tietyn mekanismin mukaan. Järjestelystä oli sovittu toimialayhdistyksen kautta. Järjestelyn tarkoituksena oli estää hintojen polkeminen perustamalla sitova järjestelmä, jossa kilpailua esiintyy vain yhtenä ainoana ajankohtana sekä parantaa markkinoiden sopimusrakennetta laskemalla jokaisen urakan osalle sen aiheuttamat kulut.¹⁰³ Vaikka järjestelystä olisi syntynyt kustannussäästöjä, ne eivät jakautuneet kohtuullisesti urakoitsijoiden ja töiden tilaajien välillä.¹⁰⁴ Toisaalta tapauksessa *GlaxoSmithKline*, jossa oli kyse englantilaisen lääkeyhtiön ja sen tytäryhtiöille kuuluvien lääketuotteiden myyntiä valtuutetuille tukkumyyjille koskevista yleisistä ehdoista. Yleisiä myyntiehtoja sovellettiin espanjalaisten tukkumyyjien kanssa. Yleisten myyntiehtojen

---

⁹⁹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 84.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Geradin ym. 2012, s. 169.

¹⁰² Määttä & Turtinen 2014, s. 32.

¹⁰³ Asia T-29/92 *SPO*, kohta 84.

¹⁰⁴ Ibid., kohta 298.

lausekkeessa määrättiin 82 lääkkeen osalta kahdesta eri hinnasta: 4 A-hinnasta ja 4 B-hinnasta. Tapauksessa tuomioistuin painotti lopullisten kuluttajien saamaa hyötyä.¹⁰⁵

SEUT 101 artiklan 3 kohdan tarkoittama ”kuluttajien” käsite on varsin laaja. Suomen kilpailulain 6 §:ssä käytetään käsitettä ”kuluttajille”. Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että kuluttajalla ei tarkoiteta Suomen kuluttajasuojalain (38/1978) 4 §:ssä määriteltyä kuluttajaa. Tästä syystä olisi parempi, että kilpailulaissa käytettäisiin käsitettä asiakas, jotta mahdollisia väärinymmärryksiä ei tapahtuisi. Esimerkiksi ranskankielisessä SEUT 101 artiklan 3 kohdan alkuperäistekstissä käytetään käsitettä ”käyttäjien” (*utilisateurs*).¹⁰⁶

Kilpailunrajoitussopimuksen osapuolta itsessään ei ole sen sijaan pidetty kuluttajana, vaikka se toimisi esimerkiksi yhteisyrityksen asiakkaana. Esimerkiksi asiassa *P&I Clubs* komission mielestä varustamoyhtiöiden keskinäisistä vakuutusjärjestelyistä ei ole kuluttajille hyötyä pelkästään sen vuoksi, että vakuutetut varustajat ovat itse kyseisen palvelun kuluttajia.¹⁰⁷ Kuluttajahyötynä ei voitu pitää siis sopimusosapuolipiiriin kuuluvien varustamoyhtiöiden saamia hyötyjä, vaikka ne olivat kyseisen vakuutuspalveluiden käyttäjiä. Kuitenkin asiassa *CISAC*, jossa oli kyse eri EU:n jäsenvaltioissa toimivien tekijänoikeusjärjestöjen välisistä vastavuoroisista edustamissopimuksista, komission arvion mukaan kuluttajina tapauksessa olivat kansallisten tekijänoikeusjärjestöjen jäseniä olevat oikeudenhaltijat eli musiikintekijät sekä musiikkia kaupallisesti hyödyntävät yritykset.¹⁰⁸

3.1.2. Relevanttien markkinoiden vaikutus kuluttajahyötyperiaatteen soveltamiseen

Komission vuoden 2004 antamissa tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa on yksi muutos unionin aikaisempaan oikeuskäytäntöön verraten. Komission tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa nimittäin todetaan, että kilpailua rajoittavien sopimusten tarjoaman hyödyn SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukainen arviointi toteutetaan periaatteessa vain niiden merkityksellisten markkinoiden osalta, joihin sopimus liittyy.

¹⁰⁵ Asia T 168/01, *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. komissio*, kohdat 10-12, 122,134 ja 306.

¹⁰⁶ Leino ym. 2012, s. 201. Toisaalta käsite kuluttaja on melko vakiintunut, esimerkiksi englanninkielisessä toisinnossa käytetään sanaa kuluttaja, consumer, sekä ruotsinkielisessä toisinnossa sanaa kuluttaja, konsumenterna.

¹⁰⁷ Komission päätös IV/30.373 *P&I Clubs*, kohta 41.

¹⁰⁸ Komission päätös COMP/C2/38.698 *CISAC*, kohdat 248 ja 249.

Kuluttajille tietyillä maantieteellisillä markkinoilla tai tuotemarkkinoilla aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia ei yleensä voida tasoittaa ja kompensoida kuluttajille toisilla maantieteellisillä markkinoilla tai tuotemarkkinoilla aiheutuvilla myönteisillä vaikutuksilla. Kun kahdet markkinat ovat yhteydessä toisiinsa, erillisillä markkinoilla saavutettu tehokkuuden lisääminen voidaan kuitenkin ottaa huomioon, kunhan kuluttajat, joihin rajoitus vaikuttaa ja jotka hyötyvät tehostamisesta, ovat olennaisesti sama.¹⁰⁹ Tämä poikkeaa EU tuomioistuimen kannasta, jonka se toi esille muutamaa vuotta aikaisemmin komission suuntaviivojen julkaisusta tapauksessa *Compagnie générale maritime*. Tapauksessa tuomioistuin totesi, että tarkasteltaessa tehokkuuspuolustuksen edellytyksien täyttymistä huomioon on luonnollisestikin otettava kyseessä olevasta sopimuksesta saatavat edut relevanttien markkinoiden eli osana monimuotokuljetusta tarjottavien maakuljetuspalveluiden markkinoiden kannalta, mutta tämän lisäksi tarvittaessa myös kaikkien muiden sellaisten markkinoiden kannalta, joihin kyseessä olevalla sopimuksella voi olla myönteisiä vaikutuksia, ja jopa tätäkin yleisemmin, kaikkien sellaisen palveluiden kannalta, joiden laatu tai tehokkuus voi parantua kyseisen sopimuksen johdosta. Tuomioistuin totesi myös, että SEUT 101 artiklan 3 kohdassa määrätään mahdollisuudesta soveltaa poikkeusta muun muassa sopimukseen, jotka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä ilman, että siinä edellytettäisiin kuitenkaan erityistä sidettä relevantteihin markkinoihin.¹¹⁰

Muutoksen taustalla oletettiin olevan komission huoli tapauksista, joissa kansallinen tuomioistuin pääsisi suosimaan oman valtionsa asukkaita toisen jäsenvaltion kuluttajien kustannuksella. Komissio pelkäsi tapauksia, joissa tarkasteltava yhteistyösopimus vahingoittaa jäsenvaltion A kuluttajia ja hyödyttää jäsenvaltion B kuluttajia, kansalliset tuomioistuimet voisivat ratkaista tapauksen muiden kuin taloudellisten seikkojen perusteella. Toisaalta tällöinen tulkinta rajoittaisi kuitenkin yritysten mahdollisia tehokkuuspuolustusargumentteja.¹¹¹

Relevanttien markkinoiden vaikutukseen EU tuomioistuin otti kantaa taas tapauksessa *GlaxoSmithKline*. Tuomioistuin totesi, että komission tehtävänä on tutkia, osoittavatko sille

---

¹⁰⁹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 43.

¹¹⁰ Asia T-86/95 *Compagnie générale maritime*, kohta 130.

¹¹¹ Geradin & ym. 2012, s. 169.

esitetty tosiseikkoja koskevat perustelut ja todisteet vakuuttavalla tavalla, että kyseisen sopimuksen pitäisi mahdollistaa huomattavan objektiivisen hyödyn saaminen, jolloin hyödyt voivat ilmetä paitsi merkityksellisillä markkinoilla, myös muilla markkinoilla.¹¹² Asiassa *Asnef-Equifax* tuomioistuin totesi, että SEUT 101 artiklan 3 kohdan perusteella nimittäin on arvioitava sitä, onko vaikutus merkityksellisillä markkinoilla myönteinen kaikkien kuluttajien kannalta, eikä sitä, millainen vaikutus on tämän kuluttajaryhmän kunkin jäsenen kannalta.¹¹³

Asiassa *Asnef-Equifax* tuomioistuimen kanta on samansuuntainen kuin komission tehokkuuspuolustussuuntaviivojen. Suuntaviivoissa todetaan, että ratkaisevana tekijänä ovat tuotteiden kuluttajille merkityksellisillä markkinoilla aiheutuvat kokonaisvaikutukset, eivätkä kuluttajaryhmän yksittäisille jäsenille aiheutuvat vaikutukset.¹¹⁴ Kuluttajille tehokkuudesta syntyvää hyötyä voidaan siis arvioida kokonaisten kuluttajaryhmien tasolla, eikä yksittäisten jäsenien.

MasterCard tapauksessa oli kyse siitä, että kansainvälisen maksuorganisaation hallinnoiman niin sanotun MasterCard-maksujärjestelmän, jota etenkin sovelletaan oletusarvoisesti rajat ylittäviin pankkikorttimaksuihin Euroopan talousalueella (ETA) tai euroalueella, monenvälisten toimitusmaksujen vahvistamista, jolla rajoitettiin kilpailua järjestelmään osallistuvien pankkien, jotka tarjoavat kauppiaille korttitapahtumien palveluja, välillä.¹¹⁵ Tapauksessa oli kyse niin sanotusta kaksipuolisista markkinoista. Lähtökohtana tapauksessa oli, että alustana toimi maksukorttijärjestelmä ja myyjät ja kortinhaltijat muodostivat kaksi kuluttajaryhmää, jotka olivat toisistaan riippuvaisia. Maksukortin haltija ottaa huomioon missä kaikkialla kortti käy valitessaan sitä eri maksukorttien välillä, kun taas myyjät pohtivat kuinka monta kuluttajaa käyttää kyseistä maksukorttia, kun he hyväksyvät eri maksukortteja.¹¹⁶

Ratkaisussaan tuomioistuin totesi, että kun olemassa on MasterCard-järjestelmän kaltainen kaksitahoinen järjestelmä, sen arvioimiseksi, voiko toimenpide joka lähtökohtaisesti loukkaa

---

¹¹² Asia T 168/01, *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. komissio*, kohta 248.

¹¹³ Asia C-238/05, *Asnef-Equifax*, kohta 70.

¹¹⁴ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 87.

¹¹⁵ Asiassa C-382/12 P, *MasterCard*, kohta 3.

¹¹⁶ Pradelles & Scordamaglia-Tousiss 2011, s. 146.

SEUT 101 artiklan 1 kohdassa määrättyä kieltoa sen vuoksi, että siitä aiheutuu rajoituksia toiselle järjestelmään liittyvistä kahdesta kuluttajaryhmästä, täyttää SEUT 101 artiklan 3 kohdassa määrätyn ensimmäisen edellytyksen, on otettava huomioon se järjestelmä, johon tämä toimenpide kuuluu, ja tarvittaessa kaikki toimenpiteestä aiheutuvat objektiiviset edut paitsi niihin markkinoihin nähden, joilla rajoitus on todettu, myös niillä markkinoilla, jotka käsittävät toisen järjestelmään liittyvän kuluttajaryhmän, erityisesti silloin, kun on riidatonta, että kyseisen järjestelmän kahden eri puolen välillä on rajapintoja. Tätä varten on arvioitava tarvittaessa, voivatko tällaiset edut kompensoida tämän toimenpiteen aiheuttamia kilpailuhaittoja.¹¹⁷ Tuomioistuin teki ratkaisussaan selväksi, että tehokkuuspuolustuksensuuntaviivojen edellytys siitä, että ”kuluttajat, joihin rajoitus vaikuttaa ja jotka hyötyvät tehostamisesta, ovat olennaisesti samat”¹¹⁸ (niin sanottu ”consumer commonality”) ei täyty, ei ole este SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamista tapaukseen. Ratkaisun myötä kaksipuolisilla markkinoilla toimiville yrityksille tuli lisää mahdollisia tehokkuusargumentteja, joilla puolustaa 101 artiklan 3 kohdan soveltumista.¹¹⁹

3.1.3. Kohtuullisen osuuden määritelmä

Kuluttajahyötykriteerin mukaan sopimuksen tulee jättää kuluttajille kohtuullinen osuus sillä saatavasta hyödystä. Tämä vaatimus ilmentää hyvin kilpailulainsäädännön ja komission arviointikäytännössä omaksuttua näkemystä, jonka mukaan kuluttajien hyvinvoinnin paraneminen on EU:n kilpailulainsäädännön tehtävä.¹²⁰ Kohtuullisella osuudella tarkoitetaan lähtökohtaisesti sitä, että kuluttajille siirtyvien tehokkuushyötyjen on vähintäänkin kompensoitava kilpailunrajoituksille aiheuttamat kielteiset vaikutukset. Toisin sanoen kilpailunrajoituksen nettovaikutus on oltava vähintäänkin neutraali kilpailunrajoituksen piirissä kuuluvien kuluttajien kannalta. Tämä näkökulma vahvistettiin jo 1960-luvulla Euroopan unionin oikeuskäytännössä tapauksessa *Consten & Grundig* vastaan komissio.¹²¹ Riittävä on, että hyöty kompensoi negatiiviset vaikutukset, joten kuluttajien ei tarvitse saada osuutta jokaisesta kilpailunrajoituksesta aiheutuvista tehokkuushyödyistä.

¹¹⁷ Asiassa C-382/12 P, *MasterCard*, kohta 237. Kts myös Asia AT.39595 – *Continental/United/Lufthansa/Air Canada*.

¹¹⁸ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 43.

¹¹⁹ Pradelles & Scordamaglia-Tousiss 2011, s. 147-148.

¹²⁰ Oinonen 2016, s.134.

¹²¹ Yhdistetyt asiat C-56/64 ja 58/66 *Consten & Grundig*.

Jos sopimuksen kilpailua rajoittavat ehdot aiheuttavat esimerkiksi hintojen nousua, joka ei kompensoidu kuluttajille, edellytys kuluttajien kohtuullisesta osuudesta ei täyty.¹²² EU:n tuomioistuin totesi tapauksessa *Metro I*, että kanteen kohteena olevan päätöksen mukaan yhteistyösopimuksesta tukkukauppiaille koituvat toimitusedellytykset antavat suoraan kuluttajille osuuden hyödystä takaamalla toimitusten jatkuvuuden sekä suuremman valikoiman tuotteita vähittäiskauppiailta yksityisille kuluttajille. Lisäksi ankara kilpailu viihde-elektroniikkamarkkinoilla aiheuttaa SABA:lle ja tukkukauppiaille riittävästi paineita, minkä seurauksena ne siirtävät kuluttajille yhteistyösopimusten aikaansaamasta tuotannon ja jakelun järkiperäistämisestä seuraavan hyödyn. Tässä tapauksessa toimitusten säännöllisyys on kuluttajien kannalta riittävä etu, jotta sitä voidaan pitää kohtuullisena osuutena hyödystä, joka on seurausta komission hyväksymän kilpailunrajoituksen aiheuttamasta tehokkuuden kasvusta.¹²³

Komissio taas katsoi tapauksessa *VBBB & VBVB*, että kuluttajat eivät saa kohtuullista osuutta kustannuseduista, jotka syntyvät vähittäismyyntihintajärjestelmästä. Vähittäismyyntihintajärjestelmän ansiosta kuluttajat saivat laajemman valikoiman ja parempaa asiakaspalvelua. Komission mukaan tuotteen hinta on monille kuluttajille tärkeä tekijä ostopäätöksessään. Sopimuksen myötä kuluttajat joutuisivat maksamaan tuotteista enemmän, vaikka he eivät haluaisi käyttää ylimääräisiä palveluita.¹²⁴

Tapauksessa *Synthetic Fibres* komissio puolestaan katsoi, että kuluttajat saisivat osansa hyödyistä, kun toimiala muuttuu terveellisemmäksi ja kilpailukykyisemmäksi ja yritykset pystyvät tarjoamaan parempia tuotteita erikoistumisen myötä, vaikkakin kilpailijoiden välinen sopimus tuotannon rajoittamisesta saattaa johtaa hintojen nousuun. Markkinoille jäisi tarpeeksi kilpailua, jotta kuluttajien valinnanvapaus säilyisi ja monopolien muodostuminen olisi epätodennäköistä.¹²⁵

Tapauksessa *SPO* oli kyse urakoitsijoiden toimialayhdistyksen kautta sovitusta järjestelmästä, jossa töiden tilaajien tuli korvata tietty mekanismin mukaan tarjouskilpailuun osallistumiseen

---

¹²² Alkio & Wik 2009, s. 141.

¹²³ Asia 26/76 *Metro I*, kohdat 47 ja 48.

¹²⁴ Komission päätös IV/428 *VBBB/VBVB*, kohdat 54-56.

¹²⁵ Komission päätös IV/30.810 *Synthetic fibres*, kohdat 39-40.

liittyviä suunnittelukustannuksia. Komission mukaan tällaiset neuvottelut johtaisivat välttämättä tuhoisaan kilpailuun, joka lopulta kääntyisi tarjouskilpailujen pitäjiä itseään vastaan. Torjuessaan tuhoisaksi kutsumaansa kilpailua, kantajat päätyisivät välttämättä rajoittamaan kilpailua ja täten riistämään kuluttajilta siitä aiheutuvat edut. Tuomioistuimien yhtyi komission näkemykseen siitä, etteivät järjestelyn säännöt jätä kuluttajille kohtuullista osuutta niiden aiheuttamasta hyödystä, erityisesti sen vuoksi, että niissä säädetään tarjouskilpailujen pitäjien kustantamien laskentakulujen korvaamisesta sekä oikeudenhaltijan suojelusta sitä vastaan, että tarjouskilpailun pitäjä voisi neuvotella muiden kokoukseen osallistuvien urakoitsijoiden kanssa.¹²⁶

Hyötyjen ja haittojen ei tarvitse myöskään toteutua samanaikaisesti, vaan hyötyjen ilmenemisessä voi olla viivettä.¹²⁷ Esimerkiksi kansallisessa oikeuskäytännössä rahakorttiyhteistyötä koskevan asian yhteydessä eräs pankkiryhmittymä kyseenalaisti sen, siirtyvätkö hyödyt kuluttajille ollenkaan, koska kuluttajat eivät olleet ottaneet vielä kyseistä palvelua käyttöönsä. Kilpailuviraston mielestä tätä ei voitu pitää sellaisena perusteena, jonka vuoksi kuluttajahyötykriteeri jäisi täyttymättä, koska hyödyt voivat tosiasiallisesti aktualisoitua viiveellä.¹²⁸ Kuitenkin mitä pidempään hyötyjen ilmeneminen kestää, sitä suurempien tehokkuushyötyjen on oltava, jotta ne kompensoivat kuluttajille viiveestä aiheutuneet haitat. Kuluttajien tulevaisuudessa saaman hyödyn arvo ei ole sama kuin välitön hyöty. Kuluttajien tulevaisuudessa saama hyödyn arvo ei täysin korvaa nimellisarvoisesti saman suuruista välitöntä haittaa, joten tulevan hyödyn arvo on diskontattava. Diskonttokertoimen on heijastettava mahdollista inflaatioastetta sekä menetettyä korkoa.¹²⁹

Tehokkuuspuolustussuuntaviivojen mukaan kuluttajahyötykriteerin arvioinnissa käytetään liukuvaa asteikkoa. Mitä suuremmasta kilpailunrajoituksesta on kyse, sitä suurempia on tehokkuusetujen ja kuluttajien saaman hyödyn oltava. Liukuvan asteikon periaate tarkoittaa, että jos sopimuksen kilpailua rajoittavat vaikutukset ovat melko vähäisiä ja tehokkuusedut ovat huomattavia, on todennäköistä, että kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden kustannussäästöjen tuomasta edusta. Yleensä silloin ei ole tarpeen analysoida

---

¹²⁶ Asia T-29/92 *SPO*, kohdat 294 ja 300.

¹²⁷ Leino ym. 2012, s. 203

¹²⁸ Kilpailuvirasto 5.5.2003, Dnro 542/67/2002.

¹²⁹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 87-88.

yksityiskohtaisesti, täyttykö SEUT 101 artiklan 3 kohdan toinen edellytys, kunhan määräyksen soveltamisen kolme muuta edellytystä täyttyvät. Jos taas sopimuksen kilpailua rajoittavat vaikutukset ovat huomattavia ja kustannussäästöt melko vähäisiä, on hyvin epätodennäköistä, että kuluttajahyötykriteeri täyttyy. Sen sijaan, jos sopimuksella on sekä huomattavia kilpailunvastaisia vaikutuksia että huomattavia kilpailua edistäviä vaikutuksia, tarvitaan huolellista analyysia.¹³⁰

3.1.4. Nykyiset vai tulevat kuluttajat?

SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus kilpailunrajoitussopimuksen seurauksesta syntyvästä hyödystä. Kyseisessä kohdassa ei kuitenkaan määritellä, tarkoitetaanko kuluttajilla sekä nykyisiä että tulevia kuluttajia. Komission tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa mainitaan, että joissakin tapauksissa hyötyjen syntyminen saattaa viedä jonkin aikaa. Sopimuksella saattaa olla siihen asti vain kielteisiä vaikutuksia. Se, että kuluttajat saavat hyödyn vasta tietyllä viiveellä, ei sinänsä estä SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltumista.

Mitä jos hyödyn katsotaankin syntyvän vasta tuleville kuluttajille ja voidaanko näissä tapauksissa katsoa kuluttajahyötykriteerin täyttyvän? Vastaus ei ole selkeä. Jotkin kilpailunrajoitussopimuksista syntyvät hyödyt siirtyvät samoille kuluttajille, jotka mahdollisesti kärsivät kyseisestä sopimuksesta. Toisaalta taas esimerkiksi yritysten yhteisistä T&K-investoinneista saatavat hyödyt voivat siirtyä vasta kuluttajille, jotka eivät ole välttämättä edes syntyneet kilpailunrajoitussopimuksen tekohetkellä, ja yritysten nykyiset asiakkaat joutuvat maksamaan tutkimuksesta ja kehittämisestä, esimerkiksi kalliimmilla hinnoilla.¹³¹ *Townley* on tarkastellut tulevien kuluttajien asemaa laillisesta, moraalisesta ja taloudellisesta näkökulmasta.

EU:n perussopimuksien tavoitteiden mukaisesti SEUT 101 artiklan 3 kohtaa tulee soveltaa taloudellisten toiminnan harmonisen kehityksen edistämistä tukevalla tavalla.¹³² SEU 3 artiklan 1 kohdan mukaan unioni toteuttaa sisämarkkinat. Se pyrkii Euroopan kestäväan

---

¹³⁰ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohdat 90-92.

¹³¹ *Townley*, Issue 11, 2011, s. 581.

¹³² *Buttigieg* 2009, s.128.

kehitykseen, jonka perustana ovat tasapainoinen talouskasvu ja hintavakaus, täystyöllisyyttä ja sosiaalista edistystä tavoitteleva erittäin kilpailukykyinen sosiaalinen markkinatalous sekä korkeatasoinen ympäristönsuojelu ja ympäristön laadun parantaminen. Se edistää tieteellistä ja teknistä kehitystä. Säännöksessä asetetaan tavoitteeksi sukupolvien välinen solidaarisuus. Painopisteet ovat kestävässä ja tasapainoisessa talouskasvussa, tieteellisen ja teknisen kehityksen edistämisessä, ja ympäristönsuojelussa. Tämä tukee ajatusta siitä, että myös tulevilla kuluttajilla on oikeus kilpailunrajoitussopimuksesta syntyvään hyötyyn.

Tapauksessa *Asnef* tuomioistuin totesi, että SEUT 101 artiklan 3 kohdan perusteella on arvioitava sitä, onko vaikutus merkityksellisillä markkinoilla myönteinen kaikkien kuluttajien kannalta, eikä sitä, millainen vaikutus on tämän kuluttajaryhmän kunkin jäsenen kannalta.¹³³ Tämä heijastaa hyvin kilpailulain tarkoitusta suojata kuluttajia ryhmänä, ei vain yksittäistä kuluttajaa. Tämä myös poistaa nykyisten ja tulevien kuluttajien välistä eroa. Lisäksi on hyvä huomata, että missään EU tuomioistuimen tapauksessa tuomioistuin ei ole koskaan ilmeisesti vaatinut, että kilpailunrajoitussopimuksesta kärsivät kuluttajat saisivat sopimuksesta syntyvät hyödyt myös.¹³⁴

Moraalisesta näkökulmasta joudumme miettimään, ovatko tulevat kuluttajat yhtä tärkeitä kuin nykyiset kuluttajat. *Townley* uskoo, että nykyiset kuluttajat olisivat valmiita maksamaan, esimerkiksi yritysten T&K-kuluja, vaikka niistä saattavat hyödyt saattavatkin siirtyä vasta tuleville kuluttajille. *Townleyn* mukaan tunnemme usein myötätuntoa toisiamme kohtaan ja autamme toisiamme tuntemaan olonsa paremmaksi. Tästä syystä autamme tulevia sukupolvia, esimerkiksi ympäristöhankkeiden avulla. *Townley* myös muistuttaa, että nykyiset sukupolvet ovat hyötäneet aiempien sukupolvien ponnisteluista.¹³⁵

Jos haluamme säilyttää tulevien kuluttajien saamat edut SEUT 101 artiklaan, ongelmaksi tulee se, kuinka tulevien kuluttajien saamat edut tulisi tasapainottaa nykyisten kuluttajien haittojen kanssa. *Galbraithin* kompromissin mukaan kompromissi nykyisten taloudellisten ja laajemman yleisön etujen välillä on välttämätön ja väistämätön. Pääsääntöisesti tämän kompromissin on

---

¹³³ Asia C-238/05 *Asnef-Equifax*, kohta 70.

¹³⁴ *Townley*, Issue 11, 2011, s. 582.

¹³⁵ *Ibid.*, s. 582-583.

kuitenkin suosittava laajemman yleisön etuja ja tulevia etuja. Tämä johtuu siitä, että liiketaloudellinen ja poliittinen ääni ja rahat ovat nykyisen taloudellisen vallan liitännäisiä. Yhteisön ja laajemman yleisön tulevaisuus kiinnostaa vähemmän erityisiä tukijoita.¹³⁶

Taloudellisessa näkökulmasta *Townleyn* mielestä pitäisi miettiä, keskitytäänkö kuluttajien hyvinvointiin lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. *Townley* nostaa esille myös dynaamisen tehokkuuden. Dynaaminen tehokkuus saattaa maksaa nykyisille kuluttajille ja se synnyttää hyötyä vasta myöhemmin, mutta kuitenkin niin, että nykyisillä kuluttajilla on mahdollisesti mahdollisuus nauttia niistä. Toisaalta hyödyt syntyvät joskus niin, että vain tulevat kuluttajat voisivat hyötyä niistä. Joskus hyötyä ei välttämättä synny ollenkaan. Kuluttajien pitkäaikainen hyvinvointi korostaa dynaamisten tehokkuusetujen merkitystä koko yhteiskunnalle verrattuna lyhyen aikavälin allokoivaan tehokkuuteen. On kuitenkin hyvä muistaa, että sopimukset, joille on myönnetty poikkeus dynaamisen tehokkuuden takia, saattavat jopa vähentää kuluttajien hyvinvointia, jos odotettua dynaamista tehokkuutta ei synny.¹³⁷

Se, voidaanko tulevien kuluttajien etuja harkita arvioitaessa SEUT 101 artiklan 3 kohdan kuluttajahyötykriteeriä, ei ole vielä selvä asia. Vaikka EU:n perussopimuksien tavoite on sukupolvien välinen solidaarisuus, eikä ilmeisesti mikään EU tuomioistuimen tai komission päätös heikentäisi tätä ajatusta, liittyy tulevien kuluttajien etujen arviontiin myös ongelmia. Esimerkiksi dynaamiselle tehokkuudelle tulisi antaa enemmän painoarvoa kilpailuoikeudessa. On kuitenkin muistettava mitä pitempi viive on, sitä suurempia on kuitenkin oltava tehokkuusetujen, jotka kompensoivat myös kuluttajille viiveen aikana aiheutuneet haitat.¹³⁸

3.2. Tehokkuusetujen eri luokat

SEUT 101 artiklan 3 kohdassa mainitut tehokkuusedut ovat tuotannon ja tuotteiden jakelun parantaminen sekä teknisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen. Tehokkuussuuntaviivojen mukaan SEUT 101 artiklan 3 kohdassa luetellut tehokkuusetujen lajit ovat laajoja luokkia, joiden tarkoituksena on kattaa kaikki objektiiviset taloudelliset tehokkuusedut. Mainittujen luokkien välillä on huomattavia päällekkäisyyksiä, ja sama

¹³⁶ Galbraith 1997, s.96-97.

¹³⁷ Townley, Issue 11, 2011, s. 584- 587.

¹³⁸ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 87.

sopimus voi parantaa useaa eri tehokkuutta. Näin ollen eri luokkia ei ole asianmukaista rajata selkeästi. Komissio jakaa tehokkuussuuntaviivoissaan SEUT 101 artiklan 3 kohdan tehokkuusedut kustannusetuihin ja laadullisiin tehokkuusetuihin.¹³⁹

3.2.1. Kustannusedut

Kustannusedut voivat olla peräisin monesta eri lähteistä, mutta kustannusetujen tärkein lähde on uusien tuotantotekniikoiden ja -menetelmien kehittäminen. Yleensä suurimpia kustannussäästöjä saadaan, kun tekniikan kehityksessä otetaan suuria harppauksia. Esimerkiksi Kilpailuviraston poikkeuslupapäätöksessä, joka koski ns. Sampo-projektin yhteydessä harjoitettavaa hintayhteistyötä taksien ja invataksien palvelujen hinnoittelussa, virasto totesi, että yhteistyöllä kehitetään ja testataan käytännössä joukkoliikennettä käyttäen apuna uudenlaisia telemaattisia ratkaisuja. Näin ollen voidaan olettaa, että kokeilulla edistetään teknistä kehitystä.¹⁴⁰

Poikkeuslupapäätöksessä koskien rahakorttiyhteistyötä Kilpailuvirasto katsoi, että osakaspankkien rahakorttijärjestelmän perustamiseen liittyvä yhteistyö edesauttaa uusien maksuvälineiden markkinoille tuloa ja alan teknistä kehitystä. Yhteistyö karsii myös pankkien päällekkäisiä kustannuksia ja näin ollen lisää taloudellista tehokkuutta. Kattava rahakorttijärjestelmä ja uuden käteisen rahan korvaavan maksuvälineen käyttömahdollisuus hyödyttää puolestaan asiakkaita ja kuluttajia.¹⁴¹

Tuotekehitykseen on yleensä varsin helppo vedota, mutta sen toteen näyttäminen on eri asia. Argumentoinnilla voi olla tärkeä rooli, esimerkiksi tutkimus- ja kehitystyössä on tärkeää osoittaa, että yhteistyö on nopeuttanut merkittävästi uusien tuotteiden tai teknologian markkinoille tuloa varsinkin, jos yhteistyö on synnyttänyt merkittävää markkinavoimaa tai lisännyt sitä.¹⁴²

Toinen tärkeä kustannusetujen lähde on komission mukaan olemassa olevien varojen integroinnista seuraava synergia. Tämä tarkoittaa sitä, että kun sopimuksen osapuolet

¹³⁹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 59.

¹⁴⁰ Kilpailuvirasto 23.1.1997, Dnro 1040/67/1996.

¹⁴¹ Kilpailuvirasto 29.5.1997, Dnro 504/67/1996.

¹⁴² Määttä 2004, s. 166.

yhdistävät varansa, ne voivat saavuttaa kustannus-tuotos-suhteen, joka ei olisi muulla tavoin mahdollinen. Kahden olemassa olevan ja toistensa vahvuuksia täydentävän teknologian yhdistäminen saattaa vähentää tuotantokustannuksia tai parantaa tuotettavien tuotteiden laatua.¹⁴³

Asiassa *BPCL/ICI* komissio katsoi, että yhteistyö mahdollisti nopeamman ylikapasiteetin purkamisen ja muutoinkin tehokkaamman tuotannon. Komissio kiinnitti huomiota markkinoilla olevaan suureen ylikapasiteettiin ja katsoi, että yhteistyösopimus oli parempi vaihtoehto kuin miten markkinat olisivat todennäköisesti kehittyneet ilman kyseistä sopimusta.¹⁴⁴ Asiassa *Synthetic fibres* oli kyse myös ylikapasiteetin purkamisesta. Komissio katsoi, että ilman yhteistyötä ylikapasiteetin vähentäminen ei olisi onnistunut. Useat suurimmista tuottajista eivät olisi olleet valmiita vähentämään valmistuskapasiteettiaan ilman varmuutta siitä, että kilpailijat tekisivät samoin ja että uutta kapasiteettia ei tuotaisi markkinoille. Yhteistyö johti myös tehottomimpien laitosten sulkeutumiseen ja osapuolten erikoistumiseen.¹⁴⁵

Kolmas kustannusetujen lähde, jonka komissio mainitsee, on mittakaavaedut. Mittakaavaetujen seurauksena tuotannon yksikkökustannukset alenevat tuotannon lisääntyessä. Esimerkkinä tällaisista tilanteista komissio mainitsee logistiikan yhdistämiset. Kun yritykset yhdistävät logistiset toimintansa, se saattaa auttaa niitä kasvattamaan lastien kokoa ja vähentämään ajoneuvojen määrää. Suuri mittakaava saattaa myös parantaa työnjakoa ja siten alentaa yksikkökustannuksia. Mittakaavaetuja voi saada kaikilla arvoketjun osilla, tuotekehitys, tuotanto, jakelu ja markkinointi mukaan luettuina.¹⁴⁶

¹⁴³ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 65.

¹⁴⁴ Komission päätös IV/30.863 *BPCL/ICI*, kohta 35.

¹⁴⁵ Komission päätös IV/30.810 *Synthetic fibres*, kohdat 32-38. Kilpailijoiden välinen yhteistyö ylikapasiteetin purkamiseksi voi täyttää vain poikkeuksellisissa olosuhteissa tehokkuuspuolustuksen kriteerit. (Leino & ym. s.188) ”Vapaassa markkinataloudessa pääsäännön mukaan yritysten on itsenäisesti tehtävä päätöksiä, siitä milloin ylikapasiteetista tulee taloudellisesti kestäväntöntä ja tehdä tarvittavat toimet kapasiteetin vähentämiseksi. Kyseessä olevassa tapauksessa markkinavoimat kuitenkin epäonnistuivat saamaan aikaiseksi tarvittavia kapasiteetin vähennyksiä, jotka olisivat välttämättömiä tehokkaan kilpailullisen rakenteen aikaan saamiseksi ja säilyttämiseksi yhteismarkkinoilla”, komission päätös IV/30.810 *Synthetic fibres*, kohdat 30-31.

¹⁴⁶ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 66.

Osapuolet yhdistivät yhteisyritykseen ydinenergiapolttoaineen uudelleenkäsittelylaitoksensa asiassa *United Reprocessors*. Komissio katsoi, että liiketoiminnasta syntyi merkittäviä mittakaavaetuja, jonka seurauksena toimintojen yhdistäminen alensi olennaisesti kustannuksia.¹⁴⁷

Komissio mainitsee neljäntenä kustannusetujen lähteenä tuotevarioinnin edut. Tuotevarioinnin edut perustuvat siihen, että yritykset säästävät kustannuksia tuottamalla erilaisia tuotteita saman tuotannon pohjalta. Näitä etuja voidaan saada, jos erilaisten tuotteiden valmistamiseen voidaan käyttää samoja komponentteja, tuotantolaitoksia ja henkilöstöä. Tuotevarioinnin etuja voidaan myös saada jakelun alalla, kun useanlaisia tavaroita jaetaan samojen välineiden avulla. Esimerkkinä tästä komissio mainitsee, että pakastepizzojen valmistaja ja pakastevihannesten valmistaja voivat saavuttaa tuotevarioinnin etuja jakamalla yhdessä tuotteitaan. Molempien tuotteiden jakelussa on käytettävä kylmäkuljetusta.¹⁴⁸

Viimeisenä kustannusetujen lähteenä komissio mainitsee sopimukset, jotka mahdollistavat tuotannon suunnittelun parantamisen, kalliiden varastojen pitämisen tarpeen vähenemisen ja kapasiteetin käyttöasteen tehostamisen. Komission mukaan tällaisia etuja voi esimerkiksi saada ”juuri oikeaan tarpeeseen” eli JOT-ostosten tekemisestä, jolloin komponenttien toimittaja veloitetaan toimittamaan ostajalle tuotteita jatkuvasti tämän tarpeiden mukaan, jolloin ostajan ei tarvitse säilyttää varastossaan merkittävää määrää komponentteja, jotka saattavat vanhentua. Kustannussäästöjä voidaan saada myös sopimuksista, jotka antavat osapuolille mahdollisuuden rationalisoida tuotantoa niiden tuotantolaitoksissa.¹⁴⁹

On kuitenkin hyvä muistaa, että komission käyttämä luokittelu on enemmänkin havainnollistava kuin oikeuskäytäntöön perustuva. Tehokkuusetuja ei voida myöskään erottaa tarkkarajaisesti.¹⁵⁰ Komission listaus ei ole myöskään tyhjentävä luettelo.¹⁵¹ Asiassa *Remia BV* tuomioistuimien katsoi, että työpaikkojen säilyttäminen kuuluu SEUT 101 artiklan 3 kohdan

---

¹⁴⁷ Komission päätös IV/26.940/a *United Reprocessors GmbH*, kohta III. 1.

¹⁴⁸ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 67.

¹⁴⁹ *Ibid.*, kohta 68.

¹⁵⁰ Leivo ym. 2012, s.190.

¹⁵¹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 63.

yhteydessä tarkoitettuihin tavoitteisiin, koska se parantaa yleisiä tuotannon edellytyksiä erityisesti epäsuotuisan taloudellisen suhdanteen yhteydessä.¹⁵²

3.2.2. Laadulliset tehokkuusedut

Komission mukaan yritysten väliset sopimukset voivat saada aikaan laadullisia tehokkuusetuja, jotka voivat olla merkityksellisiä SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisen kannalta. Monissa tapauksissa sopimuksen mahdolliset tehokkuusedut eivät koske kustannusten alentamista vaan laadun parantamista ja muita laadullisia tehokkuusetuja. Riippuen tapauksesta tällaiset tehokkuusedut voivat sen takia olla samanarvoisia tai tärkeämpiä kuin kustannusedut.¹⁵³

Tekninen ja teknologinen kehitys on olennainen ja dynaaminen osa taloutta. Se tuottaa merkittäviä etuja uusien tai entistä parempien tavaroiden tai palveluiden muodossa. Yritykset voivat yhteistyön avulla saavuttaa tehokkuusetuja, joita ne eivät saavuttaisi ilman kilpailua rajoittavaa sopimusta tai joiden saavuttaminen olisi muuten hitaampaa tai kalliimpaa. Tällaisia tehokkuusetuja tuottaviin sopimuksiin kuuluvat etenkin tuotekehityssopimukset.¹⁵⁴

Yritysten voimavarojen yhdistäminen voi johtaa myös laadullisiin tehokkuusetuihin. Tuotantoresurssien yhdistäminen voi johtaa esimerkiksi laadukkaampien tai uusien ominaisuuksia omaavien tuotteiden valmistukseen, esimerkkinä lisenssisopimukset sekä uusien tai parempien tuotteiden tai palveluiden yhteistuotantoa koskevat sopimukset. Lisenssisopimukset voivat vauhdittaa uuden teknologian levittämistä EU:ssa ja antaa lisenssinhaltijoille mahdollisuuden tarjota uusia tuotteita tai käyttää uusia tuotantotekniikoita, jotka johtavat laadun paranemiseen. Yhteiset tuotantosopimukset voivat etenkin nopeuttaa uusien tai entistä parempien tuotteiden tai palveluiden saattamista markkinoille tai alentaa markkinoille saattamisen kustannuksia.¹⁵⁵

Komission mukaan myös jakelusopimukset voivat johtaa laadullisiin tehokkuusetuihin. Erikoistuneet jakelijat voivat esimerkiksi tarjota palveluja, jotka soveltuvat paremmin

---

¹⁵² Asia 42/84 *Remia BV ym. vastaan Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 42.

¹⁵³ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 69.

¹⁵⁴ *Ibid.*, kohta 70.

¹⁵⁵ *Ibid.*, kohta 71.

asiakkaiden tarpeisiin, tai tarjota nopeamman jakelun tai paremman laatutakeen koko jakeluketjussa.¹⁵⁶ Asiassa *Grundig* komissio katsoi, että jakelujärjestelmään kuuluvat rajoitukset turvasivat sen, että tuotteita jaellaan vain sellaisten jälleenmyyjien kautta, joilla on riittävän suuri valikoima tuotteita ja jotka osaavat antaa asiallista neuvontaa ja huolto- ja tukipalveluita kyseisen valmistajan tuotteille. Tämä tehosti komission mukaan jakelua ja lisäsi samalla myös kilpailua. Se ei myöskään vähentänyt kilpailua Grundigin jakelijoiden välillä.¹⁵⁷

Tuomioistuin katsoi asiassa *Metro*, että jakelusopimukseen sisältyvän kuuden kuukauden toimitussopimusehto on SEUT 101 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden mukainen, koska se takaa tietyn jatkuvuuden kyseisten tuotteiden toimittamisessa samalla huomioiden mahdolliset markkinamuutokset.¹⁵⁸

FEDETAB-asiassa tuomioistuin korosti, että mikäli kilpailurajoituksen myötä jakelijoita, jakelupisteitä ja vaihtoehtoisia brändejä on markkinoilla enemmän kuin ilman kilpailurajoitusta, tämän osoittaminen ei riitä tehokkuuskriteerin täyttymiseksi:

”Jälleenmyyjien ja merkkien lukumäärä ei kuitenkaan välttämättä ole olennainen peruste 101 artiklan 3 kohdassa tarkoitettulle jakelun tehostumiselle. Tietyn jakelun alan laatu mitataan pikemminkin sen kaupallisessa joustavuudessa ja sen kyvyssä vastata sekä tuottajien että kuluttajien antamiin ärsykeisiin. Jälkimmäisen osalta jakelun tehokkuus käsittää erityisesti sen, että jakelua voidaan keskittää tuotteisiin, joiden menekki kuluttajan kannalta on suurin, ja tämä tehokkuus mitataan myös jakelun mukautumisessa kuluttajien mahdollisiin uusiin ostotottumuksiin. Komission hankkimista luvuista, joiden oikeellisuutta käsiteltävänä olevien asioiden kantajat eivät ole kiistäneet, ilmenee, että siitä huolimatta, että suurmyymälät myyvät ainoastaan harvoja savukemerkkejä, niiden toteuttama savukemyynti on kehittynyt paljon enemmän kuin muiden jälleenmyyjien toteuttama kuluttajamynti.”¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Ibid., kohta 72.

¹⁵⁷ Komission päätös IV/29.420 *Grundig's EEC distribution system*, kodat 36 ja 37.

¹⁵⁸ Asia 26/76 *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v. komissio*, kohta 43.

¹⁵⁹ Yhdistetyt asiat 209/78- 215/78 ja 218/78 *Heintz van Landewyck SARL ym. v. komissio*, kohta 184.

Asiassa *De Laval-Stork* komissio katsoi tehokkuuseduksi sen, että yhteistyön avulla toisen osapuoli pääsi nopeammin EU:n sisämarkkinalle.¹⁶⁰ Asiassa *Matra* Fordin ja Volkswagenin yhteistyöllä saatiin valmistettua uusi ajoneuvomalli yhdistämällä eri valmistustekniikoita. Aiemmin ei ollut kokeiltu tällaisten valmistustekniikoiden yhdistämistä. Tuomioistuin katsoi, että kyse oli teknistä kehitystä edistävästä yhteistyöstä.¹⁶¹ Asiassa *X/Open Group* oli kyse usean tietokonevalmistajan yhteistyöstä, jonka tavoitteena oli valita yhteiset rajapinnat niiden myymille Unix-käyttäjärjestelmille. Tämä mahdollisti yhden valmistajan käyttäjärjestelmälle tehdyn sovelluksen toiminnan myös toisen valmistajan käyttäjärjestelmässä. Yhteistyöllä saatiin aikaiseksi yhteinen sovellusympäristö usealle eri käyttäjärjestelmälle. Komissio katsoi, että tämä puolestaan lisäsi osapuolten ja muiden sovelluskehittäjien mielenkiintoa laatia sovelluksia kyseisille käyttäjärjestelmille.¹⁶²

3.2.3. Muut tehokkuusedut

Unionin oikeuskäytäntö osoittaa, että myös muunlaisia etuja voidaan ottaa huomioon kuin komission tehokkuussuuntaviivoissa mainitut hintaan ja laatuun liittyvät edut. Oikeuskäytännössä on otettu huomioon myös ei-taloudellisia etuja.¹⁶³ Voidaan käyttää myös nimitystä yleisen edun piiriin kuuluvat edut.¹⁶⁴ Tuomioistuin totesi tapauksessa *Métropole télévision*, että komissio voi nojautua kokonaisarviointissa yleisen hyödyn saavuttamiseen liittyviin syihin voidakseen myöntää SEUT 101 artiklan 3 kohdan nojalla poikkeusluvan.¹⁶⁵ Ei-taloudellisiin etuihin kuuluvat esimerkiksi ympäristöedut, työntekijöiden suojeleminen, kulttuurillinen monipuolisuus ja median monimuotoisuus sekä alueellinen kehitys.¹⁶⁶

EU:n tuomioistuimet ovat useissa ratkaisuisaan huomioineet yleisen edun piiriin kuuluvia etuja harkitessaan SEUT 101 artiklan 3 kohdan edellytyksien täyttymistä.¹⁶⁷ *Beef Industry Development Society*-tapauksessa tuomioistuin totesi, kantajan argumentit liittyen yleisen etuun ”*tällaiset seikat*” voidaan ottaa huomioon tutkittaessa niitä neljää edellytystä, joiden

¹⁶⁰ Komission päätös IV/27.093 *De Laval-Stork*, kohta III. 10.

¹⁶¹ Asia T-17/93 *Matra Hachette SA v. komissio*, kohdat 109-111.

¹⁶² Komission päätös IV/31.458 *X/Open Group*, kohta 43.

¹⁶³ Geradin & ym. 2012, s.166.

¹⁶⁴ Townley, Issue 9, 2011, alaviite 2.

¹⁶⁵ Yhdistetyt asiat T-528/93, T-542/93, T-543/93 ja T-546/93, *Métropole télévision (M6) & ym. v. komissio*, kohta 118.

¹⁶⁶ Geradin & ym. 2012, s.166-167.

¹⁶⁷ Townley, Issue 9, 2011, s.441.

täyttymistä edellytetään SEUT 101 artiklan 3 kohdassa, jotta sopimukseen ei sovellettaisi saman artiklan 1 kohdassa esitettyä kieltoa.¹⁶⁸ Tapauksessa *Piau* puolestaan taas tuomioistuin totesi, että kantajan väite on hylättävä tehottomana. Kantajan väitteen mukaan urheilun erityispiirteisiin ei voida vedota kilpailusäännöistä tehtävän poikkeuksen oikeuttamiseksi.¹⁶⁹

Tapauksessa *EBU/Eurovision System* komissio totesi, että yhteistyö edesauttoi laajemman urheiluohjelmavalikoiman näyttämistä televisiossa. Laajempi ohjelmavalikoima sisälsi muun muassa vähemmistöurheilua ja urheiluohjelmia, joilla oli koulutuksellista, kulttuurista tai humanitaarista sisältöä ja joita ei voitaisi näyttää kansallisilla yleiskanavilla. Katsojien lisäksi tästä hyötyivät vähemmistölaajien järjestäjät, koska muuten niiden olisi vaikea saada lähetyksensä lajeilleen. Lähetyksien lisääminen puolestaan kasvattaa kiinnostusta lajia kohtaan.¹⁷⁰

Vuonna 2010 Office of Fair Trading (OFT) julkaisi keskustelualoitteen, jossa mietittiin SEUT 101 artiklan 3 kohdan etujen laajentumisesta ei-taloudellisiin etuihin aiheutuvia hyötyjä ja haittoja.¹⁷¹ OFT:n mukaan laajentumisen hyviä puolia olisivat ne, että kuluttajilta ei kiellettäisi merkittäviä etuja, kuten terveyshyötyjä; EU:n kilpailuoikeus ei estäisi jäsenvaltioiden omia tavoitteita toteutumasta, johdonmukaisuus tavanomaisen kustannus-hyötyanalyysin kanssa sekä markkinoiden yhdentyminen ja Euroopan unionin harmoninen kehitys. Haittapuolia olisivat taas kvantifiointi ongelmat (esimerkiksi ei-taloudellisia etuja ei ole helppo mitata, yrityksiä painotettaisiin näiden etujen yliarviointiin, kilpailuviranomaisilla ei todennäköisesti olisi asianmukaista asiantuntemusta osapuolten lausuntojen arvioimiseksi), mitattujen kustannusten ja hyötyjen epä johdonmukaisuus ja institutionaaliset huolet.¹⁷²

OFT jakoi edut kolmeen luokkaan: a) suorat taloudelliset edut, b) välilliset taloudelliset edut ja c) ei-taloudelliset edut. Suorat taloudelliset edut kattavat monenlaisia etuja, kuten kustannustehokkuuden ja laatuun liittyviä etuja, jotka hyödyttävät kuluttajia sopimukseen liittyvillä relevanteilla markkinoilla. Välilliset taloudelliset edut ovat myös kustannustehokkuus

---

¹⁶⁸ Asia C-209/07 *Competition Authority v. Beef Industry Development Society Ltd*, kohta 39

¹⁶⁹ Asia T-193/02 *Piau v. komissio*, kohta 105.

¹⁷⁰ Komission päätös IV/32.150 *EBU/Eurovision System*, kohta 62.

¹⁷¹ Townley, Issue 9, 2011, s. 441- 442.

¹⁷² *Ibid.*, s. 444- 446.

ja laatuun liittyvät edut, mutta ne ilmenevät relevanttien markkinoiden ulkopuolella. Eitaloudelliset edut syntyvät kilpailijoiden välisestä yhteistyöstä, mutta ei eivät suoraan liity tuotteen tai palvelun ominaispiirteisiin. Niitä ei voi mitata rahassa.¹⁷³

3.2.3.1. Ympäristöhyödyt

Suuressa osassa oikeustapauksissa koskien taloudellista yleistä etua, ulkoisvaikutuksien¹⁷⁴ rajoittaminen tai estäminen on otettu huomioon vain, kun ne täydentävät taloudellisia hyötyjä. Ympäristöhyödyt on siis lähinnä otettu huomioon vain taloudellisten hyötyjen kanssa.¹⁷⁵ Esimerkiksi tapauksessa *Carbon Gas Technologie* useat yritykset perustivat yhteisyrityksen hiilen kaasuttamiseksi. Yhteisyritys takasi yhteisön hiilivarantojen paremman hyödyntämisen. Lisäksi uusi muuntamisprosessi oli tehokkaampi ja vähemmän haitallinen ympäristölle kuin hiilen polttaminen suoraan.¹⁷⁶

On epäselvää, tulisiko ympäristöhyödyt ottaa huomioon analysoidessa edun kohtuullisen osuuden siirtymistä kuluttajille. Tästä ei ole mainintaa EU- oikeudessa eikä asiasta ole keskusteltu.¹⁷⁷ Komission linja on ollut vaihteleva. Tapauksessa *KSB/Goulds/Lowara/ITT* komissio totesi, että käsiteltävänä olevassa asiassa on huomattava, että 101 artiklan 3 kohdan nojalla vaaditaan pelkästään teknisen tai taloudellisen kehityksen edistämistä. Yhteistyöstä syntyvät edut hyödyttävät kuluttajia vesipumppujen laadussa ja kuluttajat saavat tehokkaampia pumppuja samaan hintaan kuin valurautapumppuja. Lisäksi on olemassa se näkökulma, että pumput säästävät ympäristöä, koska niiden sisältämät nesteet eivät saastuta.¹⁷⁸

Päätöksessä *CECED* komissio totesi, että yhteisö pyrkii luonnonvarojen järkevään käyttöön, jossa otetaan huomioon toiminnan mahdolliset hyödyt ja kustannukset. *CECED*:n sopimuksen kaltaisten sopimusten on tuotava kustannuksia suurempaa taloudellista hyötyä sekä noudatettava kilpailusääntöjä. Vaikka sähkö ei ole ehtyvä luonnonvara eikä kulutusta

¹⁷³ Ibid., s.444.

¹⁷⁴ Ulkoisvaikutuksilla tarkoitetaan sellaisia hyötyjä ja haittoja, jotka aiheutuvat ulkopuolisille ja joita talousyksiköt eivät ota huomioon päätöksenteossa. Ympäristön saastumisen kohdalla puhutaan ulkoishaitasta, (Määttä 2016).

¹⁷⁵ Rosenboom 2013, s. 17.

¹⁷⁶ Komission päätös IV/29.955 *Carbon Gas Technologie*, kohta II. B1.

¹⁷⁷ Rosenboom 2013, s. 17-18.

¹⁷⁸ Komission päätös IV/32.363 *KSB/Goulds/Lowara/ITT*, kohdat 26 ja 27.

vähentämällä vähennettä lähteellä tapahtuvia päästöjä, saastumisen kustannukset voidaan ottaa huomioon. Kohtuudella voidaan olettaa, että CECED:n sopimuksen aiheuttamat yhteenlasketut sosiaaliset hyödyt ovat yli seitsemän kertaa suuremmat kuin energiatehokkaampien pesukoneiden ostokustannusten nousu. Nämä yhteiskunnalliset ympäristötulokset antaisivat riittävässä määrin kuluttajille kohtuullisen osan hyödyistä, vaikka hyötyjä yksittäisille koneiden ostajille ei syntyisi.¹⁷⁹

Tapauksessa *ARA, ARGEV & ARO* komissio totesi, että keräyksestä ja lajittelusta vastaavien kumppanien kanssa tehdyn sopimuksen yksinoikeussitoumus vastaa SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaista tilannetta, on tutkittava, täyttääkö määräys SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytykset. ARGEV:n ja keräyksestä vastaavien kumppanien välisillä sopimuksilla pyrittiin toteuttamaan ympäristöpoliittisia tavoitteita käytettyjen kevytpakkausten keräämisessä ja lajittelussa. Koska kotitalouksien käytettyjen kevytpakkausten keräämisessä voitiin saavuttaa merkittäviä mittakaava- ja yhdistelyetuja myönteisten verkostovaikutusten vuoksi, yhden ainoan jätehuoltoyhtiön käyttö sopimuskauden aikana tuotti tehokkuusetuja. Samalla varmistettiin palvelujen ostajien ARA:n ja ARGEV:n tarpeiden säännöllinen ja luotettava täytyminen tällä herkällä alalla, joka oli aikaisemmin julkisen sektorin hallinnassa. Komission mukaan palvelusopimusten yksinoikeussitoumus keräyksestä vastaavien kumppanien hyväksi tehosti osaltaan tuotantoa sekä edistää teknistä ja taloudellista kehitystä.¹⁸⁰

Kilpailuvirasto on ottanut huomioon ympäristöhyödyt arvioidessaan tehokkuusetujen siirtymistä kuluttajille. Kilpailuvirasto totesi poikkeuslupapäätöksessään koskien A-Pullon kautta toteutettavalle uudelleentäytettävien alkoholijuomapakkausten kierrätysjärjestelmää, että kierrätysjärjestelmä täyttää myös ympäristönsuojelulliset tavoitteet pakkausjätteen vähentämisestä, koska n. 80 prosenttia pulloista palautuu käyttöön. Tehokkuusperustelut osoittivat, että kiertopullojärjestelmä toimii ympäristötavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisesti sekä taloudellista tehokkuutta edistäen. Kiertopullojärjestelmä sisältää myös kannustimet kaikille järjestelmään kuuluville tehostaa A-Pullon toimintaa

---

¹⁷⁹ Komission päätös IV.F.1/36.718 *CECED*, kohdat 55-56.

¹⁸⁰ Komission päätös D3/35470 *ARA, ARGEV & ARO*, kohdat 268-271.

entisestään.¹⁸¹ Poikkeuslupapäätöksessään uudelleentäytettävien juomapakkausten yhtenäispäällysteiden hallinnointijärjestelmään liittyvälle yhteistoiminnalle Kilpailuvirasto totesi, pantti luo kuluttajille kannusteen palauttaa pakkaukset vastaanottopaikkoihin ja tätä kautta ympäristön saastumisesta aiheutuvat haitat ja kustannukset vähenevät. Kuluttajan edun mukaista on mahdollisuus palauttaa järjestelmään kuuluvia pakkauksia mihin tahansa yli 8000 vastaanottopisteestä, mikä osaltaan parantaa järjestelmän toimivuutta.¹⁸²

3.2.3.2. Edut liittyen työntekijöihin ja työllisyyteen

Työntekijöihin ja työllisyyteen liittyviä seikkoja on myös punnittu runsaasti oikeuskäytännössä. Tapauksessa *Metro* tuomioistuimen mukaan kuuden kuukauden jakelusopimus tasapainotti työvoiman tarvetta ja näin ollen edisti tuotannon yleisten edellytysten paranemista ainakin epäsuotuisissa markkinaolosuhteissa. Tuomioistuin siis piti työpaikkojen säilymistä tuotantoa tehostavana SEUT 101 artiklan 3 kohdan tarkoittamassa merkityksessä.¹⁸³ Asiassa *Remia BV* tuomioistuin viitaten asiassa *Metro* annettuun tuomioon totesi, että työpaikkojen säilyttäminen kuuluu SEUT 101 artiklan 3 kohdan yhteydessä tarkoitettuihin tavoitteisiin, koska se parantaa yleisiä tuotannon edellytyksiä erityisesti epäsuotuisan taloudellisen suhdanteen yhteydessä.¹⁸⁴

Komissio katsoi tapauksessa *Synthetic fibres*, että uudesta järjestelystä syntyneitä sosiaalisia vaikutuksia helpottaa tehtaiden sulkemisen koordinointi, johon kuuluu sopiminen irtisanottujen työntekijöiden uudelleen kouluttautumisesta ja työllistymisestä.¹⁸⁵ Tapauksessa *Matra* tuomioistuin puolestaan totesi, komissio ei pitänyt työllisyyden edistämistä SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaisena tavoitteena.¹⁸⁶ Lisäksi Suomen oikeuskirjallisuudessa ainakaan ennen asetuksen 1/2003 voimaantuloa sosiaali- ja aluepoliittisten tavoitteiden täyttymistä ei ole perusteena myöntää poikkeuslupaa.¹⁸⁷

¹⁸¹ Kilpailuvirasto 30.4.2004, Dnro 768/67/2001.

¹⁸² Kilpailuvirasto 5.4.2002, Dnro, 845/67/2002.

¹⁸³ Asia 26/76 *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v. Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 43.

¹⁸⁴ Asia 42/84 *Remia BV ym. vastaan Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 42.

¹⁸⁵ Komission päätös IV/30.810 *Synthetic fibres*, kohta 37.

¹⁸⁶ Asia T-17/93 *Matra Hachette SA v. komissio*, kohta 139.

¹⁸⁷ Stenborg, 2003, s.284.

Hodge on miettinyt työllisyyden edistämisen huomioon ottamista SEUT 101 artiklan soveltamistilanteissa. Hänen mukaansa työllisyyden edistämistä ja muita yleisen edun piiriin kuuluvia seikkoja tulisi ottaa huomioon, kun arvioidaan kuluttajien hyvinvointia SEUT 101 artiklan 3 kohdan päätöksiä tehtäessä. Tulkittaessa SEUT 101 artiklaa niin, että kuluttajien hyvinvointi olisi tasapainossa työllisyyden kanssa, se ei olisi vain sopusoinnussa EU:n perussopimuksien kanssa, vaan sillä voitaisiin edistää sosiaalista hyvinvointia. Kuluttajien hyvinvoinnin ja työllisyyden tasapainottaminen tarkoittaisi kilpailuoikeudessa sitä, että yksilöä pidettäisiin sekä kuluttajana että tuottajana ilman, että hyödyt olisivat selvästi vain toisen eduksi.¹⁸⁸ Tällä hetkellä ”kuluttajien” määritelmä on *Hodgen* mielestä liian suppea, että työllisyyden edistämistä voitaisiin harkita SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan.¹⁸⁹

Hodgen mukaan SEUT 101 artikla olisi ristiriidassa EU:n perussopimuksien kanssa, jos se edistäisi vain taloudellista tehokkuutta, koska SEUT 9 mukaan unioni ottaa politiikkansa ja toimintansa määrittelyssä ja toteuttamisessa huomioon korkean työllisyystason edistämiseen, riittävän sosiaalisen suojelun takaamiseen, sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseen sekä korkeatasoiseen koulutukseen ja ihmisten terveyden korkeatasoiseen suojeluun liittyvät vaatimukset.¹⁹⁰

3.3. Tehokkuusetujen ilmentyminen kuluttajahyötyinä

Edellä kuvattujen tehokkuusetujen on siis siirryttävä kohtuullisessa määrin kuluttajille kuluttajahyötykriteerin mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että hyötyjen tulee olla luonteeltaan yleisiä. Lähtökohtaisesti on todettu, että hyötynä voi tulla kysymykseen mikä tahansa taloudellinen etu, joka on siirrettävissä eteenpäin.¹⁹¹

Varsin yleisesti viitataan ensinnäkin siihen, että kilpailurajoitussopimuksen johdosta hyödykkeen hinta alenee. Esimerkiksi Kilpailuviraston ratkaisussa koskien taksien hintayhteistyölle kiinteähintaisessa taksiliikenteessä ja taksien erikoistarjouskampanjoiden

---

¹⁸⁸ Hodge 2012, s. 136.

¹⁸⁹ Ibid., s. 129.

¹⁹⁰ Ibid., s. 136-137.

¹⁹¹ Kuoppamäki 2018, s. 155.

toteuttamisessa virasto totesi, että poikkeuslupa koskee vain sellaisia tarjouskampanjoita, joihin sisältyy hinnanalennus tai muu asiakkaille välittyvä erityinen edullisuus.¹⁹²

Tuotevalikoiman laajeneminen on katsottu myös ilmentävän kuluttajahyötykriteereitä. Poikkeusluparatkaisussa elinkeinonharjoittajien hintayhteistyölle kuluttajille tarkoitettujen tarjouskampanjoiden toteuttamisessa Kilpailuvirasto katsoi, että tarjouskampanjayhteistoiminnan ansiosta oli mahdollista, että kuluttajat tai asiakkaat saivat sekä edullisempia hyödykkeitä että laajemmat hyödykevalikoimat.¹⁹³

Poikkeuslupapäätöksessä koskien Inex Partners Oy:n ja Tuko Logistics Oy:n pakasteiden ja jäätelötuotteiden hankinta- ja logistiikkayhteistyölle Finnfrost Oy:ssä Kilpailuvirasto katsoi, että kuluttajat hyötyvät yhteistoiminnasta aikaisempaa laadukkaampina tuotteina, koska Finnfrostin temperoidut kuljetukset varmistavat kylmäketjun säilymisen tehtaalta kuluttajille saakka. Parantuneen jakelujärjestelmän ansiosta myös ulkomaisten tavarantoimittajien on aikaisempaa helpompaa ja edullisempaa saada tuotteitaan suomalaisille kuluttajille. Lisäksi virasto totesi, että yhteisostot yleensä mahdollistavat suuremman tuotesortimentin hankkimisen, koska volyymit yhdistämällä myös pienimenekkisiä tuotteita on kannattavampaa hankkia. Finnfrostin valikoima on moninkertaistunut sen toiminnan aikana, joten kuluttaja on hyötynyt tästä aikaisempaa laajempina pakaste- ja jäätelövalikoimina. Tuotteiden laatu pystytään puolestaan paremmin takaamaan käyttämällä pakasteiden kuljetuksiin tarkoitettua kuljetuskalustoa.¹⁹⁴

Asiassa *X/Open Group* komissio katsoi, että yhteistyöllä luotu yhteinen sovellusympäristö, joka toimi useassa eri käyttöjärjestelmässä, antoi kuluttajille laajemman valikoiman sovellusohjelmia. Lisäksi kuluttajat olivat olleet aiemmin riippuvaisia järjestelmien valmistajista, koska kuluttajat eivät ole voineet/halunneet ostaa uutta tietokonetta, jolla heidän pääasiallinen ohjelmistonsa ei olisi toiminut. Sopimuksen myötä tuli yhteinen sovellusympäristö, jonka johdosta kuluttajat pystyivät sekoittamaan eri valmistajien laitteita ja ohjelmistoja keskenään.¹⁹⁵

---

¹⁹² Ks. Kilpailuvirasto 24.1.2001, Dnro 945/67/2000.

¹⁹³ Kilpailuvirasto 24.2.1998, Dnro 91/67/98.

¹⁹⁴ Kilpailuvirasto 3.4.2001, Dnro 803/67/1997.

¹⁹⁵ Komission päätös IV/31.458 *X/Open Group*, kohta 44.

Tapauksessa EBU/Eurovision System komissio totesi, että yhteistyöllä saatiin aikaseksi laajempi urheiluohjelmavalikoima televisioon. Laajempi ohjelmavalikoima sisälsi muun muassa vähemmistöurheilua.¹⁹⁶

Kolmanneksi on viitattu palveluiden selkiytymiseen. Palveluiden selkeys voi ilmentyä muun muassa yksinkertaisena sopimuskäytäntönä, raportointina ja laskutuksena. Asiakas pystyy paremmin hallitsemaan kustannuksia ja vertailemaan hintoja palveluiden selkeytymisen vuoksi. Kysymys on siis läpinäkyvyyseriaatteen ilmentymisestä. Palveluiden selkiytyminen voi johtaa myös transaktiokustannusten alenemiseen, joka puolestaan mahdollistaisi aikaisempaa alhaisemmat hinnat. Eri asia on, laskeeko palveluiden hinnat tosiasiallisesti. Tähän vaikuttavat kilpailuolosuhteet markkinoilla.¹⁹⁷

Tiettyjen palveluratkaisujen on katsottu ilmentävän kuluttajahyötyä. Näin ollen transaktiokustannusten väheneminen siirtyy suoraan kuluttajille.¹⁹⁸ Polt- ja käteisautomaattiyhteistyösopimusta koskevassa poikkeuslupapäätöksessä Kilpailuvirasto totesi, että yhteiskäyttö on vähentänyt myös käteisrahan hankkimiseen pankkiautomaattien kautta käytettyä aikaa sekä asiakkaiden etsintäkustannuksia.¹⁹⁹ Maksuautomaattien yhteiskäyttöä koskevassa poikkeusluparatkaisussa Kilpailuvirasto katsoi, että yhteistyön aikaansaamat kustannussäästöt voidaan kanavoida pankkien asiakkaille alempina palvelumaksuina. Yhteiskäyttö laajentaa myös asiakkaiden käytössä olevaa maksuautomaattiverkkoa, mikä lisää kyseisen palvelun saatavuutta ja säästää siten asiakkaiden aikaa.²⁰⁰

Kuluttajahyötyinä on pidetty laadukkaampia tuotteita ja tuotteiden käytettävyyden, saatavuuden ja luotettavuuden paranemista. Lisäksi palveluiden maantieteellisen kattavuuden paraneminen, tuotteiden tuleminen koko markkina-alueelle samanaikaisesti, jakelukanavien määrän ja laadun kasvaminen sekä parantunut takuujärjestelmä on katsottu

---

¹⁹⁶ Komission päätös IV/32.150 EBU/Eurovision System, kohta 62.

¹⁹⁷ Määttä 2004, s. 181.

¹⁹⁸ Määttä 2004, s.181.

¹⁹⁹ Kilpailuvirasto 20.11.1995, Dnro 54/67/95.

²⁰⁰ Kilpailuvirasto, 10.5.1996, dnro 68/67/1996.

ilmentävän kuluttajahyötyjä. Kun tehokkuushyödyt ilmenevät laadullisina etuina, voidaan puhua myös dynaamisista eduista. Dynaamisten etujen täsmällinen arviointi on huomattavasti vaikeampaa kuin kustannussäästöjen. Lähtökohtana on kuitenkin sama arvio, onko kuluttajien asema kilpailunrajoituksen seurauksena vähintäänkin neutraali.²⁰¹

Tapauksessa *KSB/Goulds/Lowara/ITT* komissio totesi, että yhteistyöstä syntyvät edut siirtyvät kuluttajille laadukkaimpina vesipumppuina ja kuluttajat saavat tehokkaampia pumppuja samaan hintaan kuin valurautapumppuja.²⁰² Tapauksessa *FordVolkswagen* pidettiin todennäköisenä, että yhteistyön myötä markkinat kasvavat Euroopassa keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä.²⁰³

Poikkeusluparatkaisussa liittyen matkaviestinpalveluissa harjoitettavaan hintayhteistyöhön ja markkinoidenjakoon Kilpailuvirasto katsoi, että DNA:n hintayhteistyö todennäköisesti tehostaa yhteistyössä mukana olevien yhtiöiden toimintaa ja pienentää kustannuksia kilpailunrajoituslaissa tarkoitetulla tavalla. Lisäksi Kilpailuvirasto katsoi, että markkinoita hallitsevien kahden palveluoperaattorin rinnalle nouseva omassa verkossaan operoiva palveluoperaattori omaa hyvät mahdollisuudet kehittyä ja näin lisätä kuluttajia hyödyttävää kilpailua markkinoilla. DNA:n puitteissa harjoitettu yhteistyö todennäköisesti parantaa ja monipuolistaa asiakkaille tarjottavien tuotteiden ja palvelujen laatua. Kilpailuolosuhteet matkaviestinpalveluiden markkinoilla ovat sellaiset, ettei hakija todennäköisesti kykene yhteistyön avulla hinnoittelemaan tuotteitaan korkeammiksi kuin mitä kilpailullinen hintataso edellyttää. Koska DNA:n markkinaosuus (noin 5 %) ei anna mahdollisuuksia markkinavoiman hyväksikäyttämiseen, yhteistyön hyödyt todennäköisesti kanavoituvat asiakkaille.²⁰⁴

Polt- ja käteisautomaattiyhteistyösopimusta koskevassa poikkeusluparatkaisussa Kilpailuvirasto myönsi poikkeusluvan, jonka yhtenä perusteena oli Polt- ja käteisautomaattiyhteistyösopimuksen johdosta rahaa jakavien automaattien

---

²⁰¹ Leino ym. 2012, s. 207.

²⁰² Komission päätös IV/32.363 *KSB/Goulds/Lowara/ITT*, kohta 27.

²⁰³ Komission päätös IV/33.814 *FordVolkswagen*, kohta 14.

²⁰⁴ Kilpailuvirasto 21.1.2002, Dnro 109/67/2001.

maantieteellinen kattavuus sekä pankkiautomaattien kautta tarjottavien rahanjakopalvelujen saatavuus on parantunut.²⁰⁵

Asiassa *Metro EU:n* tuomioistuin piti jakelusopimuksesta syntyvää toimitusvarmuutta ja laajempaa valikoimaa asiakkaille koituvana hyötynä. Tuomioistuimen mielestä nämä edut olisivat riittäneet täyttämään kuluttajahyötykriteerin, vaikka kyseisessä tapauksessa sopimusosapuolet eivät olisi siirtäneet yhteystyöstä koituvia kustannussäästöistä syntyviä hyötyjä asiakkailleen.²⁰⁶

Asiassa *Reims II* komissio katsoi, että hinnan noususta huolimatta rahat ylittävän postinkuljetuksen laadun paraneminen johti kuluttajahyötyihin ja laatuun suhteutettu palvelun hinta olisi parempi kuluttajille. Kotimaista pakettia lähettävät kuluttajat hyötyivät siitä, että sopimuksen vuoksi ristosubventio väheni kotimaisten ja rajat ylittävien postilähetyksien välillä.²⁰⁷

Asiassa *Air France/ Alitalia* komissio katsoi, että lentoyhtiöiden välinen strateginen yhteistyösopimus lisäsi uusia reittejä ja vuoroja olemassa oleville reiteille. Lisäksi lennot sijoittautuivat tasaisemmin vuorokauden eri aikoihin. Komissio kuitenkin katsoi kyseisessä asiassa, että osapuolet eivät pystyneet riittävästi näyttämään sitä, että syntyvät kustannussäästöt olisivat siirtyneet kuluttajille asti. Komission mielestä myös sopimus olisi vähentänyt kuitenkin merkittävästi kilpailua Ranskan ja Italian välisillä pääreiteillä Pariisiin sekä Rooman ja Milanon väliltä, mikä olisi ollut kuluttajien kannalta haitallista.²⁰⁸

Asiassa *Synthetic fibres* komissio arvioi, että ylikapasiteetin poistamiseen tähdänneestä kilpailuyhteistyösopimuksesta aiheutuvat tehokkuusedut kohtuullisessa määrin siirtyivät kuluttajille. Komissio katsoi, että kuluttajat tulevat hyötymään tuotannon kehittymisestä, kun teollisuudenala tulee olemaan lopulta kilpaillumpi. Näin ollen se tulee tarjoamaan parempia tuotteita laajemman erikoistumisen vuoksi ja lyhyellä tähtämellä kuluttajat tulevat nauttimaan niistä eduista, jotka seuraavat yritysten välisestä kilpailusta. Sopimus myös

---

²⁰⁵ Kilpailuvirasto 20.11.1995, Dnro 54/67/95.

²⁰⁶ Asia 26/76 *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v. Euroopan yhteisöjen komissio*.

²⁰⁷ Komission päätös COMP/C/38.170 *Reims II renotification*, kohta 119-120.

²⁰⁸ Kts. tarkemmin Komission päätös COMP/38.284/D2 *Société Air France/ Alitalia Linee Aeree Italiane S.p.a.*

varmistaa sen, että kilpailukykyiset tuotantolaitokset ja liiketoiminnot säilyvät, kun kapasiteetin vähentämisen vuoksi elinkelvottomat ja vanhentuneet tuotantolaitokset poistuvat. Komissio arvioi tilanteessa myös sitä, että kapasiteetin vähentäminen saattaa johtaa asiakashintojen nousuun, mutta komissio ei pitänyt tätä todennäköisenä kyseisessä tapauksessa. Synteettistä kuitua ostavat asiakkaat toimivat erittäin kilpailluilla markkinoilla ja asiakkaat voisivat ostaa hinnannoston seurauksena tuotteet muilta yrityksiltä kuin sopimukseen osallistuvilta yrityksiltä.²⁰⁹

Kansallisessa ja EU oikeuskäytännössä käy ilmi, mitä monipuolisemmin kuluttajahyötyä syntyy kilpailunrajoitussopimuksista, sitä helpommin kuluttajahyötyperiaate toteutuu. Esimerkiksi *Unisource*-tapauksessa kuluttajahyödyt ilmenivät alhaisimpana hintoina, palveluiden nopeampana kehittymisenä ja tuotevalikoiman laajenemisella, eurooppalaisten yhtiöiden kilpailuaseman paranemisella muihin maailmanlaajuisilla markkinoilla toimiviin kilpailijoihin verrattuna sekä asiakkaiden vaihtoehtojen lisääntymisenä yleiseurooppalaisten palveluiden osalta.²¹⁰

3.4. SEUT 101 artiklan 3 kohdan ristiriitaiset tulkinnat jäsenvaltioissa

EU:n kilpailulain hajautettu täytäntöönpanojärjestelmä perustuu oletukseen, että velvollisuus soveltaa samoja perussopimusten määräyksiä olisi riittävä turvaamaan lain yhdenmukainen soveltaminen.²¹¹ Komission mukaan asetuksen 1/2003 soveltaminen on ollut erittäin sujuvaa ja uudistusta on pidetty menestyksenä. Komissio on myös korostanut, kuinka EU:n kilpailuoikeudesta on tullut ”maan lakia” koko EU:n alueella.²¹² Toukokuun 2004 jälkeen kansalliset kilpailuviranomaiset ovat hoitaneet lähes 90 prosenttia SEUT 101 ja 102 artiklan rikkomuksia koskevista tutkimuksista.²¹³

²⁰⁹ Komission päätös IV/30.810 Synthetic fibres.

²¹⁰ Komission päätös Asia N:o IV/35.830 Unisource. Kohta 90: ” Unisource lyhentää aikaa, joka emoyhtiöiltä olisi yksinään kulunut uusien telepalvelujen kehittämiseen ja markkinointiin nopeasti muuttuvassa teknisessä ja kaupallisessa markkinaympäristössä. Liikeasiakkaat hyötyvät sekä uusien palvelujen laajemmasta tuotevalikoimasta että alhaisemmista hinnoista nopeammin kuin miten olisi käynyt, jos yhtiöt olisivat toimineet erikseen. Telepalvelujen lisääntynyt valikoima ja tähän liittyvät kustannusedut vaikuttavat edullisesti myös muihin televiestinnän osamarkkinoihin ja taloudellisiin toimialoihin ja auttavat parantamaan eurooppalaisten yhtiöiden kilpailuasemaa verrattuna muihin maailmanlaajuistuvilla markkinoilla toimiviin kilpailijoihin. Lisäksi Unisourcen lujittaminen on kannattava vaihtoehto, joka lisää asiakkaiden vaihtoehtoja yleiseurooppalaisten palvelujen osalta.”

²¹¹ Brook 2018, s. 2.

²¹² Report on the functioning of Regulation 1/2003, kohdat 6-7 ja 42.

²¹³ Brook 2018, s. 2.

Uudistusta tehtäessä pelättiin, että kansallisten kilpailuviranomaisten uusi rooli voisi aiheuttaa riskejä täytäntöönpanon yhdenmukaisuudelle ja oikeusvarmuudelle. Pelkona oli erityisesti, että kansallisten kilpailuviranomaisten kansalliset, taloudelliset ja poliittiset perinteet johtavat säännösten hajanaiseen soveltamiseen. Komissio yritti vähentää kansallisten olosuhteiden vaikutusta vähentämällä hyväksymällä joukon tiedonantoja ja suuntaviivoja.²¹⁴

Vaikka asetus 1/2003 on epäilemättä edistänyt komission käytäntöihin liittyvää poikkeuksellista vapaaehtoisen lähentymisen prosessia, EU:n monitasoisen hallinnon täytäntöönpanojärjestelmä antaa kansallisille kilpailuviranomaisille valtuudet antaa erilaisia tulkintoja. Jos EU:n primaarioikeudessa, johdetussa lainsäädännössä tai Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä ei toisin määrätä, kansallisilla kilpailuviranomaisilla on suuri harkintavalta kansallisten lähestymistapojensa määrittelemisessä oikeudellisten, taloudellisten ja sosiaalisten perinteidensä perusteella.²¹⁵

Komissio on huomannut, että kansalliset menettelytavat ja institutionaaliset puitteet ovat vaikuttaneet EU:n kilpailulain soveltamiseen.²¹⁶ *Brookin* mukaan eroja on ollut myös, miten kansalliset kilpailuviranomaiset tulkitsevat SEUT 101 artiklan 3 kohdan tehokkuusetuja. *Brook* on käyttänyt tutkimuksessaan aikaisemmin mainitun OFT:n jakoa tehokkuusetuihin: suorat taloudelliset edut, välilliset taloudelliset edut ja ei-taloudelliset edut. *Brookin* mukaan kansallisten kilpailuviranomaisten lähestymistavat voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: ne, jotka rajoittavat säännöksen suoriin taloudellisiin etuihin (esimerkiksi Yhdistynyt kuningaskunta ja Unkari); ne, jotka ottavat huomioon myös välilliset ja ei-taloudelliset hyödyt (esimerkiksi Hollanti ja Ranska) ja ne, jotka sijoittuvat edellisten välimastoon tai kunnioittivat kilpailunrajoituksen laillista lähdettä, esimerkiksi jos sopimus oli luontainen osa kansallisen järjestelmän toimeenpanoa (esimerkiksi Saksa).²¹⁷

---

²¹⁴ Ibid., s. 3.

²¹⁵ Ibid., s. 4.

²¹⁶ Ten Years of Antitrust Enforcement under Regulation 1/2003, kohta 54.

²¹⁷ Brook 2018, s. 22.

Iso-Britannian kilpailuviranomainen on todennut, että huomioon otetaan vain komission suuntaviivoissa mainitut edut eli suorat taloudelliset edut. Lisäksi Unkarin kilpailuviranomainen on todennut, että ei-taloudellisia etuja, kuten työllisyyttä, hintavakautta, kirjallisuuden monimuotoisuutta, tutkimuksen ja koulutuksen edistämistä, tai lehdistön vapautta, ei voida sisällyttää SEUT 101 artiklan 3 kohtaan.²¹⁸

Alankomaiden kansallinen kilpailuviranomainen on puolestaan ottanut huomioon myös ei-taloudellisia etuja. Alankomaiden kilpailuviranomainen on vahvistanut, että kestävyteen liittyvät huolenaiheet on mahdollista ottaa huomioon sovellettaessa SEUT 101 artiklan 3 kohtaa. Alankomaiden kansallisen kilpailuviranomaisen tulkinnan mukaan 101 artiklan 3 kohta kattaa ympäristö- tai eläinystävällisistä tuotantomenetelmistä ja niukkojen resurssien tehokkaasta kohdentamisesta johtuvat välilliset ja muut kuin taloudelliset hyödyt. Lisäksi se sisällyttää lyhyen ja pitkän aikavälin etuja tuleville sukupolville ja muilla markkinoilla tapahtuvia etuja. Alankomaiden kansallinen kilpailuvirasto on ottanut huomioon ei-taloudelliset hyödyt, jotka liittyvät hiilitehtaiden koordinoituun sulkemiseen vähentämättä jättämistä, rakennusyritysten ja julkisten asuntoyhteisöjen välistä yhteistyötä talojen kunnostamiseksi energianeutraaleiksi rakennuksiksi sekä rajoitukset kanojen myynnille, joiden tuotantoprosessit eivät noudattaneet tiettyjä ympäristöä, kansanterveyttä ja eläinten hyvinvointia koskevia vähimmäisvaatimuksia.²¹⁹

Ranskan kansallinen kilpailuvirasto on noudattanut samanlaista lähestymistapaa kuin Alankomaiden kilpailuviranomainen. Se on katsonut, että muut kuin taloudelliset edut, kuten työpaikkojen suoja, elintaso, reilun kaupan säännöt, hintojen vakauttaminen, kulttuuri ja pk-yritysten suojelu, ovat merkityksellisiä SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamiseksi.²²⁰ Suomen kilpailuviranomainen Kilpailu- ja kuluttajavirasto (entinen Kilpailuvirasto) on ottanut päätöksissään huomioon myös ei-taloudellisia etuja, kuten ympäristösuojeluun liittyviä seikkoja.²²¹

---

²¹⁸ Ibid., s. 22- 23.

²¹⁹ Ibid., s.24.

²²⁰ Ibid., s. 25.

²²¹ Kts. esimerkiksi Kilpailuvirasto 30.4.2004, Dnro 768/67/2001 tai Kilpailuvirasto 5.4.2002, Dnro, 845/67/2002.

SEUT 101 artiklan 3 kohdan hollannin- ja ranskankieliset tulkinnat ovat ristiriidassa ensimmäisen ryhmän kilpailuviranomaisten lähestymistavan kanssa. Toisin kuin komission suppea lähestymistapa, Alankomaiden ja Ranskan kansalliset kilpailuviranomaiset ovat halukkaita rajoittamaan EU:n kilpailusääntöjen soveltamista muiden taloudellisten, sosiaalisten ja poliittisten tavoitteiden edistämiseksi.²²²

Saksan kansallisen kilpailuviranomaisen lähestymistapa SEUT 101 artiklan 3 kohtaan on enimmäkseen heijastanut välimuotoa kahden ensimmäisen kilpailuviranomaisryhmän välillä. Se totesi perustavansa päätöksensä vain markkinapohjaisiin perusteisiin huomauttamalla, että on kiistatonta, että kilpailun varmistamisen lisäksi on olemassa muita tärkeitä taloudellisia ja sosiaalipoliittisia tavoitteita. Saksan kansalliset kilpailuviranomaiset väittävät, että muunlaiset edut, kuten riskialttiiden investointien välttäminen, terveydenhuollon tarjoajien vähentymisen torjuminen tai tutkimus- ja kehitystyön epäsuora parantaminen, eivät ole tämän säännöksen kannalta merkityksellisiä. Samanaikaisesti Saksan kansalliset kilpailuviranomaiset eivät ole rajoittaneet tuensaajien tyyppiä SEUT 101 artiklan 3 kohdan nojalla. Poiketen komission suppeasta lähestymistavasta se arvioi teollisuuspoliittisia näkökohtia, jotka eivät olleet suoraan yhteydessä kuluttajiin markkinoilla, joilla rikkomus oli tapahtunut. Lisäksi Saksan kilpailuvirasto oli vedonnut SEUT 101 artiklan 3 kohtaan perustellakseen sopimuksia, jotka olivat olennainen osa kansallisen järjestelmän täytäntöönpanoa. Näissä tapauksissa kansallinen kilpailuviranomainen katsoi kilpailun rajoittamisen laillista lähdettä.²²³

Komission ja kansallisten kilpailuviranomaisten erilaiset lähestymistavat osoittavat, että pelkästään SEUT 101 artiklan soveltamisvelvollisuus ei ole riittävä lain yhdenmukaisen soveltamisen varmistamiseksi. EU:n tuomioistuinten selventävät ratkaisut ja sovellettavan oikeusjärjestelmän määrittäminen olisi voinut ratkaista osan hajanaisuudesta ja vahvistaa samalla täytäntöönpanon yhdenmukaisuutta ja oikeusvarmuutta.²²⁴

---

²²² Ibid., s. 26.

²²³ Ibid., s. 27-28.

²²⁴ Ibid., s. 28-29.

Kuitenkin tarkempi tutkimus tuomioistuinten käytännöstä hajauttamisen jälkeen paljastaa, että jopa niissä harvoissa tuomioissa, joissa niillä oli mahdollisuus tutkia SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamista, ne ovat usein käyttäneet yleistä ja epäselvää sanamuotoa. Yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisuissa on pääosin käsitelty lyhyesti poikkeusmahdollisuutta määrittelemättä yksityiskohtaisesti artiklan ehtojen soveltamista erityistapaukseen tai vain viitattu säännöksen sanamuotoon. Tuomioistuinten valituksissa antamat tuomiot ovat usein vahvistaneet tiivistä komission analyysin tai keskittyneet menettelyllisiin perusteisiin. Tästä syystä EU:n tuomioistuimet eivät ole selventäneet artiklan soveltamisalaa tai arvioineet komission uutta lähestymistapaa.²²⁵

Huolenaiheet artiklan hajanaisesta soveltamisesta ovat siki toteutuneet. Ne kuvaavat, että komissio, kansalliset kilpailuviranomaiset ja EU:n tuomioistuimet ovat hyväksyneet ristiriitaisia tulkintoja 101 artiklan 3 kohdan keskeisiin käsitteisiin, nimittäin etujen tyypeihin, jotka voivat perustella muuten kilpailuvastaisen sopimuksen. Havainnot osoittavat lisäksi, että asetuksella 1/2003 käyttöön otetut menettelylliset takeet, joilla varmistetaan artiklan johdonmukainen ja yhdenmukainen soveltaminen, ovat osoittautuneet riittämättömiksi.²²⁶

Havainnot osoittavat, että hajanaisuutta ei käsitelty EU:n tuomioistuinten päätöksissä. Rajoitettu määrä tuomioita, joissa keskustellaan SEUT 101 artiklan 3 kohdasta, yhdistettynä tuomioistuinten epämääräisiin ja yleisiin lausuntoihin asiassa, on helpottanut ristiriitaisia tulkintoja.

Yhden standardin puuttuminen, joka määrittelee asiaankuuluvien hyötyjen tyypit artiklalla, aiheuttaa vakavan vaaran hajautetun täytäntöönpanojärjestelmän tavoitteille, nimittäin tehokkuudelle, yhdenmukaisuudelle ja oikeusvarmuudelle. Se haittaa täytäntöönpanon tehokkuutta, koska kilpailu ei ole täysin suojattu kaikkialla EU:ssa. Sen avulla kansalliset kilpailuviranomaiset voivat suojella muita taloudellisia, sosiaalisia tai poliittisia etuja. Se estää yhdenmukaisuutta, koska standardi eroaa jäsenvaltiosta, jossa sopimusta tutkitaan. Tämä

---

²²⁵ Ibid., s.31.

²²⁶ Ibid., s. 34.

vaarantaa EU:n toimintaedellytysten yhdenmukaistamisen ja täydellisen markkinoiden yhdentymisen. Lopuksi erilaiset oikeudelliset normit heikentävät oikeusvarmuutta.²²⁷

Nämä erilaiset lähestymistavat eivät ole vain tekninen asia. Niillä on perustavanlaatuinen vaikutus EU: n kilpailulain luonteeseen ja rajoituksiin. Asiaan liittyvien etujen laaja tulkinta rajoittaa EU: n kilpailulainsäädännön soveltamista muiden EU: n ja kansallisten tavoitteiden edistämiseen, kun taas suppeampi tulkinta suosii kilpailuetuja.²²⁸

Ero SEUT 101 artiklan 3 kohdan aineellisessa tulkinnassa muodostaa vakavan esteen EU: n kilpailulainsäädännön päätavoitteille, nimittäin tehokkaalle, yhdenmukaiselle tietyn täytäntöönpanon valvonnalle. Hajautetun täytäntöönpanojärjestelmän perustamisessa ja arvioinnissa on kuitenkin toistaiseksi keskitytty lähes yksinomaan institutionaalisiin ja menettelyllisiin eroihin.²²⁹

---

²²⁷ Ibid., s. 35.

²²⁸ Ibid., s. 36.

²²⁹ Ibid., s. 37.

4. Kuluttajahyötykriteerin arvioiminen

4.1. Tapauskohtainen ja objektiivinen arvioiminen

Kuluttajahyötykriteerin kohdalla on arvioitava tapauskohtaisesti, minkälaisesta kuluttajahyödystä on kulloinkin kyse. Esimerkiksi tuotantokustannuksia ym. alentavien tehokkuusetujen tulisi oletettavimmin näkyä halvempina kuluttajahintoina. Jos kuluttajahinnat päinvastoin nousevat kilpailua rajoittavan sopimuksen johdosta, tulee kuluttajien saada riittävä hyvitys laadun paranemisena tai muiden hyötyjen kautta. Tällöin arvioitavaksi tulevat merkityksellisillä markkinoilla aiheutuvat kokonaisvaikutukset, eikä kuluttajaryhmään kuuluvien yksittäisille kuluttajille aiheutuvat vaikutukset ole merkityksellisiä.²³⁰

Kuluttajahyötykriteerin toteutumista on arvioitava objektiivisesti eli vertaamalla siihen tilanteeseen, joka vallitsee markkinoilla arviointihetkellä eikä siis vertailla esimerkiksi vaihtoehtoihin kehityskulkuihin. Yritysten tuotannon määrän muutokset vaikuttavat markkinan hintatasoon yleensä. Mikäli yritys saa kustannussäästöjä lisäämällä tuotantoa, tämä voi parantaa sen kannattavuutta. Talousteorian mukaan markkinan hintataso laskee, kun markkinan kokonaistuotanto kasvaa. Tämä puolestaan johtaa hyötyjen siirtämiseen kuluttajille alhaisimpina hintoina.²³¹

4.2. Hyödyn siirtymisen arviointiin liittyvät tekijät

Kilpailijoiden välisestä yhteistyöstä saavutetut tehokkuusedut eivät aina automaattisesti siirry kuluttajille. Monet asiat vaikuttavat siihen, kuinka todennäköisesti edut siirtyvät kuluttajille. Esimerkiksi Kilpailuvirasto totesi tapauksessa, joka koski poikkeuslupaa Oy Shell Ab:n harjoittamalle hankintayhteistyölle, että yksin tehokkuusedut eivät kuitenkaan riitä poikkeusluvan myöntämisen edellytykseksi. On oltava myös ilmeisen todennäköistä, että tehokkuusetujen aikaansaama taloudellinen hyöty siirtyy pääosaltaan asiakkaille tai kuluttajille.²³²

---

²³⁰ Oinonen 2016, s. 135.

²³¹ Leivo ym. 2012, s. 203- 204.

²³² Kilpailuvirasto, 29.4.2004, Dnro 1069/67/2003.

Lääkemarkkinoiden kilpailua rajoittavat alennusjärjestelmiä koskevassa tapauksessa Kilpailuviraston mukaan alennuksilla ei ollut kuluttajia hyödyttäviä vaikutuksia. Tämä johtui siitä, että lääkelaki ei antanut mahdollisuutta siirtää alennuksia kuluttajahintoihin ja kohteena olleiden lääkevalmisteiden jakelu oli mahdollista vain apteekkien kautta eikä vaihtoehtoisia jakelukanavia käytännössä ollut.²³³

EU tuomioistuin totesi ratkaisussa *Matra Hachette SA v. komissio*, että kuluttajahyötykriteeri on arvioitava objektiivisesti. Kriteeri on arvioitava vertaamalla siihen tilanteeseen, joka on markkinoilla arviointihetkellä eikä vertailua saa tehdä esimerkiksi vaihtoehtoisin kehityskulkuihin.²³⁴

Toisinaan kustannusedut saattavat johtaa siihen, että yrityksen tuotanto kasvaa ja kuluttajien hinnat laskevat. Jos kilpailua rajoittavaa yhteistyötä harjoittavat yritykset voivat kustannusetujen ansiosta kasvattaa voittojaan laajentamalla tuotantoa, niin osa hyödyistä saattaa välittyä kuluttajille. Komission tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa mainitaan neljä tekijää, jotka on otettava huomioon, kun arvioidaan, missä määrin kustannusedut voivat välittyä kuluttajille. Nämä tekijät ovat: a) markkinoiden ominaispiirteet ja rakenne, b) tehokkuusetujen luonne ja suuruus, c) kysynnän joustavuus, ja kilpailurajoitusten voimakkuus.²³⁵

4.1.1. Markkinoiden rakenne ja ominaispiirteet

Markkinarakenne kuvaa sekä ostajien ja tuottajien käyttäytymistä markkinoilla että markkinoilla toimivien toimijoiden määrää. Markkinoita on erilaisia. Joillakin markkinoilla on vain muutamia yrityksiä, jotka hallitsevat markkinoita. Esimerkiksi Suomessa on paljon sanomalehtiä, mutta muutamat suurimmat tuottavat valtaosan kokonaispanoksesta. Tällaisia markkinoita kutsutaan oligopoliksi. Muutamilla markkinoilla on vain yksi toimija. Tällöin puhutaan monopolista, esimerkiksi Suomessa Alkolla on yli 5,5prosenttia sisältävien juomien vähittäismyyntiä koskeva yksinoikeus. Täydellinen kilpailu on myös yksi markkinarakenne. Täydellisen kilpailun markkinoilla markkinavoimat, hyödykkeen kysyntä ja tarjonta

---

²³³ Kilpailuvirasto, 20.3.2006, Dnro 201/61/2005.

²³⁴ Asia T- 17/93 *Matra Hachette SA v. komission*, kohta 122.

²³⁵ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 96.

määrittelevät hinnan. Ostajan ja tuottajan päätöksellä ei ole vaikutusta markkinoiden kokonaistilaan. Jotta täydellinen kilpailu toteutuisi, täytyisi varsin tiukkojen ehtojen täytyä. Tämän takia täydellisestä kilpailusta ei ole vakuuttavaa esimerkkiä. Useilla markkinoilla vallitseekin epätäydellinen kilpailu, kuten monopoli ja oligopoli.²³⁶

Markkinoiden rakenteella on merkitystä kuluttajahyötykriteerin soveltamisessa. Tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa todetaan markkinoille jäävän kilpailun aste ja luonne vaikuttavat hyödyn välittymisen todennäköisyyteen. Mitä enemmän kilpailua jää jäljelle, sitä todennäköisemmin yritykset pyrkivät kasvattamaan myyntiään välittämällä kuluttajille kustannusetuja. Jos yritykset kilpailevat pääasiallisesti hinnoilla eikä niille ole asetettu merkittäviä kapasiteettirajoituksia, hyöty saattaa välittyä melko nopeasti. Kapasiteettirajoitukset tai se, että markkinarakenne suosii hiljaista kolluusiota yrityksienvälillä, saattavat hidastaa hyödyn välittymistä. Toisaalta voi olla mahdollista, että yritys haluaa erota aiemmin markkinoilla vallinneesta hiljaisesta kolluusiosta tehokkuushyötyjen takia. Tehokkuuden takia sen voi olla kannattavaa ryhtyä valtaamaan markkinaosuutta itselleen eli ryhtyä niin sanotuksi ”maverick”-toimijaksi.²³⁷

Kansallisessa oikeuskäytännössä kilpailun toimivuutta on arvioitu esimerkiksi Kilpailuviraston tapauksessa koskien Oy Finnet International Ab:ssä harjoitettavaa kansainvälistä telepalvelutuotteita koskevaa hintayhteistyötä hintojen ja palveluiden kehityksien muodossa.²³⁸ Jos menettely on enemmänkin kilpailua lisäävä kuin kilpailua rajoittava, tehokkuusetujen siirtymisen kannalta tämä on tietenkin positiivinen asia.²³⁹ Esimerkiksi toiminnan laajentuminen tukkumarkkinoilta vähittäismarkkinoille ei ole valtakunnallisella tasolla pidetty vähittäismarkkinoiden kilpailua rajoittavana tekijänä, koska yhteistoiminnan laajentumisen vuoksi vähittäismarkkinoille tulisi uusi toimija.²⁴⁰ Lisäksi unionin tapauksissa *Vacuum Interrupters II* ja *GEC/ Weir* ostajien asiantuntemus ja neuvotteluvoima otettiin huomioon arvioitaessa hyödyn siirtymistä kuluttajille.²⁴¹

²³⁶ Pohjola 2019, s. 37-39.

²³⁷ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 97.

²³⁸ Kilpailuvirasto 18.8.2003. Dnro 582/67/2002.

²³⁹ Määttä 2004, s. 184.

²⁴⁰ Kilpailuvirasto, 3.4.2000, Dnro 963/67/99 ja Kilpailuvirasto, 16.9.2002, Dnro 1225/67/2001.

²⁴¹ Kts. *Vacuum Interrupters II*, EYVL 1980 L383/1 ja *GEC/ Weir*, EYVL 1977 L327/26.

On myös muistettava, että markkinoiden ominaispiirteet ja rakenne muuttuvat ajan kuluessa. Poikkeusluparatkaisussa Osuuspankkiryhmässä harjoitettavalle hintayhteistyölle Kilpailuvirasto totesi, että kilpailutilanne pankkimarkkinoilla on muuttunut Euroopan Unionissa toteutetun rahoituspalvelujen tarjonnan vapautumisen vuoksi. Tarjonnan vapauttaminen on tehnyt ulkomaisten pankkien markkinoille tulon aiempaa helpommaksi.²⁴² Tapauksessa koskien poikkeuslupaa paikallisosuuspankkiryhmässä harjoitettavalle hintayhteistyölle todetaankin, että Suomen pankkimarkkinoille on tullut uusia toimijoita. Kilpailuviraston mukaan kilpailu pankkialalla oli valtakunnallisesti siinä määrin toimivaa, että paikallisosuuspankkien hintayhteistyöllä saavuttamat tehokkuusedut hyödyttävät myös asiakkaita ja kuluttajia.²⁴³ Markkinatilanteen muuttuminen tarkoittaa siis sitä, että kuluttajahyödyn välittymistä joudutaan mahdollisesti uudelleen arvioimaan.

Yritys kohtaa markkinoilla, paitsi täydellisen kilpailun markkinoilla, alaspäin suuntautuvan kysyntäkäyrän, jolloin hinnan ja kysynnän välillä vallitsee negatiivinen korrelaatio. Kuluttajat ostavat tuotetta enemmän, kun sen hinta on alhaisempi. Kun tuotteen hinta nousee, kuluttajat ostavat sitä vähemmän.²⁴⁴ Jos yrityksen tavoitteena on kasvattaa myyntiään, sen tulisi laskea tuotteensa hintoja. Tämä ei ole kuitenkaan näin yksinkertaista. Kun kyse on epätäydellisen kilpailun markkinoista, yrityksen tulee ottaa huomioon myös kilpailijoiden hinnoittelu- ja tuotantoratkaisut.²⁴⁵ Jos yritys laskisi hintoja eikä kukaan kilpailijoista reagoisi hinnanalennukseen, yritys saisi kasvatettua myyntiään, koska kuluttajat siirtyisivät ostamaan tuotteet edullisimpaan hintaan tarjoavalta yritykseltä. Jos kilpailijat reagoisivat hinnanalennukseen laskemalla omia hintojaan, tuotteen markkinahinta alenisi ja jokainen yritys saisi tuotteesta vähemmän kuin ennen hintojen alennusta.

Edellä kuvattu tilanne johtaa helposti kolluusion epätäydellisen kilpailun markkinoilla, joilla on vain harvoja toimijoita. Tällöin keskenään kilpailevien yritysten välillä on joko eksplisiittinen tai implisiittinen yhteisymmärrys. Kolluusion takia yritysten ei tarvitse kilpailla

---

²⁴² Kilpailuvirasto 21.8.1998, Dnro 571/67/98.

²⁴³ Kilpailuvirasto 7.7.2003, Dnro 225/67/2003.

²⁴⁴ Begg ym. 2005, s. 32-33.

²⁴⁵ Ibid., s. 148.

keskenään samalla tavalla kuin kilpailullisilla markkinoilla, vaan yritykset voivat pitää markkinahinnan korkealla ja maksimoida voittonsa.²⁴⁶

Aidosti keskenään kilpailevien yritysten välille syntyy kilpailupainetta. Kilpailupaine saa yritykset tarkastamaan käyttäytymistään ja tarvittaessa muuttamaan käyttäytymistään.²⁴⁷ Mitä enemmän toimijoita on relevanteilla markkinoilla ja tästä johtuva kilpailupaine on kovaa, kilpailunrajoitussopimuksen osapuolilla on suurempi kannustin siirtää saavutettuja tehokkuusetuja kuluttajille kasvattaakseen myyntiään.

Kilpailuvirasto totesi valtakunnallista paikallispuhelu-yhteistyöhön sisältyvän hintayhteistyön poikkeuslupapäätöksessään, että olennainen edellytys valtakunnallisella paikallispuhelu-yhteistyöllä saavutettujen tehokkuushyötyjen välittymiselle asiakkaille on kuitenkin se, että FinnetCom Oy jälleenmyyjineen joutuu markkinoilla kilpailemaan muiden vastaavaa palvelua tarjoavien yritysten kanssa. Muussa tapauksessa yhteistyöhön osallistuvilta puuttuu kannuste tai ulkoinen paine välittää hintayhteistoiminnan hyöty riittävässä määrin asiakkaille.²⁴⁸ Kilpailuvirasto pysyi linjassaan myös poikkeuslupapäätöksessään, joka koski alueellista puhelinluettelo-yhteistyöhön sisältyvää hintayhteistyötä. Kilpailuvirasto totesi, että olennainen edellytys alueellisia puhelinluetteloja koskevalla yhteistyöllä saavutettujen tehokkuushyötyjen välittymiselle asiakkaille on kuitenkin se, että hakijat joutuvat markkinoilla kilpailemaan muiden vastaavia palveluja tarjoavien yritysten kanssa. Muussa tapauksessa yhteistyöhön osallistuvilta puuttuu kannuste tai ulkoinen paine välittää hintayhteistoiminnan hyöty riittävässä määrin asiakkaalle.²⁴⁹

Kilpailuvirasto katsoi poikkeusluparatkaisussaan koskien Voiman Ostajat Oy:n osakkaiden sähkön osto- ja myyntiyhteistyölle, että kilpailupaine lisää todennäköisyyttä hyödyn välittymiselle, mikäli ostoyhteistyöjärjestelyyn osalliset yritykset siirtävät yhteistyön avulla saavutettuja säästöjä tuottamiensa hyödykkeiden hintoihin. Näin ollen hyöty olisi välitön. Aidosti toimivilla kilpailullisilla markkinoilla näin tapahtuisi, mutta jos markkinoilla toimijoita on vähäsen, yritykset saattavat pitää voitot itsellään eivätkä siirrä niitä kuluttajille.

---

²⁴⁶ Begg ym. 2005, s. 149.

²⁴⁷ Ibid., s. 8-9.

²⁴⁸ Kilpailuvirasto 19.6.1996, Dnro 131/67/1996.

²⁴⁹ Kilpailuvirasto 30.4.2004, Dnro 811/67/2003.

Sähkömarkkinoilla lisääntyvä kilpailu kasvattaa kilpailupainetta, joka puolestaan lisää todennäköisyyttä sille, että sopimuksen osapuolet siirtävät syntyvän hyödyn asiakkailleen. Tosin on hyvä huomata, että Kilpailuvirasto myönsi poikkeusluvan määräaikaiseksi vedoten sähkömarkkinoiden markkinaolosuhteiden ja sitä koskevien normien kehitykseen.²⁵⁰

Lisäksi Euroopan unionin tuomioistuin on ottanut huomioon kilpailupaineen arvioitaessa kuluttajahyötykriteerin toteutumista. Tuomioistuin totesi tapauksessa *Metro*, että ankara kilpailu viihde-elektroniikkamarkkinoilla aiheuttaa SABA:lle ja tukkukauppiaille riittävästi paineita, minkä seurauksena ne siirtävät kuluttajille yhteistyösopimusten aikaansaamasta tuotannon ja jakelun järkipäristämisestä seuraavan hyödyn.²⁵¹

Jos kilpailunrajoitussopimuksen osapuolet ovat määräävässä asemassa relevanteilla markkinoilla eikä niihin kohdistu kilpailupainetta muilta yrityksiltä, on hyvin todennäköistä, että osapuolet eivät siirrä saatuja hyötyjä kuluttajille. Kilpailuvirasto otti kantaa kilpailunrajoitussopimuksen osapuolten markkinaosuksiin poikkeuslupapäätöksessään elinkeinonharjoittajien hintayhteistyölle kuluttajille tarkoitettujen tarjouskampanjoiden toteuttamisessa. Kilpailuvirasto totesi, että kampanjahinnoista sopiminen on vain erityisten edellytysten vallitessa asiakkaiden ja kuluttajien kannalta parempi vaihtoehto kuin elinkeinonharjoittajien vapaa hintakilpailu. Yksi edellytys on, että yhteistoimintaa harjoittava ketju joutuu kilpailemaan tehokkaasti muita yrityksiä vastaan. Kilpailuvirasto asetti poikkeusluvan ehdoksi 30 prosentin markkinaosuusrajan. Mikäli yhteenliittymän markkinaosuus on suurempi, vaarana on, että yhteistyön kustannussäästöt eivät enää välity lain tarkoittamalla tavalla ostajille pelkästään ketjujen välisen kilpailun vaikutuksesta.²⁵²

4.1.2. Tehokkuusetujen luonne ja suuruus

Komission mukaan tehokkuusetujen luonteella on suuri merkitys siihen, onko yrityksellä kannattavaa siirtää tehokkuushyötyjä kohtuulliselta osin kuluttajilleen. Talousteorian mukaan yritykset maksimoivat voittonsa myymällä tuotosyksiköitä siihen asti, kunnes rajatuotto on yhtä suuri kuin rajakustannus.²⁵³ Taloudellisella voitolla tarkoitetaan yrityksen

²⁵⁰ Kilpailuvirasto 29.8.1996, Dnro 548/67/1996.

²⁵¹ Asia 26/76, *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG vastaan Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 47.

²⁵² Kilpailuvirasto 24.2.1998, Dnro 91/67/1998.

²⁵³ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 98.

kokonaistulojen ja kokonaiskustannuksien välistä erotusta. Rajakustannus (marginal cost, MC) on kokonaiskustannusten lisäys, kun tuotantoa lisätään yhdellä yksiköllä. Rajatuotto (marginal revenue, MR) on yrityksen myyntitulojen lisäys, joka on seurausta yhden lisäyksikön myynnistä.²⁵⁴

Täydellisen kilpailun markkinoilla yritys voi maksimoida taloudellisen voittonsa myymällä sellaisen määrän tuotteita, että viimeksi myydyn lisäyksikön tuottama tulonlisäys (rajatuotto, MR) vastaa kyseisen yksikön tuottamisesta aiheutuvia lisäkustannuksia (rajakustannus, MC). Täydellisen kilpailun markkinoilla vallitseva markkinahinta vastaa aina rajatuloa, koska yrityksen tuotantomäärällä ei ole vaikutusta markkinahintaa. Yritys siis maksimoi voittonsa, kun tuotannon rajakustannus vastaa markkinahintaa.²⁵⁵

Yrityksen kokonaiskustannukset voidaan jakaa lyhyellä aikavälillä muuttuviin ja kiinteisiin. Muuttuvat kustannukset vaihtelevat tuotannon määrän mukaan. Muuttuvia kustannuksia ovat esimerkiksi raaka-aineet ja osa palkoista. Tuotantomäärän kasvaessa yritys yleensä tarvitsee lisää raaka-aineita ja työvoimaa. Kiinteät kustannukset eivät muutu tuotannon määrän muuttuessa. Kiinteitä kustannuksia ovat esimerkiksi tehdasrakennuksen vuokratulot ja minimimäärä työntekijöitä. On hyvä huomata, että kaikki kustannukset ovat pitkällä aikavälillä muuttuvia kustannuksia. Yritys voi esimerkiksi avata uuden sivukonttorin tai lisätä tuotantokapasiteettiaan laajentamalla tehdastaan. On tapauskohtaista, mikä on rajana lyhyelle ja pitkälle aikavälille. Raja voi vaihdella päivistä esimerkiksi kymmeneen vuoteen.²⁵⁶

Voiton maksimointiin tähtäävän yrityksen tuotanto- ja hinnoittelupäätökset eivät yleensä määräydy sen kiinteiden kustannusten perusteella vaan sen muuttuvien kustannusten perusteella. Sen jälkeen, kun kiinteät kustannukset on maksettu ja kapasiteetti on vahvistettu, vaikuttavat muuttuvat kustannukset ja kysyntä tuotanto- ja hinnoittelupäätöksiin.

Komissio antaa tehokkuuspuolustus-suuntaviivoissa esimerkin tilanteesta, jossa kaksi yritystä valmistaa kumpikin kahta tuotetta kahdella tuotantolinjalla, jotka kummatkin toimivat vain

---

²⁵⁴ Leivo ym. 2012, s. 20-23.

²⁵⁵ Ibid., s. 28.

²⁵⁶ Ibid., s. 21.

puolella kapasiteetistaan. Erikoistumissopimuksella kumpikin yritys voi erikoistua jommankumman tuotteen valmistukseen ja lakata käyttämästä toista tuotantolinjaansa toisen tuotteen valmistukseen. Yritykset voivat erikoistumisen ansiosta laskea myös muuttuvia tuotanto- ja varastointikustannuksiaan. Yhden tuotantolinjan lakkauttaminen ei laske yritysten muuttuvia kustannuksia tai vaikuta niiden tuotantokustannuksiin. Tuotanto- ja varastointikustannuksien laskemisesta syntyneet säästöt vaikuttavat suoraan yrityksen hinnoittelu- ja tuotantopäätöksiin, koska ne vaikuttavat tuotannon rajakustannuksiin. Yrityksillä voi olla suora kannustin siirtää tehokkuusedut, jotka vähentävät rajakustannuksia, kuluttajille korkeampana tuotantona ja alhaisempina hintoina. Yrityksillä ei ole tällaista suoraa kannustinta sellaisten tehokkuusetujen osalta, jotka vähentävät kiinteitä kustannuksia. Joten kuluttajat saavat todennäköisemmin kohtuullisen osuuden tehokkuuseduista silloin, kun muuttuvat kustannukset pienenevät verrattuna tilanteeseen, jossa kiinteät kustannukset pienenevät.²⁵⁷

Komissio arvio tapauksessa *Stichting Baksteen* kuluttajahyötykriteerin täyttyvän. Tapauksessa oli kyse yhteistyöstä, joka tähtäsi ylikapasiteetin vähentämiseen tiilimarkkinoilla. Komissio arvioi, että lyhyellä aikavälillä yhteistyö saattaa johtaa kuluttajahintojen nousuun, mutta tätä riskiä alentaa korkeiden varastointikustannuksien alaneminen. Komissio uskoi, että parantunut tuotantokapasiteetin käyttöaste vaikuttaisi todennäköisesti alentavasti yksikkökustannuksiin ja -hintoihin.²⁵⁸

4.1.3. Kysynnän joustavuus

Vaikka yrityksellä olisi kannustimia siirtää kilpailunrajoitussopimuksesta syntyviä tehokkuushyötyjä kuluttajilleen esimerkiksi alempina hintoina, niitä ei välttämättä välitetä sataprosenttisesti. Siirron suuruus riippuu siitä, missä määrin kuluttajat reagoivat hinnoissa tapahtuviin muutoksiin, eli kysynnän joustavuudesta.²⁵⁹

Kysynnän hintajousto (price elasticity of demand) kertoo, kuinka herkästi kyseisen tuotteen kysyntä reagoi sen markkinahinnan muutoksiin. Samalla muiden kysyntään vaikuttavien

---

²⁵⁷ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 98.

²⁵⁸ Komission päätös IV/34.456 *Stichting Baksteen*, kohta 31.

²⁵⁹ *Ibid.*, kohta 99.

tekijöiden oletetaan pysyvän ennallaan. Hintajousto saadaan laskettua jakamalla tuotteen kysytyyn määrään prosentuaalinen muutos sen hinnan prosentuaalisella muutoksella.²⁶⁰

Kysynnän hinnanjousto on yleensä negatiivinen, sillä tuotteen hinnan nousu pienentää kysyttyä määrää. Joustamattomasta kysynnästä puhutaan silloin, kun jousto on itseisarvoltaan yksiköstä pienempi, eli kysytty määrä muuttuu suhteessa vähemmän kuin hinta. Joustamattoman kysynnän vallitessa hinnanmuutos vaikuttaa vain vähäsen kysyttyyn määrään. Esimerkiksi hyödykkeen hinta laskee, kysytty määrä kasvaa niin vähän, että hyödykkeeseen käytetty rahamäärä vähenee. Hyödykkeeseen käytetty rahamäärä on hinta kerrottuna kysytyllä määrällä, näin ollen rahamäärän suhteellinen muutos on hinnan suhteellisen muutoksen ja määrän suhteellisen muutoksen summa.²⁶¹

Kun jouston itseisarvo on suurempi kuin yksi, puhutaan joustavasta kysynnästä. Hyödykkeen hinnan laskiessa kysytty määrä nousee suhteellisesti enemmän. Joustamattoman ja joustavan kysynnän välimuotona on yksikköjoustava kysyntä. Yksikköjoustavassa kysynnässä hintajouston itseisarvo on yksi. Tällaisessa tilanteessa hinnan muutos ei vaikuta käytettyyn rahamäärään, kun kysytty määrä muuttuu suhteessa tarkalleen yhtä paljon.²⁶²

Joustavaa ja joustamatonta kysyntää on eriasteista. Ääripäänä täysin joustamaton kysyntä, joka tarkoittaa, että kuluttajat ostavat hyödykettä aina tietyn määrän riippumatta sen hinnasta. Esimerkiksi tietyistä lääkkeistä riippuvaiset henkilöt, kuten diabeetikot tai verenpainetautia sairastavat henkilöt, tarvitsevat tietyn määrän lääkettä päivittäin, eikä tähän määrään vaikuta lääkkeen hinnanmuutos. Jos kuluttajalla on saatava paljon korvaavia tuotteita markkinoilla, hyödyke vastaa suhteellisen suurta osaa heidän kokonaistottumuksestaan eikä hyödyke ole heille välttämätön, hyödykkeen kysyntä on joustavampaa. Pitkällä aikavälillä monien hyödykkeiden kysyntä on huomattavasti joustavampaa kuin lyhyellä aikavälillä, koska esimerkiksi kuluttajien tottumusten muuttaminen vie aikaa.²⁶³

---

²⁶⁰ Leivo ym. 2012, s.17.

²⁶¹ Pohjola 2019, s. 59.

²⁶² Ibid., s.59.

²⁶³ Leivo ym. 2012, s. 18.

Yksittäisen yrityksen kannalta kysynnän hintajoustolla on merkitystä, jos sen hyödykkeiden kysyntä olisi joustavaa, sen hyödykkeiden hinnan nousu laskisi yrityksen tuloja. Tällöin jo pieni hinnan nousu johtaisi myydyn määrän merkittävään vähenemiseen. Jos hyödykkeiden kysyntä olisi puolestaan joustamatonta, hyödykkeiden hinnan nousu voisi vastaavasti kasvattaa yrityksen tuloja. Kysynnän hintajousto mittaa myös yrityksen markkinavoiman määrää. Jos yritys kohtaa hyvin joustavaa kysyntää, yrityksellä ei ole merkittävästi markkinavoimaa, eikä se pysty kannattavasti nostamaan olennaisesti hintoja yli kilpailun tason. Kysynnän hintajoustoa käytetään apuna, kun kilpailuviranomaiset määrittelevät relevantteja markkinoita.²⁶⁴

Komission tehokkuussuuntaviivojen mukaan mitä enemmän kysyntä kasvaa, kun hinnat laskevat, sitä suurempi on hyödyn siirtymisen välittymisaste kuluttajille. Tämä johtuu siitä, että mitä enemmän myynti lisääntyy, kun hintoja lasketaan tuotannon kasvun takia, sitä todennäköisempää on, että myynti tasoittaa tulojen menetyksen, joka johtuu hintojen laskemisesta tuotannon kasvun takia. Mikäli hintoja ei ole erilaistettu, hintojen laskeminen vaikuttaa kaikkiin yrityksen myymiin yksiköihin. Tällöin rajatuotto on pienempi kuin rajatuotoksesta saatu hinta. Jos yritykset voivat veloittaa erilaisia hintoja erilaisilta asiakkailta, eli erilaistaa hintoja, etu välittyy yleensä vain kuluttajille, jotka reagoivat herkästi hinnanmuutoksiin.²⁶⁵

EU tuomioistuimen tapauksessa *Imperial Chemical* oli kyse kysynnän joustavuudesta ja sen vaikutuksesta hyödyn välittymisen todennäköisyyteen. Tuomioistuin katsoi, että koska väriaineiden hinnalla on suhteellisen heikko vaikutus niitä käyttävän yrityksen lopullisen tuotteen hintaan, väriaineiden kysyntä ei juuri jousta kokonaismarkkinoilla, ja tämä pyrkii lyhyellä aikavälillä nostamaan hintoja. Tuomioistuin totesi päätöksessään myös, että koska väriainemarkkinoiden joustavuus on rajoittunutta, kyseisillä markkinoilla on erityisen tärkeää välttää kaikkea sellaista toimintaa, jolla keinotekoisesti vähennettäisiin eri kansallisten markkina-alueiden vuorovaikutusta kuluttajatasolla.²⁶⁶

---

²⁶⁴ Ibid., s. 18.

²⁶⁵ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 100.

²⁶⁶ Asia 48/69, *Imperial Chemical Industries Ltd. v. Euroopan yhteisöjen komissio*, kohta 74 ja 117.

On hyvä ottaa huomioon, että kilpailunrajoitussopimuksesta syntyvät tehokkuusedut eivät vaikuta asianomaisten yritysten koko kustannusrakenteeseen. Tämän vuoksi vaikutukset kuluttajahintoihin vähenevät. Komissio antaa esimerkkinä tilanteen, jossa osapuolet voivat sopimuksen ansiosta vähentää tuotantokustannuksia 6 prosenttia. Kuitenkin tuotantokustannusten osuus niistä kustannuksista, joiden pohjalta hinnat määräytyvät, on vain yksi kolmasosa. Lopulta vaikutus tuotteiden hintaan on 2 prosenttia, olettaen, että hyöty välitetään kokonaisuudessaan hintoihin.²⁶⁷

4.1.4. Kilpailunrajoituksen voimakkuus

Viimeisenä seikkana on verrattava kilpailunrajoituksen ja kustannusetujen vastakkaisia voimia. Kilpailunrajoitussopimus voi lisätä yrityksen markkinavoimaa, jolloin yritys saa mahdollisuuden ja syyn korottaa hintoja. Toisaalta, kuten edellä on esitetty, kustannusedut saattavat kannustaa yrityksiä laskemaan hintojaan. Arvioitaessa kuluttajahyötykriteeriä on siis verrattava näiden kahden vastakkaisen voiman vaikutuksia. On hyvä muistaa, että arvioinnissa käytetään liukuvaa asteikkoa. Mitä enemmän kilpailunrajoituksella saadaan kasvatettua yrityksen markkinavoimaa, sitä epätodennäköisempää on kuluttajahyötykriteerin täyttyminen.²⁶⁸

Markkinavoimalla²⁶⁹ tarkoitetaan yrityksen kykyä nostaa hintatasoa kannattavasti yli kilpailullisen tason tai vaikuttaa muulla tavalla kilpailuolosuhteisiin, kuten sulkemalla muita potentiaalisia yrityksiä markkinoiden ulkopuolelle. Yksi kilpailuoikeudellinen tehtävä onkin pyrkiä puuttumaan haitalliseen markkinavoimaan jälkikäteisesti tai torjumalla sitä ennakkollisesti. Kartelleissa, määräävän markkina-aseman väärinkäytössä ja yrityskauppavalvonnassa on kaikissa kyse markkinavoimasta. Markkinavoimaa ei itsessään voida pitää hyvänä tai huonona. Se on oikeudellista sääntelyä vaativa ilmiö.²⁷⁰

²⁶⁷ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 100.

²⁶⁸ Ibid., kohta 101.

²⁶⁹ Vrt. Komissio on määritellyt markkinavoiman Komission horisontaaliset 101 artiklaa koskevien suuntaviivojen (2011) kohdassa 39: ”Markkinavoima tarkoittaa kykyä pitää jonkin aikaa hintoja kannattavasti kilpailukykyisen tason yläpuolella tai tuotantoa – tuotteiden määriä, laatua ja valikoimaa tai innovointia – kilpailukykyisen tason alapuolella”.

²⁷⁰ Kuoppamäki 2008, s. 1079–1080

Markkinavoiman positiivisten ja negatiivisten vaikutusten erottaminen toisistaan on kilpailuoikeuden vaikeimpia asioita. Suuremman yrityskoon ansiosta yritys voi parantaa sen kilpailukykyä alentamalla kustannuksia. Suurempi yrityskoko antaa myös markkinavoimaa. Markkinavoiman yhteiskunnalliset hyödyt ja haitat saadaan esille taloudellisesti tarkastellen, kun sosiaalisista kustannuksista vähennetään mahdolliset hyödyt. Liiallisesta markkinavoimasta syntyneitä hyvinvointitappioita on selkeintä kuvata perinteisen monopolimallin avulla. Tässä yhteydessä ”monopolilla” tarkoitetaan sellaista markkinavoiman astetta, jolloin yritys tai useamman yrityksen muodostama ryhmä voi omilla toimillaan nostaa vallitsevaa hintatasoa markkinoilla. Monopolin haittavaikutuksia voidaan tarkastella staattisesti tai dynaamisesti. Staattisella tarkastelulla tarkoitetaan monopolin vaikutuksia hintoihin ja kustannuksiin. Staattisessa tarkastelussa monopolista syntyvä hyvinvointikustannus on niin sanottu allokatiiivinen tehokkuustappio. Allokatiivinen tehokkuustappio syntyy, kun monopolin vallitessa hyödykettä tuotetaan hieman vähemmän ja hieman kalliimmalla kuin kilpailutilanteessa.²⁷¹

Tehokkuuspuolustusviivojen mukaan relevanteilla markkinoilla ilmenee todennäköisesti kielteisiä vaikutuksia kilpailuun, jos sopimuksen osapuolilla on yksin tai yhdessä tai ne yksin tai yhdessä saavat jonkin verran markkinavoimaa, ja kilpailunrajoitussopimus edistää tämän markkinavoiman luomista, ylläpitämistä tai vahvistamista tai antaa osapuolille mahdollisuuden hyödyntää tätä markkinavoimaa. Markkinavoiman syntyminen, ylläpitäminen tai vahvistuminen voi olla tulosta sopimuspuolien välisestä kilpailun rajoittamisesta. Markkinavoima voi kuitenkin olla myös tulosta jonkin osapuolen ja kolmansien osapuolien välisestä kilpailun rajoittamisesta, esimerkiksi kilpailijoiden sulkemista pois markkinoilta sopimuksella tai että nostetaan kilpailijoiden kustannuksia ja rajoitetaan siten niiden kykyä kilpailla tehokkaasti.²⁷²

Kilpailuvirasto totesi kantaverkkoyhtiöiden hintayhteistyötä ja markkinoidenjakoja koskevassa poikkeuslupapäätöksessään, että mikäli yhteistyötä harjoittavilla elinkeinonharjoittajilla on markkinavoimaa, yhteistyöllä saavutettujen tehokkuusetujen välittyminen asiakkaille ja kuluttajille on yleensä epävarmaa. Kilpailunrajoitussopimuksen osapuolet olivat sillä hetkellä

---

²⁷¹ Kuoppamäki 2018, s. 10-11.

²⁷² Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 25 ja 26.

ainoat yhtiöt Suomessa, jotka hallitsevat korkeajännitejohdoista muodostettuja kantaverkkoja. Yritykset olisivat voineet yhteisen markkinavoimansa avulla nostaa kantaverkkomaksut kohtuuttoman korkeiksi tai muutoin syyllistyä markkinavoimansa väärinkäyttöön.²⁷³

Kuluttajahyötykriteerin arvioinnissa sovelletaan niin sanottua liukuvan asteikon (sliding scale approach) periaatetta, jonka mukaan merkittävämpi kilpailunrajoitus edellyttää myös huomattavampia tehokkuusetuja ja yleensä parempaa todennettavuutta.²⁷⁴ Markkinavoimassa on kyse liukuvasta asteikosta, jonka toinen ääripää on täydellinen kilpailu ja toinen täydellinen monopoli.²⁷⁵ Tehokkuuspuolustusviivojen mukaan markkinavoimassa on eri asteita, ja sellaisten sopimusten yhteydessä, joista seuraa kilpailun rajoittumista, perustamissopimuksen 101 artiklan 1 kohdan rikkomisen toteamiseen yleensä tarvittava markkinavoiman aste on alhaisempi kuin se, jota tarvitaan 102 artiklassa tarkoitetun määräävän aseman toteamiseen. Lisäksi tehokkuuspuolustusviivojen mukaan markkinavoiman käytöstä syntyviä kustannussäästöjä ei voida ottaa huomioon, koska ne ainoastaan sallivat osapuolten voiton kasvattamisen, eivätkä ne esimerkiksi johda arvon lisääntymiseen varojen ja toimintojen integroinnin kautta. Näin ollen niillä ei ole merkitystä 101 artiklan 3 kohdan kannalta.²⁷⁶

Tapauksessa *Consten & Grundig* tuomioistuin totesi, että kilpailunrajoitusten on oltava "välttämättömiä" kyseiselle tehostamiselle, osoittaa selkeästi, miten huomattavaa tehostumisen on oltava. Tehostamisesta on etenkin aiheuduttava huomattavaa objektiivista hyötyä, joka voi korvata kilpailulle poikkeuksesta aiheutuvat haitat.²⁷⁷

Tapauksessa *Langnese-Iglo* tuomioistuin oli komission kanssa samaa mieltä, että kanteen kohteena olevilla sopimuksilla ei ollut sellaisia objektiivisia ja todellisia etuja yleisen edun kannalta, jotka olisivat voineet kompensoida niiden kilpailulle aiheuttamia haittoja. Kantaja ei ollut myöskään esittänyt sellaisia tosiseikkoja, jotka olisivat voineet horjuttaa vakavalla tavalla

---

²⁷³ Kilpailuvirasto 10.11.1995, Dnro 846/67/1995.

²⁷⁴ Oinonen 2016, s. 130.

²⁷⁵ Kuoppamäki 2008, s. 1079.

²⁷⁶ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 26 ja kohta 49.

²⁷⁷ Yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/66, *Consten & Grundig*, tuomio 13.7.1966, s. 14.

komission tekemiä päätelmiä niistä markkinoille pääsyä koskevista esteistä, jotka olisivat aiheutuneet toimitussopimuksista ja tästä aiheutuvasta kilpailun vähenemisestä.²⁷⁸

Tapauksessa *GlaxoSmithKline Services* tuomioistuin totesi, jotta sopimukselle voitaisiin myöntää poikkeus SEUT 101 artiklan 3 kohdan nojalla, sen on osaltaan tehostettava tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistettävä teknistä tai taloudellista kehitystä. Tällä edistämisellä ei tarkoiteta niitä kaikkia etuja, joita tähän sopimukseen osallistuvat yritykset saavat toiminnastaan, vaan sellaista huomattavaa objektiivista hyötyä, joka voi korvata sopimuksesta kilpailulle aiheutuvat haitat.²⁷⁹ SEUT 102 artiklan mukaan sisämarkkinoille soveltumatonta ja kiellettyä on yhden tai useamman yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö sisämarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla, jos se on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. SEUT 102 artiklan soveltamista ei estä SEUT 101 artiklan 3 kohta. Tapauksessa *Compagnie maritime belge* tuomioistuin totesi, että SEUT 101 artiklan soveltaminen johonkin järjestelyyn ei estä SEUT 102 artiklan soveltamista tämän saman järjestelyn osapuolten käyttäytymiseen, jos kummankin määräyksen soveltamisedellytykset täyttyvät. Tosin sanoen poikkeuksen myöntäminen 101 artiklan 3 kohdan perusteella ei estä perustamissopimuksen 102 artiklan soveltamista.²⁸⁰

Tehokkuuspuolustussuuntaviivojen mukaan sekä 101 että 102 artiklan tavoitteena on tehokkaan kilpailun säilyttäminen markkinoilla. 101 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että se sulkee pois tehokkuuspuolustuksen soveltamisen sellaisiin kilpailua rajoittaviin sopimuksiin, jotka muodostavat määräävän aseman väärinkäytön. Kaikki määräävässä asemassa olevan yrityksen tekemät 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla kilpailua rajoittavat sopimukset eivät kuitenkaan muodosta 102 artiklan mukaista määräävän aseman väärinkäyttöä.²⁸¹

Kuoppamäki on kehittänyt metodin, jonka avulla voidaan todentaa huomattavaa markkinavoimaa. Analyysissä pitäisi ottaa huomioon 1) yrityksen mahdollisuus vaikuttaa hintatasoon, 2) markkinoiden rakenteellinen tarkastelu, keskittymisaste ja alallepääsyn

---

²⁷⁸ Asia T-7/93, *Langnese Iglo GmbH* vastaan Euroopan yhteisöjen komissio, kohta 181 ja 182.

²⁷⁹ Asia T-168/01, *GlaxoSmithKline Services Unlimited* vastaan Euroopan yhteisöjen komissio, kohta 247.

²⁸⁰ Yhdistetyt asiat C-395/96 P ja C-396/96 P, *Compagnie maritime belge SA & Dafra-Lines A/S*, kohta 130.

²⁸¹ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 106.

esteet, 3) yrityksen vaikutusvalta ja kilpailijoiden haavoittuvaisuus eli strateginen tarkastelu, ja 4) kauppakumppaneiden riippuvuus määräävässä asemassa olevasta yrityksestä.²⁸²

Kuoppamäki pitää tärkeimpänä selvittelykeinona rakenteellista tarkastelua eli relevanttien hyödyke- ja maantieteellisten markkinoiden määrittelyä.²⁸³ Relevanttien markkinoiden määrittely on tärkeää myös kuluttajahyötykriteeriä arvioidessa, koska arviointi toteutetaan periaatteessa vain niiden merkityksellisten markkinoiden osalta, joihin kilpailunrajoitussopimus liittyy.²⁸⁴ Huomattavan markkinavoiman omaavalla yrityksellä on hintavaltaa eli se pystyy nostamaan hinnat yli kilpailullisen tason itselleen kannattavasti. Markkinavoimaa voidaan kauppakumppanuuden perusteella mitata sen mukaan, mitä käytännön vaihtoehtoja kauppakumppanilla on. Kauppakumppani voi joutua hyväksymään sopimuksia itselleen epäedullisin ehdoin. Strategisen kilpailun näkökulmasta markkinavoima tarkoittaa sitä, että markkinavoimaisella yrityksellä on mahdollisuus vaikuttaa määräävästi kilpailijoiden toimintaan.²⁸⁵ On hyvä huomata, että osapuolten tosiasiallinen markkinakäyttäytyminen voi auttaa selvittämään kilpailunrajoitussopimuksen vaikutuksia. Mikäli osapuolet ovat sopimuksen tekemisen jälkeen panneet täytäntöön ja pitäneet voimassa huomattavia hinnankorotuksia tai mikäli niiden käyttäytyminen viittaa muutoin merkittävään markkinavoimaan, tämä voi kertoa siitä, ettei osapuoliin kohdistu todellista kilpailupainetta.²⁸⁶

Tapauksessa *Telenor/Canal+/Canal Digital* komissio katsoi, että sopimuksesta syntyvät tehokkuusedut siirtyisivät kuluttajille, koska intra-brand-ehdot vahvistaisivat kilpailua markkinoilla. Kilpailun vahvistuminen kompensoisi kilpailun rajoittumisesta syntyvät haitat. Nämä intra-brand kilpailua rajoittavat ehdot olivat kuluttajille edullisia ja Pohjoismaalaisilla kuluttajilla olisi tulevaisuudessakin varaa valita eri maksu- tv-tarjoajien väliltä.²⁸⁷ Toisaalta tapauksessa *Air France/ Alitalia* komissio katsoi, että sopimusosapuolet eivät pystyneet osoittamaan niiden välisestä strategisesta yhteistyöstä syntyvien kustannussäästöjen

²⁸² Kuoppamäki 2008, s.1098.

²⁸³ Ibid., s. 1095.

²⁸⁴ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 43.

²⁸⁵ Kuoppamäki 2008, s.1093-1095.

²⁸⁶ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 111.

²⁸⁷ Komission päätös COMP/C.2-38.287 *Telenor/Canal+/Canal Digital*, kohdat 231 ja 232.

siirtymistä kuluttajille. Siitä huolimatta, että yhteistyö pienensi yksikkökustannuksia, yhteistyö johti kilpailun poistumiseen tietyillä markkinoilla, eikä osapuolilla ollut enää kannustinta siirtää säästöjä kuluttajille.²⁸⁸

Kilpailuvirasto on myös ottanut kantaa yrityksen markkinavoimaan poikkeuslupapäätöksissään. Sähkön osto- ja myyntiyhteistyölle haetussa poikkeuslupapäätöksessä komissio katsoi, että yrityksen markkinaosuus sähkön hankinnassa Suomen sähkömarkkinoilla oli niin vähäinen, ettei yrityksen markkinavoiman voitu katsovan pakottavan sähköntoimittajia epäedullisiin sopimuksiin.²⁸⁹ Kilpailuvirasto oli jo aiemmin ottanut kantaa yrityksen markkinavoimaan tapauksessa, joka myös koski sähkön osto- ja myyntiyhteistyötä. Tapauksessa ostoyhteistyöllä pyrittiin ensisijaisesti ostohintojen alentamiseen. Yhteistoiminta mahdollisti suuremmat ostovolyymit ja siten paremman neuvotteluaseman mukanaan tuomat paljousalennukset. Tämän seurauksena ostoyhteistyöhön osallistujat pystyivät saavuttamaan tehokkuusetuja. Vaarana oli, mikäli yhteistyöjärjestelyssä mukana olevilla yrityksillä olisi ollut suuri markkinaosuus ja järjestelyyn olisi liittynyt uskollisuusvelvoitteita, seurauksena olisi voinut olla myös toimittajan markkinavoiman heikkeneminen ja kilpailutilanteen vinoutuminen. Kilpailuvirasto katsoi sopimuksen osallistuvan yrityksen markkinavoimalla ei pystyisi pakottamaan sähköntoimittajia epäedullisiin sopimuksiin. Lisäksi kilpailuvirasto totesi, että kilpailupaine kasvaisi sähkömarkkinoiden avautumisen ja teknisten sekä taloudellisten esteiden vähetessä, jonka seurauksena todennäköisyys hyödyn välittymisestä asiakkaille kasvaa.²⁹⁰

Kilpailunrajoitussopimuksen osapuolten määräävään markkina-asemaan Kilpailuvirasto otti kantaa tapauksessa, jossa oli kyse poikkeusluvasta elinkeinonharjoittajien hintayhteistyölle kuluttajille suunnattujen tarjouskampanjoiden toteuttamiselle. Kilpailuvirasto totesi, että sopimuksen seurauksena syntyvät mahdolliset tehokkuushyödyt eivät välity riittävästi asiakkaille tai kuluttajille, jos kilpailunrajoituksessa mukana olevilla elinkeinonharjoittajilla on määräävä asema markkinoilla tai jos ne eivät muutoin joudu kilpailemaan muiden alalla toimivien yritysten kanssa. Joillakin paikkakunnilla osapuolen ketjun tai ryhmän yksittäinen

---

²⁸⁸ Komission päätös COMP/38.284/D2 SociÉTÈ Air France / Alitalia Linee Aeree Italiane S.p.A., kohdat 136 ja 137.

²⁸⁹ Kilpailuvirasto 29.8.1996, Dnro 548/67/1996.

²⁹⁰ Kilpailuvirasto 3.4.1996, Dnro 1060/67/1996.

jäsen saattoi olla ainoa tai määrävässä asemassa oleva kauppaliike. Kilpailuvirasto katsoi, että samaan ketjuun kuuluvien elinkeinonharjoittajien hinnoittelua koskeva yhteistyö ei välttämättä vähennä kilpailua, koska ketjun tavoitteena on yleensä siihen kuuluvien jäsenten toimintaedellytysten parantaminen muita elinkeinonharjoittajia tai näiden yhteenliittymiä vastaan. Kilpailu asiakkaista tapahtuu siis ensisijaisesti ketjujen välillä. Kilpailuvirasto totesi, että tarjouskampanjayhteistoiminnan ansiosta on mahdollista, että kuluttajat saavat sekä edullisempia hyödykkeitä että laajemmat hyödykevalikoimat. Ketjut joutuvat kilpailemaan asiakkaista muiden vastaavia tuotteita tarjoavien ketjujen ja vähittäiskauppojen kanssa, tästä muodostuu ketjuille tarve edistää kokonaisyhteistyötä tarjoamalla kuluttajille myös erityisen edullisia tuotteita tarjouskampanjoiden muodossa.²⁹¹

Kilpailuvirasto on ottanut kantaa myös asiakkaiden markkinavoimaan ja neuvotteluvoimaan tapauksessa, joka koski poikkeuslupaa eräiden paperinvalmistuksessa käytettävien kemikaalien markkinoinnissa harjoitettavalle hintayhteistyölle ja noudatettaville yksinmyynti- ja yksinostojärjestelyille. Kilpailuvirasto katsoi, että hyödyn välittymisen asiakkaille tekee todennäköiseksi myös se, että asiakkaat ovat paperiteollisuuden suuryrityksiä, jotka kykenevät huomattavan neuvotteluvoimansa ansiosta saamaan merkittävän osan saavutetuista kustannussäästöistä ostohintoihinsa.²⁹² Komissio on myös ottanut päätöksenteossaan huomioon ostajien asiantuntemuksen ja neuvotteluvoiman, esimerkiksi tapauksissa *Vacuum Interrupters II* ja *GEC/ Weir*.²⁹³

Kun arvioidaan kustannusetujen siirtymistä kuluttajille, on punnittava ja vertailtava tarkasti kilpailunrajoitussopimuksesta aiheituvia haittoja ja hyötyjä. Yleisesti pääsääntönä voidaan pitää mitä enemmän kilpailunrajoitus lisää yrityksen markkinavoimaa, sitä epätodennäköisempää on kuluttajahyötykriteerin täyttyminen. Toimivan kilpailun markkinoilla, jossa on riittävästi aitoja ja potentiaalisia kilpailijoita, ja sopimuksen osapuolilla ei ole huomattavaa markkinavoimaa, osapuolten yhteistyöstä on yleensä enemmän hyötyä kuin haittaa. Kilpailuvirasto totesi horisontaaliseen yhteistoimintaan naudanlihan teurastuksessa ja leikkuussa sekä vuotien myynnissä koskevassa tapauksessa, että toimivan

²⁹¹ Kilpailuvirasto 14.3.2003, Dnro 187/67/2003.

²⁹² Kilpailuvirasto 22.2.2000, Dnro 1116/67/1999.

²⁹³ *Vacuum Interrupters II*, EYVL 1980 L383/1, kohta 5 ja *GEC/ Weir*, EYVL 1977 L327/26.

kilpailun seurauksena voidaan olettaa, että hakijoiden yhteistyön hakijoiden keskinäistä kilpailua vähentävät vaikutukset ovat pienempiä kuin hakijoiden yhteistyöstä syntyvien tehokkuusetujen vaikutukset.²⁹⁴

Mentulan mukaan kuluttajille liittyvän hyödyn välittymistä koskeva edellytys täyttyy käytännössä liiankin helposti, jos SEUT 101 artiklan 3 kohdan ensimmäinen kriteeri (tehokkuuskriteeri) täyttyy.²⁹⁵ Tästä on herännyt epäily, että tutkiiko komissio tämän edellytyksen täyttymistä aina riittävästi.²⁹⁶ Tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa todetaan kuitenkin, että jos kilpailunrajoitussopimuksen vaikutukset ovat melko vähäisiä ja tehokkuusedut ovat huomattavia, on todennäköistä, että kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden kustannussäästöistä syntyvästä edusta. Tällöin ei yleensä ole tarpeen analysoida yksityiskohtaisesti, täyttyykö SEUT 101 artiklan 3 kohdan toinen edellytys, jos määräyksen soveltamisen kolme muuta edellytystä täyttyvät.²⁹⁷

---

²⁹⁴ Kilpailuvirasto 30.10.2000, 302/67/2000.

²⁹⁵ Mentula 2002, s. 225.

²⁹⁶ Groyder 2003, s. 141.

²⁹⁷ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 90.

5. Yhteenveto ja johtopäätökset

5.1. ”Kohtuullisen osuuden” ja ”kuluttajien” käsitteiden määritelmät

Tutkielmassa on tarkasteltu oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden avulla SEUT 101 artiklan 3 kohdan ja kilpailulain 6 §:n tehokkuuspuolustuksen kuluttajahyötykriteeriä, jonka mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus kilpailunrajoituksen tuottamista tehokkuuseduista. Tutkielman päätutkimuskysymys oli, milloin kuluttajahyötykriteerin edellytykset täyttyvät. Arvioidessa kuluttajahyötykriteerin edellytyksien täyttymistä merkittävä rooli on ”kohtuullisen osuuden” ja ”kuluttajien” käsitteillä. Lisäksi viimeisen kymmenen vuoden aikana oikeuskirjallisuudessa on käyty paljon keskustelua siitä, millaisia etuja voidaan ottaa huomioon arvioidessa SEUT 101 artiklan 3 kohtaa.

”Kohtuullisen osuuden” käsitteen määritelmän kanssa ei ole nousut esille tulkintaongelmia komission, EU:n tuomioistuimen tai jäsenvaltioiden kansallisten kilpailuviranomaisten keskuudessa. Käsite on saanut vakiintuneen määritelmän oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa. Kohtuullisella osuudella tarkoitetaan sitä, että kuluttajille välittyvä hyöty on vähintäänkin kompensoitava kilpailunrajoituksesta kuluttajille aiheutuvat kielteiset vaikutukset. Kilpailunrajoituksen nettovaikutus on oltava siis vähintäänkin neutraali kilpailunrajoituksen piirissä kuuluvien kuluttajien kannalta. Tämä kanta on vahvistettu varsin monesti tuomioistuinten ja komission päätöksissä.

”Kuluttajien” käsitekin on saanut varsin vakiintuneen määritelmän oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa. Komission suuntaviivojen mukaan käsite pitää sisällään kaikki sopimuksen kattamien tuotteiden käyttäjät, mukaan lukien tuotteita tuotannontekijöinä käyttävät valmistajat, tukkukauppiat, vähittäismyyjät ja loppukuluttajat.²⁹⁸ Oikeuskäytännössä on noussut esille tarkentavia seikkoja komission määritelmään. Esimerkiksi oikeuskäytännössä on todettu, että kilpailunrajoitussopimuksen osapuolta itsessään ei pidetä kuluttajana, vaikka se toimisi yhteisyrityksen asiakkaana.

---

²⁹⁸ Komission suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, kohta 84.

Vuonna 2014 EU:n tuomioistuin laajensi komission tehokkuuspuolustusuuntaviivojen kantaa, kun se täsmensi kuluttajahyötykriteerin soveltumista tapauksiin, joissa on kyse kaksipuolisista markkinoista. Tuomioistuimen kannan mukaan SEUT 101 artiklan 3 kohtaa voidaan soveltaa tilanteisiin, joissa kuluttajat, joihin kilpailunrajoitus vaikuttaa, ja kuluttajat, jotka hyötyvät rajoituksesta, eivät ole samat.

Kuten voidaan huomata SEUT 101 artiklan 3 kohdan tarkoittama ”kuluttajien” käsite on varsin laaja. Tämä onkin hyvä muistaa, että Suomen kilpailulaissa tarkoitettulla ”kuluttaja” käsitteellä ei tarkoiteta samaan kuin kuluttajasuojalaissa. Kilpailulaissa olisi parempi käyttää käsitettä ”asiakas”.

”Kuluttajien” käsitteen yhteydessä oikeuskirjallisuudessa on käyty viime vuosina keskustelua siitä, kattaako kuluttajien määritelmä myös tulevat kuluttajat. Tätä on esimerkiksi pohtinut Chris Townley.²⁹⁹ Komission suuntaviivoissa ja oikeuskäytännössä on todettu, että kuluttajien saaman hyödyn ei tarvitse syntyä heti, vaan siinä voi olla viivettä. Ei ole selkeää vastausta siihen, kuinka pitkä viive voi olla. Ainoastaan varmaan on se, että mitä pitempi viive on, sitä suurempia tehokkuusetujen on oltava, jotta ne kompensoivat kuluttajille viiveen aikana aiheutuneet haitat.³⁰⁰ Tulevien kuluttajien merkityksestä on noussut esille esimerkiksi arvioidessa yritysten yhteisten T&K- investointien sallittavuutta.

5.2. Millaiset edut voidaan ottaa huomioon arvioidessa SEIT 101 artiklan 3 kohtaa?

Kuluttajahyötykriteerin kannalta merkittävin tulkintaongelma on liittynyt, siihen millaisia etuja voidaan ottaa huomioon arvioidessa SEUT 101 artiklan 3 kohtaa. Jos kysymystä tarkastelee vain komission tehokkuuspuolustusuuntaviivojen näkökulmasta, tulkinta on varsin suppea. Silloin huomioon tulisi ottaa vain hintaan ja laatuun liittyvät edut. Vaikka komissio on suuntaviivoissaan hyvin tarkkaan kuvaillut eri tehokkuusetuja, ei arvioinnin tekeminen ole yksinkertaista, vaikka kyseessä oli hintaan ja laatuun liittyviä seikkoja. Komissio nimittäin toteaa suuntaviivoissaan, että usein on vaikea laskea tarkkaan kuluttajien saaman hyödyn määrää ja erilaisia kuluttajien saamia hyötyjä. Yritysten on vain yritettävä todistaa

---

²⁹⁹ Artikkelissaan: *Inter-Generational Impacts in Competition Analysis: remembering those not yet born*. Reprinted from *European Competition Law Review*. Issue 11. London 2011.

³⁰⁰ *Ibid.*, kohta 87.

väitteensä esittämällä niin paljon arvioita ja tietoja, kuin niillä on kohtuullisesti mahdollista saada, kun otetaan huomioon kunkin tapauksen olosuhteet.³⁰¹

Jos kysymystä tarkastellaan oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden kautta, tulkinta on varsin laaja. Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on kannatettu ajatusta siitä, että arvioidessa kuluttajille siirtyvää etua huomioon voidaan ottaa yleisen edun piiriin kuuluvia asioita. Näitä ovat olleet esimerkiksi ympäristön suojelu, työllisyyden parantaminen, kulttuurillinen monipuolisuus tai median monimuotoisuus.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana oikeuskirjallisuudessa on käyty paljon keskustelua tehokkuusetujen luokista ja kuinka laajasti tai suppeasti niitä tulisi tulkita. Vuonna 2008 *Walkila* totesi kirjoituksessaan, että yleistä etua palvelevien tavoitteiden ja kilpailuoikeudellisten sääntöjen välinen intressiristiriita ei ole täysin vältettävissä.³⁰² Vuonna 2010 OFT herätti keskustelun siitä, millaisia SEUT 101 artiklan 3 kohdan etujen laajentumisesta ei-taloudellisiin etuihin aiheutuvia hyötyjä ja haittoja mahdollisesti voi syntyä. OFT jakoi edut kolmeen luokkaan: a) suorat taloudelliset edut, b) välilliset taloudelliset edut ja c) ei-taloudelliset edut. Chris Townley julkaisi vuonna 2011 artikkelin liittyen ei-taloudellisten tavoitteiden huomioon ottamisesta. Townleyn artikkelin pohjalla oli OFT:n keskustelualoite. Vuonna 2012 Tom Hodge tarkasteli työllisyyden edistämiseen liittyvien seikkojen huomioon ottamista arvioidessa tehokkuuspuolustuksen soveltumista. N.R.S. Rosenboom tutki vuonna 2013, miten tehokkuuspuolustuksen liittyvä oikeuskäytäntö noudattaa komission tehokkuuspuolustussuuntaviivoja ja hyvinvointinäkökulmaa. Rosenboom tarkasteli esimerkiksi ympäristöhyötyjen arvioimista tehokkuuspuolustuksen näkökulmasta.

OFT:n keskustelualoitteen mukaan edun käsitteen laajentamiseen liittyisi hyötyjä sekä haittoja. Ensinnäkin hyvä puolena olisi se, että kun huomioon otetaan laajoja etuja, niin voidaan varmistaa, että kuluttajat saavat todellisia hyötyjä, jotka olisi voitu evätä suppeassa arvioinnissa. Tällöin kyseeseen tulee kokonaisharkinta, eikä huomioon oteta vain hintaan ja laatuun liittyviä seikkoja.³⁰³

---

³⁰¹ Ibid., kohta 94.

³⁰² Walkila 2008, s. 281. Suomessa ei ole juuri kirjoitettu SEUT 101 artiklan 3 kohdasta, joten Sonya Walkilan kirjoitus on siinä mielessä harvinainen.

³⁰³ OFT 2010, s.4.

Toiseksi laaja tulkinnan myötä EU:n kilpailuoikeus ei estäisi jäsenvaltioiden omia tavoitteita toteutumasta. Esimerkiksi laajan tulkinnan myötä jäsenvaltioiden kilpailupolitiikka ei estäisi toivottujen sosiaalisten tavoitteiden toteutumista.³⁰⁴ Toisena esimerkkinä voidaan mainita itsesääntelysopimukset, jotka voivat sopia SEUT 101 artiklan soveltamispiiriin. Kapea tulkinnan seurauksena osa itsesääntelysopimuksista voitaisiin evätä. Laajan tulkinnan myötä jäsenvaltioiden kansalliset kilpailuviranomaiset voisivat sallia itsesääntelysopimuksia, joilla voisi olla positiivia vaikutuksia ympäristön kannalta.³⁰⁵

Kolmanneksi laaja tulkinta loisi SEUT 101 artiklan 3 kohdan arviointiin johdonmukaisen kustannus-hyötyanalyysin, jossa kaikki edut olisi otettu huomioon. Koska jäsenvaltioiden hallitukset joutuvat ottamaan huomioon ja punnitsemaan monia seikkoja, esimerkiksi säättäessään lakeja, laaja tulkinta loisi loogisen ja standardin jatkeen myös kansallisten kilpailuviranomaisten päätöksentekoon.³⁰⁶

Neljäntenä etuna laaja tulkinta voisi edesauttaa markkinoiden integrointia ja kehittää harmonisointia Euroopan unionin alueella. Tämä voisi puolestaan edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Esimerkiksi yhteistyösopimuksella voitaisiin perustaa uusi tehdas alueelle, jossa on korkea työttömyys. Uusi tehdas loisi työpaikkoja, jonka seurauksen alueen elintaso kohoaisi. Tämä vähentäisi alueellista ja sosiaalista eroja.³⁰⁷

OFT:n keskustelualoitteessa tuodaan esille myös haittapuolia laajemmalle tulkinnalle. Ensinnäkin on määrälliset ongelmat. Ei-taloudellisia etuja on vaikeampi mitata kuin taloudellisia etuja. Kansallisilla kilpailuviranomaisilla ei välttämättä ole asianmukaista asiantuntemusta osapuolten lausuntojen arvioimiseksi. Suorien taloudellisten etujen laskeminen ja arvioiminen on huomattavasti helpompaa ja objektiivisempaa.³⁰⁸

---

³⁰⁴ Ibid., s.4.

³⁰⁵ Townley, Issue 9, s. 445.

³⁰⁶ Ibid., s. 445.

³⁰⁷ Ibid., s. 446.

³⁰⁸ Ibid., s. 446.

Toiseksi on hyvä huomata, kun tehdään punnintaa ei-taloudellisten etujen ja suorien taloudellisten haittojen välillä, punninta ei tapahdu enää samanlaisten asioiden välillä. Laajempi edun tulkinta edellyttäisi myös laajempaa haittojen tulkintaa. Muuten tämä aiheuttaisi epä johdonmukaisuutta mitattujen kustannusten ja hyötyjen välillä.³⁰⁹

Kolmanneksi OFT nostaa esille institutionaaliset huolet.³¹⁰ Kun kansallisten kilpailuviranomaisten asiantuntemus ei riitä asian ratkaisemiseksi, joudutaan pyytämään muilta virastoilta tai ministeriöiltä lausuntoja. Muiden tahojen osallistuminen voi heikentää kilpailuviranomaisen riippumattomuutta ja lisätä lobbausta sekä politisointia.³¹¹

Vaikka edun käsitteen laajentamisesta on käyty oikeuskirjallisuudessa keskustelua, ei ongelmaan ole saatu vielä selkeää vastausta. Ongelmaan tarvittaisiin unionin tasoinen vastaus, koska tulkintaongelma on aiheuttanut jo tulkintaeroja eri jäsenvaltioiden kansallisten kilpailuviranomaisten päätöksissä.

Or Brook on jakanut jäsenvaltioiden kansalliset kilpailuviranomaiset karkeasti kolmeen ryhmään sen perusteella, miten ne ovat tulkinneet tehokkuusetujen luokittelua: 1) ne, jotka rajoittavat säännöksen suoriin taloudellisiin etuihin, 2) ne, jotka ottavat huomioon myös välilliset ja ei-taloudelliset hyödyt, ja 3) ne, jotka sijoittuvat edellisten välimastoon tai kunnioittivat kilpailunrajoituksen laillista lähdettä.³¹²

Tulkintaongelma on aiheuttamassa vakavaa vaaraa hajautetun täytäntöönpanojärjestelmän tavoitteille. Se uhkaa tehokkuuden, yhdenmukaisuuden ja oikeusvarmuuden toteutumista. Täytäntöönpanon tehokkuus häiriintyy, kun kilpailu ei ole täysin suojattu kaikkialla EU:ssa. Tulkintaongelma antaa myös jäsenvaltioiden kansallisille kilpailuviranomaisille porsaanreiän, jonka avulla suojella oman valtion taloudellisia, sosiaalisia tai poliittisia etuja. Lisäksi tulkintaongelma uhkaa yhdenmukaisuutta, koska ei ole yhtä yhteistä standardia, jota noudatettaisiin jokaisessa jäsenvaltiossa. Tämä puolestaan vaarantaa EU:n

---

³⁰⁹ Ibid., s. 447.

³¹⁰ OFT 2010, s. 5.

³¹¹ Townley, Issue 9 s. 447-448.

³¹² Brook 2018, s. 22.

toimintaedellytysten yhdenmukaistamisen ja täydellisen markkinoiden yhdentymisen. Lisäksi erilaiset oikeudelliset normit heikentävät oikeusvarmuutta.

5.3. Kuluttajahyötykriteerin tulevaisuus

Euroopan unionin tulee ottaa politiikkansa ja toimintansa määrittelyssä ja toteuttamisessa huomioon muun muassa korkean työllisyystason edistämiseen, ihmisten terveyden korkeatasoiseen suojeluun, ympäristönsuojeluun ja kuluttajan suojaan liittyvät vaatimukset. Vaikka komissio on tehokkuuspuolustussuuntaviivoissa painottanut hyötyyn ja laatuun liittyen etujen huomioon ottamista, suuntaviivoissa on todettu, että perustamissopimuksen muiden määräysten tavoitteet voidaan ottaa huomioon, kunhan ne voidaan sisällyttää SEUT 101 artiklan 3 kohdan neljään edellytykseen. EU:n tuomioistuinten oikeuskäytäntöä tarkastellessa voidaan huomata, että näin on myös toimittu. Toisin on jäsenvaltioiden kansallisten kilpailuviranomaisten keskuudessa.

Kuluttajahyötykriteerin tulevaisuuden kannalta merkittävin seikka on, miten tulkintaongelma millaisia etuja voidaan ottaa huomioon arvioidessa SEUT 101 artiklaa 3 kohtaa, ratkaistaan EU:ssa. Tulkintaongelma on jo aiheuttanut kansallisten kilpailuviranomaisten keskuudessa ristiriitaisia päätöksiä, kun osa jäsenvaltioissa noudattaa komission tehokkuuspuolustussuuntaviivojen suppeaa tulkintaa ja osa jäsenvaltioissa taas laajaa tulkintaa.

Edun laajemman tulkinnan käytöstä on esitetty väitteitä puolesta ja vastaan, mutta selkeää vastausta siihen, ovatko laajemman tulkinnan hyödyt suuremmat kuin haitat, ei ole saatu. Laajemman tulkinnan avulla voitaisiin hakea helpotusta ajankohtaisiin ongelmiin, kuten ympäristön suojeluun tai kovasta kilpailusta aiheutuviin työllisyysongelmiin. Toisaalta laajan tulkinnan myötä voidaan myös sallia sopimuksia, jotka eivät välttämättä tosiasiallisesti hyödytä kuluttajia.

Laajemman tulkinnan käyttö saa tukea SEUT 7 artiklasta, jonka mukaan unioni varmistaa eri politiikkojensa ja toimiensa välisen johdonmukaisuuden kaikki tavoitteensa huomioon ottaen ja annetun toimivallan periaatetta noudattaen. Tämän on vaikea nähdä toteutuvan, jos kilpailuviranomaiset ottavat SEUT 101 artiklan 3 kohdan arvioinnissa huomioon vain hintaan

ja laatuun liittyvät seikat. *Hodgen* mukaan suppean tulkinnan myötä SEUT 101 artikla on ristiriidassa SEUT 9 artiklan kanssa, jos se edistäisi vain taloudellista tehokkuutta.³¹³

Hodgen mukaan kuluttajien hyvinvointia sekä taloudellisia hyötyjä ja haittoja tulisi punnita SEUT 101 artiklan 1 kohdassa. Tämä antaisi mahdollisuuden pohtia EU:n perussopimusten yleisen edun piiriin kuuluvien poliittisten tavoitteiden huomioon ottamista SEUT 101 artiklan 3 kohdassa. Tämä edellyttäisi SEUT 101 artiklan 3 kohdan laajempaa tulkintaa, mutta varsinkin EU:n tuomioistuin on soveltanut edun laajennettua tulkintaa, tämä ei juuri muuttaisi EU:n oikeustapauskäytäntöä.³¹⁴

Tulkintaongelma koskien kuluttajien käsitteen laajentamista koskemaan tulevia kuluttajia on myös varsin ongelmallinen. Tulevien kuluttajien sisällyttäminen ”kuluttajien” käsitteeseen laajentaisi myös SEUT 101 artiklan 3 kohdan arviointia. Tämä saattaisi alentaa kynnystä sallia yritysten välisiä kilpailunrajoitussopimuksia. Oikeuskäytännössä ongelmaan ei ole otettu oikeastaan myönteistä tai kielteistä kantaa. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla se, että tulevat kuluttajat otettaisiin huomioon tietyn tyyppisten etujen kohdalla, kuten ympäristönsuojelu sekä yritysten yhteiset T&K-investoinnit.

Tehokkuuspuolustuksen soveltaminen ja arvioiminen on EU:n tuomioistuimissa sekä jäsenvaltioiden kansallisissa kilpailuviranomaisissa jäänyt varsin vähäiseksi täytäntöönpanoasetuksen 1/2003 voimaantulon jälkeen. Tosin Suomessa heinäkuussa 2018 tapahtuneen taksimarkkinoiden vapautumisen myötä tähän voi tulla hetkellinen muutos. Kun taksimarkkinat avautuivat kilpailulle, raskaasti säännelty toimiala siirtyi kertaheitolla melko vapaaseen markkinaehtoiseen järjestelmään. Vapautumisen myötä uusia toimilupia on haettu ahkerasti, ja markkinoille on tullut uudenlaisia liiketoimintamalleja.³¹⁵ Tehokkuuspuolustuksen näkökulmasta haitallisina kilpailunrajoituksina voidaan pitää taksimarkkinoilla esimerkiksi taksiautoilijoiden yhteisesti sopimat enimmäishinnat tai ajovuorolistojen laatiminen.³¹⁶

---

³¹³ Hodge s.136.

³¹⁴ Hodge s. 137.

³¹⁵ Virtanen: ” Taksimarkkinat uudessa tilanteessa”, 1.2.2019.

³¹⁶ KKV: ” Taksimarkkinoiden avaaminen kilpailulle ja taksitoimialan kilpailuvalvonnan painopisteet” -muistio, s. 4.

Koska yrityksiä ei enää tarvitse hakea poikkeuslupaa kilpailunrajoituksille, oikeuskäytäntöä ei enää synny paljoa yrityksille ja kansallisille kilpailuviranomaisille ohjeiksi. Komission suuntaviivat ja ohjeet ovat puolestaan jättäneet varsin paljon tulkinnanvaraisia asioita kilpailuviranomaisille ratkottavaksi. Tulkintaongelmiin olisi hyvä saada yhteinen ja selkeä tulkintalinja, koska ne muuten vaarantavat EU:n toimintaedellytysten yhdenmukaistamisen ja täydellisen markkinoiden yhdentymisen tulevaisuudessa.